

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Mgr. Martin Altmann

Právní úprava ochrany vodních toků

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Michal Sobotka, Ph.D.

Katedra práva životního prostředí

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 26. 5. 2019

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracoval samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 165 159 znaků včetně mezer.

V Praze dne

.....

Mgr. Martin Altmann

Na tomto místě bych rád poděkoval především svému školiteli JUDr. Michalu Sobotkovi, Ph.D. za vstřícné vedení diplomové práce, cenné rady k tématu i mimo něj. Rovněž bych pak chtěl touto cestou poděkovat svým blízkým za výraznou podporu při studiích.

Obsah

Úvod.....	1
1. Teoretická část	4
1.1. Pojem vodní tok.....	4
1.2. Historický vývoj českého vodního práva se zaměřením na vodní toky	9
1.3. Mezinárodně – právní úprava	12
1.3.1. Mnohostranné úmluvy.....	12
1.3.2. Mezinárodní spolupráce ČR v ochraně Labe, Dunaje a Odry.....	13
1.3.3. Mezinárodní spolupráce ČR na hraničních vodách.....	15
1.3.4. Evropská právní úprava ochrany vodních toků a Rámcová směrnice o vodách.....	17
1.4. Česká právní úprava	27
1.4.1. Správa vodních toků.....	27
1.4.2. Správa povodí.....	29
1.4.3. Plánování v oblasti vod	31
1.4.4. Nakládání s vodami	34
2. Analýza opatření plánů dílčích povodí a související instituty české právní úpravy	40
2.1. Charakteristika zvolených dílčích povodí a metodika analýzy	40
2.2. Výsledky analýzy	43
2.2.1. Opatření navržená pro dílčí povodí Berounky	43
2.2.2. Opatření navržená pro dílčího povodí Dyje	44
2.3. Instituty české právní úpravy ve vztahu k realizaci vybraných skupin opatření	45
2.3.1. Opatření pro omezování odběrů a vzdouvání vod	45
2.3.2. Opatření k zabránění a regulaci znečištění z bodových zdrojů	47
2.3.3. Opatření k omezování, případně zastavení vnosu nebezpečných a zvláště nebezpečných látek do vod	50

2.3.4.	Opatření k zabránění nebo regulaci znečištění z plošných zdrojů	52
2.3.5.	Opatření k zajištění odpovídajících hydromorfologických podmínek vodních útvarů	53
Závěr	59
Přílohy	67
Seznam použitých zdrojů	69

Úvod

Vodní toky v České republice představují nejvýznamnější formu výskytu povrchových vod. Je zde registrováno celkem 117 777 toků o celkové délce 76 000 tisíc kilometrů a podél nich se nachází více než 800 tisíc hektarů říční krajiny, což činí přibližně 10 % celkové rozlohy státu.¹ V přírodě plní vodní toky celou řadu nezastupitelných ekologických funkcí. Na jedné straně zajišťují transport vody spolu s živinami napříč svými povodími, čímž zajišťují existenci, stabilitu a funkce ostatních ekosystémů. Na straně druhé samy vytváří své vlastní vodní ekosystémy, a jsou tak místem výskytu velkého množství organismů, čímž výrazně přispívají k vyšší druhové biodiverzitě. Dále se vodní toky výrazně podepisují na morfologii krajiny, ačkoli přirozený stav jejich koryt bychom v dnešní Evropě hledali jen stěží.

Z antropogenního hlediska byly vodní toky odedávna páteří lidského osídlení. Kromě zdroje potravy a pitné i užitkové vody pro obyvatelstvo, průmysl i zemědělství představují také prostředek dopravy a zdroj energie. Tyto socioekonomické funkce jsou se zmíněnými ekologickými funkcemi ve značném střetu, který se spolu s dalšími aktivitami člověka v krajině, zejména zemědělstvím, negativně podepisuje na stavu vodních toků. Navzdory své důležitosti tak patří vodní toky mezi nejvíce negativně člověkem ovlivněné ekosystémy.

Z pohledu ochrany vodních toků má Česká republika velmi specifické postavení. Vlivem své geografické polohy a geologické stavby se zde nachází hlavní evropské rozvodí, které území státu dělí na tři hlavní evropská povodí – povodí Labe, Dunaje a Odry. V důsledku toho zde pramení mnoho toků, které následně překračují státní hranice a protékají ostatními státy Evropy. Z tohoto důvodu nese Česká republika svůj díl odpovědnosti nejen za kvalitu a množství povrchové vody u nás, ale i v sousedních státech. Tato skutečnost se promítá do mezinárodněprávní úpravy ochrany vodních toků, které je v práci věnována pozornost.

Nejkomplexněji lze stav vodních toků popsat z hlediska ekologického, který aplikuje Rámcová směrnice o vodách.² Ekologický stav je určen chemickými poměry danými kvalitou vody, biologickými poměry danými osídlením organismy vázanými na vodní tok a poměry morfologickými, které jsou dané morfologií koryta toku. Právě zaměření se na ekologický stav

¹ ŠTĚRBA, O. *Říční krajina a její ekosystémy*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2008. ISBN: 978-80-244-2203-9, str. 16

² Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2000/60/ES ze dne 23. října 2000, kterou se stanoví rámec pro činnost Společenství v oblasti vodní politiky (dále jen „**Rámcová směrnice o vodách**“), čl. 2 bod 21., Příloha V.

vodních toků jako komplex charakteristik je nutné pro efektivní ochranu všech složek ekosystémů vodních toků.

Hlavní riziko pro kvalitu vody vodních toků představuje znečištění. Tradičně lze zdroje znečištění rozdělit na bodové a plošné. V literatuře se lze setkat i s tzv. difúzními zdroji znečištění, které představují rozptýlené menší bodové zdroje.³ Bodové jsou reprezentované zejména komunálními odpadními vodami, průmyslem a intenzivní živočišnou výrobou v zemědělství. Plošné pak rostlinnou zemědělskou výrobou.⁴ Ačkoli se v posledních dvou dekádách výrazněji nedaří snižovat množství vypouštěné odpadní vody z bodových zdrojů do vod povrchových (největším producentem jsou kanalizace pro veřejnou potřebu), kvalita povrchových vod se od roku 1991 výrazně zlepšila.⁵ Vysvětlením je zvyšující se počet a účinnost čistíren odpadních vod. V současné době je v ČR čištěno přes 97 % odpadních vod. Jako zásadní zdroj znečištění povrchových vod je dnes proto vedle bodových zdrojů považováno i plošné znečištění živinami ze zemědělství, znečištění obtížně odstranitelnými látkami z bodových zdrojů (např. rezidua léčivých přípravků či pesticidní látky) a havarijní znečištění. Přestože došlo k výraznému zlepšení jakosti vod, vyskytují se i nadále krátké úseky vodních toků s velmi silně znečištěnou vodou hodnocené podle ČSN 75 7221 Jakost vod – Klasifikace jakosti povrchových vod jako nejnižší V. třída jakosti – velmi silně znečištěná voda. Nejvíce vodních toků spadá podle základní klasifikace do III. třídy – znečištěná voda. Postupně také přibývá více úseků toků spadajících do I. a II. třídy.⁶

Kritériem příznivého morfologického stavu vodního toku je přirozenost jeho koryta. Přirozené koryto charakterizované svým tvarem a rozměrem, typem proudění a splaveninovým režimem je formované přírodními procesy. Příznivý stav vodního toku z hlediska morfologického je pak základem pro příznivý stav z hlediska biologického i chemického. Přírodní koryto rovněž zajišťuje kontakt toku s jeho nivou, což vede zejména k zvýšení zásoby vody v krajině v období sucha, tlumení povodní rozlivem v nivě, dotaci podzemních vod a retenci či zpomalení transportu živin. Navzdory zjevným výhodám jsou u nás přirozená koryta stále vzácná. Důvodem jsou meliorační úpravy vodních toků projevující se napřimováním,

³ LANGHAMMER, J. *Kvalita povrchových vod a jejich ochrana*. Praha: Přírodovědecká fakulta, Univerzita Karlova, 2002, str. 132

⁴ DAMOHORSKÝ, Milan. *Právo životního prostředí*. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2010. Beckovy právnické učebnice. ISBN: 978-80-7400-338-7, str. 276

⁵ *Zpráva o stavu vodního hospodářství ČR v roce 2017 („Modrá zpráva“)*. Ministerstvo zemědělství, 2018. ISBN: 978-80-7434-463-3, str. 23 a násl.

⁶ *Zpráva o životním prostředí České republiky 2017*. Ministerstvo životního prostředí, 2018. ISBN: 978-80-87770-67-2, str. 23 a násl.

prohlubováním a opevňováním koryt, které plošně proběhly zejména v souvislosti s kolektivní zemědělskou výrobou ve 2. polovině minulého století. V ČR se revitalizace meliorovaných toků začaly rozvíjet v 90. letech. Jejich hlavním nástrojem jsou dnes krajínovorné programy Ministerstva životního prostředí, nicméně otázka, zda je v současné době revitalizacím věnována dostatečná pozornost a prostředky může být předmětem další diskuze.^{7, 8}

Z pohledu ochrany kvantity vody ve vodních tocích nastal po roce 1990 výrazný pokles odebíraného množství povrchové vody, což je způsobeno ekonomickými i ekologickými faktory a modernizací výroby, při které již není potřeba tolik vody. Také došlo ke snížení ztrát ve vodovodních sítích. V současné době lze konstatovat spíše stagnaci poklesu celkového odebraného množství povrchových vod, který je pravděpodobně kompenzován zvýšenými odběry podzemní vody. Největším odběratelem je v současné době sektor energetiky následovaný vodovody pro veřejnou potřebu.⁹

S ohledem na naprostou nepostradatelnost vodních toků pro život a zároveň jejich dosud neuspokojivý ekologický stav je otázka právní ochrany toků velmi aktuální. Proto se také v poslední době celoevropsky objevuje snaha o její zvyšování. Výsledkem snahy by pak mohlo být jednak obnovení zmíněných přirozených ekologických funkcí a z antropocentrického pohledu rovněž zlepšení retence vody v krajině, která by vedla k navýšení schopnosti tlumit dopady hydrologických extrémů. Zvláště tato funkce se stává v kontextu klimatických změn velmi aktuální.

Cílem této práce je jednak popsat národní právní úpravu ochrany vodních toků v kontextu právní úpravy evropské a mezinárodní, dále provést analýzu opatření navržených v plánech dílčích povodí a na základě výsledků určit, jaké nástroje současná právní úprava k realizaci navrhovaných opatření poskytuje, a zda umožňuje komplexní a efektivní řešení v současné době stále neuspokojivého ekologického i chemického stavu vodních toků a dosažení cílů Rámcové směrnice o vodách.

Tato diplomová práce vychází z právní úpravy účinné ke dni 1. 1. 2019.

⁷ *Přirozené koryto vodního toku a jeho změny: nové pojetí v novele vodního zákona* [online]. 2011 [cit. 2018-11-18]. Fórum ochrany přírody. Dostupné z: <http://www.forumochranyprirody.cz/prirozene-koryto-vodniho-toku-jeho-zmeny-nove-pojeti-v-novele-vodniho-zakona>

⁸ JUST T., a kol. *Revitalizace vodního prostředí*. AOPK ČR. Praha, 2003. ISBN 80-86064-72-7, str. 7-10

⁹ *Zpráva o stavu vodního hospodářství ČR v roce 2017 („Modrá zpráva“)*. Ministerstvo zemědělství, 2018. ISBN: 978-80-7434-463-3, str. 39

1. Teoretická část

1.1. Pojem vodní tok

Pojem vodní tok je v českém právním řádu definován pouze zákonem č. 254/2001 Sb., o vodách (dále jen „vodní zákon“). Ten v § 43 definuje vodní toky jako „*povrchové vody tekoucí vlastním spádem v korytě trvale nebo po převažující část roku, a to včetně vod v nich uměle vzdutých. Jejich součástí jsou i vody ve slepých ramenech a v úsecích přechodně tekoucích přirozenými dutinami pod zemským povrchem nebo zakrytými úseky*“.

Systematicky jsou tedy vodní toky řazeny mezi vody povrchové, ačkoli mohou přirozeně vést i podzemím. Jak je patrné z definice vodního toku, rozhodujícím kritériem je v takovém případě přechodnost podzemního vedení toku. Podstatou této definice však je, že vodními toky je pouze voda samotná (tj. médium).¹⁰ Definice se soustředí pouze na přirozeně proudící vodu a zcela pomíjí okolní prostředí. Ačkoli je v ní zmíněno koryto, pojmovou součástí vodního toku není. Rovněž není součástí toku ani jeho niva, která na břehy toku navazuje. Obě tyto části vodního ekosystému přitom zásadně ovlivňují vlastnosti i množství tekoucí vody, tvoří jeho podstatnou část a umožňují plnit ekosystémové funkce.

Oproti současné úpravě bylo pojetí vodního toku podle vodního zákona z roku 1973 zcela jiné. Vodní toky byly definovány jako „*vody trvale tekoucí po zemském povrchu mezi břehy buď v korytě přirozeném (popřípadě upraveném), jako bystriny, potoky, řeky, nebo v korytě umělém, jako průplavy, vodní kanály, nádrže apod., nebo vody nacházející se ve slepých ramenech vodních toků, včetně jejich koryt*.“¹¹ Definice byla tehdy širší a upravovala materii v dnešním vodním zákoně rozdělenou.

Jak uvádí J. Nietschová a Důvodová zpráva k zákonu č. 254/2001 Sb., vodní toky měly podle předchozího vodního zákona charakter věcí nemovitých. Kromě vody tekoucí vlastním spádem jako takové bylo totiž jejich součástí navíc koryto toku, přičemž korytem byl míněn stejně jako dnes pozemek.^{12, 13} Vedle toho J. Krecht vnímal na základě definice vodní tok jako institut hybridní, protože se skládal z vodního proudu jakožto věci k vlastnictví nezpůsobilé a z pozemku, po němž tento vodní proud teče, který k vlastnictví způsobilý je. Tento hybridní

¹⁰ HORÁČEK Z., a kol. *Vodní zákon s podrobným komentářem po velké novele stavebního zákona k 1. 1. 2013*. 2. vydání, 2013. ISBN: 978-80-8684-648-8, str. 139

¹¹ § 31 zákona č. 138/1973 Sb., o vodách

¹² Důvodová zpráva k vodnímu zákonu

¹³ NIETSCHOVÁ J. *Zákon č. 138/1973 Sb., o vodách z pohledu Ministerstva zemědělství* [online]. [cit. 2018-11-14] III. Sněm lesníků České republiky. Dostupné z: <https://www.mzp.cz/ris/ais-ris-info-copy.nsf/6d13b004071d0140c12569e700154acb/20dc069db8e2d44fc1256c370072a5a2?OpenDocument>

institut byl podle něj vnitřně rozporný, protože zčásti byl věcí nemovitou (pokud šlo o koryto) a zčásti věcí, která neměla povahu ani věci movité, ani nemovité (pokud šlo o proud vody v korytě protékající).¹⁴

Skutečnost, že součástí vodního toku bylo i koryto, měl při nabytí účinnosti zákona k 1. 4. 1975 velmi vážné právní důsledky. V souvislosti s ústavou z roku 1960, podle které byly vodní toky výhradně ve vlastnictví státu, došlo *de facto* 1. 4. 1975 k vyvlastnění všech pozemků, na nichž se k tomuto datu nacházela koryta vodních toků, a to bez ohledu na to, zda tato koryta byla označena vlastním parcelním číslem. Pakliže došlo k pohybu koryta v období mezi 1. 4. 1975 až 31. 12. 1992 přes více pozemků, staly se všechny tyto pozemky nebo jejich části vlastnictvím státu. Zjednodušeně řečeno, všechny pozemky, přes které kdy vedlo koryto, byly znárodněny. V řadě případů však faktický zápis v katastru nemovitostí neodpovídal skutečnému právnímu stavu a tyto pozemky, byť byly právně ve vlastnictví státu, měly podle katastru soukromého vlastníka.^{15, 16, 17} Tento nežádoucí stav vyřešil současný vodní zákon přechodným ustanovením § 127 odst. 5, podle kterého „*vlastnická práva k pozemkům, které tvoří koryta vodních toků, které nejsou dosud vedeny v katastru nemovitostí jako parcely s druhem pozemku vodní plocha a které se staly podle zákona č. 138/1973 Sb., o vodách (vodní zákon), ve znění pozdějších předpisů, státním vlastnictvím, přecházejí na vlastníky pozemků evidovaných v katastru nemovitostí, na nichž tato koryta leží (...)*“.

Současný vodní zákon pojmy vodní tok a koryto vodního toku důsledně odděluje, když koryto v § 44 odst. 1 definuje jako pozemek, kterým vodní tok protéká a který je evidován jako vodní plocha v katastru nemovitostí. Pokud pozemek takto evidován není, je korytem vodního toku část pozemku zahrnující dno a břehy koryta až po břehovou čáru určenou hladinou vody, která zpravidla stačí protékat tímto korytem, aniž se vylévá do přilehlého území. Z této definice je zřejmé, že je koryto vnímáno jako pozemek čili institut katastrální a jeho ekologické funkce

¹⁴ KRECHT J. *K restituci vodních toků a vodohospodářských děl*. II. Restituce vodohospodářských děl. Právní rozhledy 4/1996, 1996, str. 137

¹⁵ Důvodová zpráva k vodnímu zákonu

¹⁶ NIETSCHOVÁ J. *Zákon č. 138/1973 Sb., o vodách z pohledu Ministerstva zemědělství* [online]. [cit. 2018-11-14] III. Sněm lesníků České republiky. Dostupné z: <https://www.mzp.cz/ris/ais-ris-info-copy.nsf/6d13b004071d0140c12569e700154acb/20dc069db8e2d44fc1256c370072a5a2?OpenDocument>

¹⁷ BARTUŠKOVÁ J. *Vliv vodního práva na vývoj vlastnických vztahů k nemovitostem* [online], 2003 [cit. 2018-12-4]. Praha: Česká zemědělská univerzita. Dostupné z: http://www.agris.cz/Content/files/main_files/59/137161/bartuskova.pdf

nejsou vůbec reflektovány. Dále z ní vyplývají dva způsoby, kterými může být pozemek tvořící koryto určen.¹⁸

V § 44 odst. 2 pak vodní zákon definici rozšiřuje o přirozené koryto, kterým je „*koryto nebo jeho část, které vzniklo přirozeným působením tekoucích povrchových vod a dalších přírodních faktorů nebo provedením opatření k nápravě zásahů způsobených lidskou činností a které může měnit svůj směr, podélný sklon a příčný profil*“. Typickým je pro něj vývoj v prostoru a čase v závislosti na přírodních faktorech. Přirozené koryto bylo upraveno novelou z roku 2010¹⁹ zejména ve spojení s úpravou povinností ve správě vodních toků.²⁰

Definici vodního toku podle vodního zákona lze z pohledu ochrany jeho ekologických funkcí shrnout jako nedostatečnou, protože neodráží ekosystémový přístup. V takovém případě totiž nelze vodní tok vnímat odděleně jako svébytnou část přírody, je nutné jej vnímat spolu s jeho okolím jako nedílnou součást vodního ekosystému tvořenou biotickou a abiotickou složkou, které jsou dále determinovány hydrodynamickými procesy jako je kolísání průtoku a splaveninový režim.

Právě ekologické hledisko je přitom nutné aplikovat při výkladu pojmu vodní tok v kontextu ochrany přírody a krajiny. Podle § 3 písm. b) zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny jsou vodní toky významnými krajinnými prvky, které podle § 4 odst. 2 tohoto zákona požívají ochrany před poškozováním, ničením či oslabením jejich ekologicko-stabilizační funkce. Zákon o ochraně přírody a krajiny subsumuje pod pojem významný krajinný prvek v taxativním výčtu výslovně pouze vodní tok a údolní nivu. Při aplikaci definice vodního toku podle zákona o vodách by tak koryto vodního toku nebylo významným krajinným prvkem a nepodléhalo stejné ochraně jako vodní tok a údolní niva, tedy zbylé části vodního ekosystému, což je v zjevném rozporu se smyslem daného institutu.²¹

Jak uvádí Stejskal, při výkladu pojmu vodní tok coby významného krajinného prvku se v praxi musí přihlížet k první větě v definici významného krajinného prvku, neboť jde podle ní o ochranu „*ekologicky, geomorfologicky nebo esteticky hodnotné části krajiny utvářející její*

¹⁸ FRANKOVÁ M., a kol. *Úvod do pozemkového práva*. 1. vydání. Beroun: Eva Rozkotová, 2014. ISBN: 978-80-87488-19-5, str. 221

¹⁹ Novela vodního zákona č. 150/2010 Sb.

²⁰ HORÁČEK Z., a kol. *Vodní zákon s podrobným komentářem po velké novele stavebního zákona k 1. 1. 2013*. 2. vydání, 2013. ISBN: 978-80-8684-648-8, str. 141

²¹ PRŮCHOVÁ I. a kol. *Voda v právních vztazích*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2014. ISBN: 978-80-210-7155-1, str. 60

typický vzhled nebo přispívající k udržení její stability.(...)“.²² Rovněž Ministerstvo životního prostředí pro účely ochrany významných krajinných prvků pojem vodní tok vykládá extenzivně a chápe jej nikoli jen jako vodní proud, ale včetně jeho prostředí tvořeného korytem a něj navazujícími břehy.²³ Výše uvedený výklad dále potvrzuje skutečnost, že k zásahům, které by jakkoli tento významný krajinný prvek ohrozily, je nutné závazné stanovisko orgánu ochrany přírody, přičemž mezi takové zásahy ustanovení výslovně uvádí úpravy vodních toků ve smyslu úpravy jejich koryt, nikoli úpravy vodních toků ve smyslu vodního zákona.²⁴

Pojem vodní tok v Rámcové směrnici o vodách

Rámcová směrnice o vodách pojem vodní tok sice zná, ale nepracuje s ním a ani ho nedefinuje. Pracuje s pojmem řeka, jako jednou z kategorií útvarů povrchových vod a definuje jej velmi obecně jako „*útvár vnitrozemské vody tekoucí v převážné části po zemském povrchu, který ale může téci v části toku pod povrchem*“.²⁵ Hlavním pojmovým znakem definice je tedy tok vody, který řeky odlišuje od vod stojatých. Na rozdíl od definice ve vodním zákoně nezahrnuje požadavek trvalosti.

Pojem řeka (z anglického „*river*“) v tomto případě nelze chápat jako konkrétní kategorii vodních toků označující běžně v hydrografii jeho velikost a pojem v sobě žádnou kategorizaci vodních toků implicitně neobsahuje. Řeku dle Rámcové směrnice lze *de facto* vnímat jako podmnožinu pojmu vodní tok podle vodního zákona. Aby se vodní tok stal z pohledu Rámcové směrnice řekou, je nejprve nutné jej členským státem vymezit jako útvar povrchových vod (dále „**vodní útvar**“). Jinak řečeno, ne všechny vodní toky dle vodního zákona jsou řekou dle Rámcové směrnice. Pojmu vodní útvar a postupu pro vymezení vodního toku jako řeky, tj. jednoho z vodních útvarů, a jejich klasifikaci se tato práce věnuje dále.

²² STEJSKAL V. *Zákon o ochraně přírody a krajiny. Komentář*. Praha. Wolters Kluwer, a. s., 2016. ISBN: 978-80-7552-229-0, str. 19

²³ Věstník MŽP. duben 2003: ročník XIII, částka 4, str. 7

²⁴ HORÁČEK Z., a kol. *Vodní zákon s podrobným komentářem po velké novele stavebního zákona k 1. 1. 2013*. 2. vydání, 2013. ISBN: 978-80-8684-648-8, str. 146

²⁵ Rámcová směrnice o vodách čl. 2, bod 4.

Vodní toky jako předmět vlastnictví

Podle § 3 odst. 1 vodního zákona nejsou podzemní ani povrchové vody, a tedy ani vodní toky, předmětem vlastnictví. Tím se úprava odlišuje od předchozí právní úpravy v zákoně č. 138/1973 Sb. Ta, jak již bylo zmíněno, vycházela z tehdejšího ustanovení čl. 8 Ústavy z roku 1960, podle kterého byly vodní toky ve vlastnictví státu. Podle Důvodové zprávy se v teorii ohledně současného pojetí vod objevují tři různé názory. Podle nich mají vodní toky buď povahu *res extra commercium*, *res nullius*, či pro svoji neovladatelnost nemají vůbec právní povahu věci.²⁶ Vlastnického práva k vodám se nabývá až jejich odebráním, jedná se zde o originární nabytí. Teprve tím se voda stává věcí v právním smyslu. Vlastníkem je v takovém případě osoba, která ji odebrala jak na základě povolení, tak v případech, kdy povolení není nutné (obecné nakládání). Osoba, která vodu odebrala protiprávně je nepoctivých držitelem. Po takovém držiteli pak nelze vymáhat navrácení odebrané vody zpět do přírodního prostředí, ale lze ji sankcionovat podle Hlavy XII vodního zákona.^{27, 28}

Vyloučení vod povrchových a podzemních z předmětu vlastnického práva má své konsekvence. Jednou z nich je fakt, že nelze náhradu škody za znečištění vod žalovat postupem podle občanského zákoníku²⁹, protože s ohledem na absenci vlastníka nelze identifikovat osobu poškozenou v občanskoprávním smyslu. Vedle toho zákon výslovně odděluje vody od pozemků, na kterých nebo pod kterými se nacházejí, takže vlastnictví pozemku nezakládá vlastnické právo k těmto vodám a neuplatní se ani zásada *superficies solo cedit*.³⁰

Naopak vodní zákon vlastníkům pozemků, na nichž se nacházejí koryta toků nebo vlastníkům pozemků sousedících s koryty toků, ukládá povinnosti něco strpět či něco konat. Například povinnost strpět břehové porosty a obecné nakládání s vodami ve vodním toku, umístění zařízení ke sledování stavu a ekologických funkcí toku na svém pozemku bez náhrady, dále povinnost udržovat koryto vodních toků, či strpět přirozené koryto vodního toku a průchod osob podél toku.³¹ S omezením vlastnického práva se lze setkat také např. v tzv. záplavových územích podle § 66 vodního zákona.³²

²⁶ Důvodová zpráva k § 3 vodního zákona

²⁷ HORÁČEK Z., a kol. *Vodní zákon s podrobným komentářem po velké novele stavebního zákona k 1. 1. 2013*. 2. vydání, 2013. ISBN: 978-80-8684-648-8, str. 19

²⁸ Důvodová zpráva k § 3 vodního zákona

²⁹ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, § 2909 a násl.

³⁰ Tamtéž, § 506 odst. 1.

³¹ §§ 50, 51 vodního zákona

³² FRANKOVÁ M., a kol. *Úvod do pozemkového práva*, 1. vydání, Beroun: Eva Rozkotová, 2014. ISBN: 978-80-87488-19-5, str. 223

1.2. Historický vývoj českého vodního práva se zaměřením na vodní toky

Historie českého vodního práva sahá do druhé poloviny 19. století, kdy byl pro území tehdejšího Rakouska-Uherska vydán říšský vodní zákon č. 93/1869 ř. z. představující první komplexní vodoprávní úpravu. Jednalo se o rámcový vodní zákon na základě kterého, byly přijaty vodní zákony zemské. Těmi byly na našem území zemský zákon pro Čechy, Moravu a Slezsko. Z pohledu dalšího vývoje českého vodního práva hrál zásadní roli český zákon zemský č. 71/1870 čes. z. z. o tom, kterak lze vodu užívat, ji svozovat a jí se brániti, který na našem území platil, z dnešního pohledu neuvěřitelných, 85 let. Jeho místní působnost byla v roce 1942 rozšířena vládním nařízením č. 305/1942 Sb. na celé území tehdejšího Protektorátu Čechy a Morava a nahradil tak moravské a slezské zemské zákony. Český vodní zákon zemský platil až do roku 1955, kdy byl nahrazen zákonem č. 11/1955 Sb., o vodním hospodářství. Z dnešního pohledu lze spatřovat přínos tohoto zákona zejména v ochraně kvantity vody ve vodních tocích. Poprvé se zde objevil princip, podle kterého bylo užívání vod (dnes „nakládání s vodami“) podmíněno povolením, a rovněž zavedl tzv. vodní knihy, ve kterých bylo užívání vod evidováno.^{33, 34}

Teprve až zákonem č. 11/1955 Sb., o vodním hospodářství byl na území Československa odstraněn dualismus vodního práva, kdy téměř 30 let po vzniku samostatného státu stále existovala rozdílná vodoprávní úprava v českých zemích a na Slovensku. Zákon byl, stejně jako ostatní legislativa té doby, značně ovlivněn komunistickým režimem a představoval tak zásadní diskontinuitu vodního práva. Projevem bylo zavedení systému centrálního plánování v hospodaření s vodními zdroji a nadřazení veřejného zájmu nad zájmy individuálními. V tomto zákoně se poprvé objevuje pojem vodní tok, ačkoli není definován. Podle A. Kulta zde šlo nejspíše o souhrnné označení potoků a řek. Jako další přínos z pohledu ochrany vodních toků lze uvést, že zákon poprvé rozlišuje užívání vod obecné a zvláštní.³⁵

Zákon z roku 1955 platil do roku 1973, kdy byl nahrazen zákonem č. 139/1973 Sb., o vodách. Podle A. Kulta se „jednalo o poměrně vyspělý právní předpis. Dokladem toho je i ta

³³ KULT A. *Tekoucí (povrchová) voda – právně-filosofický pohled na rozdílné způsoby vymezení ochrany vody a vodního prostředí*. Výzkum pro praxi, Sešit 61, V.Ú.V. T. G. Masaryka, 2010. ISBN: 978-80-87402-07-8, str. 47

³⁴ STRNAD, Z. *Vodní právo*. 2. vydání. Vodňany: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Fakulta rybářství a ochrany vod, 2015. ISBN: 978-80-7514-027-2, str. 25

³⁵ KULT A. *Tekoucí (povrchová) voda – právně-filosofický pohled na rozdílné způsoby vymezení ochrany vody a vodního prostředí*. Výzkum pro praxi, Sešit 61, V.Ú.V. T. G. Masaryka, 2010. ISBN: 978-80-87402-07-8, str. 47

skutečnost, že s menšími změnami platil až do konce roku 2001, tj. do doby před začátkem účinnosti současného zákona č. 254/2001 Sb. o vodách. Částečně přejímal dikci zákona č. 11/1955 Sb. tj., že „veškeré povrchové a podzemní vody slouží k zabezpečení hospodářských a jiných společenských potřeb.“ Rovněž lze zaznamenat závažný dodatek (s ohledem na tehdejší dobu), který stanovil, že vody tvoří důležitou složku životního prostředí.“ Pátá část zákona č. 138/1973 Sb. byla věnována vodním tokům a jejich správě. Za zmínku stojí § 31 odst. 1, který vůbec poprvé v českém právním řádu definoval vodní tok. Ten odkazoval na čl. 8 tehdy platné Ústavy ČSSR z roku 1960 (ústavní zákon č. 100/1960 Sb.), podle kterého byly vodní toky národním majetkem, tedy státním vlastnictvím, které bylo vlastnictvím všeho lidu. Z pohledu vlastnictví vodních toků nastalo právní vakuum po roce 1989, kdy došlo mimo jiné ke zrušení i čl. 8 Ústavy ČSSR z roku 1960 ústavním zákonem č. 23/1991 Sb., kterým se uvozuje Listina základních práv a svobod, nebyla však vyřešena otázka vlastnictví vodních toků.³⁶ Jak však uvádí Důvodová zpráva, navzdory některým nedostatkům se právní úprava ze 70. let dala na svoji dobu považovat za poměrně zdařilou a ve své podstatě se osvědčila.³⁷

Platný zákon o vodách představuje již pátou souhrnnou úpravu českého vodního práva, která na současném území České republiky upravuje právní vztahy k vodám. Návrh současného zákona byl připraven v období, kdy se Česká republika připravovala na vstup do Evropské unie, a současně kdy se v Evropské unii připravovala politika životního prostředí v oblasti kvality vod spočívající ve změně přístupu od poměrně úzce vymezené působnosti přijatých směrnic ke komplexně pojaté ochraně povrchových a podzemních vod, založené na systematickém zlepšování jejich stavu v rámci stanovených cílů a plánovitému řízení jejich užívání v rámci ucelených povodí. Hlavní důvody pro přípravu současného zákona vyplývaly z potřeby zavést změny v právním řádu České republiky, k nimž došlo v důsledku společensko-ekonomických změn po roce 1989. V zákoně je promítnuta nová úloha státu s přihlédnutím k tržním vztahům, ke zvýšené ochraně práv a právem chráněných zájmů osob a k potřebě uplatnit moderní prvky péče o vodní zdroje a v neposlední řadě je důvodem harmonizace českého vodního práva s právem Evropské unie.³⁸

³⁶ KULT A. *Tekoucí (povrchová) voda – právně-filosofický pohled na rozdílné způsoby vymezení ochrany vody a vodního prostředí*. Výzkum pro praxi, Sešit 61. V.Ú.V. T. G. Masaryka, 2010. ISBN: 978-80-87402-07-8, str. 74

³⁷ Důvodová zpráva k vodnímu zákonu

³⁸ Tamtéž.

Jak optimisticky uzavírá Z. Strnad, kontinuita vodního práva je současným vodním zákonem převážně zachována a jednotlivé etapy vývoje nepochybně přispěly k obohacení a rozvoji vodoprávní praxe.³⁹

Pro úplnost je na tomto místě vhodné dodat, že právní úprava ochrany vodních toků, kterou zejména současný vodní zákon zajišťuje, by nebyla možná bez patřičné ústavní opory. Preambule Ústavy ČR vyjadřuje mimo jiné také odhodlání střežit zděděné přírodní bohatství a na tento apel je následně navázáno v čl. 7 Ústavy ČR, který stát zavazuje povinností dbát o šetrné využívání přírodních zdrojů a ochranu přírodního bohatství. Vodní toky včetně jimi tvořených ekosystémů jako nepostradatelná součást životního prostředí těmito přírodním zdroji a bohatstvím nepochybně jsou. Z čl. 7 Ústavy je patrné, že hlavním garantem ochrany vodních toků je především stát. Bez uplatňování jeho mocenské role, nebo role společenství států v co možná nejširším mezinárodním měřítku je jejich ochrana nemyslitelná. Z pohledu ochrany vodních toků, stejně jako ostatních částí životního prostředí, lze za stěžejní považovat čl. 35 Listiny základních práv a svobod, která je součástí ústavního pořádku. Podle něj má každý člověk právo na příznivé životní prostředí a včasné a úplné informace o stavu životního prostředí. Zároveň však Listina základních práv a svobod každému ukládá povinnost životní prostředí a přírodní zdroje neohrožovat a nepoškozovat nad míru stanovenou zákonem.

³⁹ STRNAD, Z. *Vodní právo*. 2. vydání. Vodňany: Jihočeská univerzita, Fakulta rybářství a ochrany vod, 2015. ISBN: 978-80-7514-027-2, str. 26

1.3. Mezinárodně – právní úprava

Jak již bylo zmíněno v *Úvodu*, geografické a geologické podmínky ČR předurčují rozsah její mezinárodní spolupráce při ochraně vodních toků. Dalším faktorem je skutečnost, že téměř třetinu státní hranice tvoří tzv. mokrá hranice, tedy státní hranice tvořená vodními toky. Specifikem mezinárodněprávní regulace v oblasti ochrany vodních toků je, že mezinárodní smlouvy z povahy věci zpravidla nejsou uzavírány na globální, ale na regionální či ještě nižší úrovni. Stranami příslušných smluv jsou pak státy, na jejichž území zasahuje povodí konkrétní řeky, která je předmět ochrany.⁴⁰ Historie zapojení ČR do mezinárodní spolupráce v ochraně vod spadá do období 1. republiky, kdy byla zřízena tzv. Společná technická komise mezi tehdejší Československou republikou a Rakouskou republikou, která se zabývala technickohospodářskými úpravami hraničních úseků Dunaje, Dyje, Moravy a dalšími toky. V současné době je ČR smluvní stranou devíti mezinárodních smluv v oblasti ochrany vodních toků, které lze rozdělit na mnohostranné a dvoustranné.⁴¹

1.3.1. Mnohostranné úmluvy

V rámci mnohostranných smluv vychází mezinárodní spolupráce v ochraně vod ze zásad obsažených v Úmluvě EHK/OSN o ochraně a využívání hraničních vodních toků a mezinárodních jezer (dále jen „Helsinská úmluva“). Tento dokument vstoupil v platnost 6. 10. 1996 a Česká republika je smluvní stranou od 10. 9. 2000. Nejvyšším orgánem je zasedání smluvních stran, zatím poslední z nich se uskutečnilo v říjnu 2018 v Kazachstánu. Úmluva představuje právní rámec pro spolupráci členských států Evropské hospodářské komise OSN a klade si za cíl zajistit prevenci a kontrolu znečišťování mezinárodních vodních toků prostřednictvím regulace jejich rozumného využívání s akcentem na trvale udržitelný rozvoj.

Úmluvu doplňují dva dodatkové protokoly – Protokol o vodě a zdraví, který se zaměřuje na vztah kvality vody a lidského zdraví, a Protokol o občanskoprávní odpovědnosti za škody na přeshraničních vodách v důsledku průmyslových havárií, který zatím nevstoupil v platnost, protože jej neratifikoval dostatečný počet států. Úmluva upravuje obecný režim dopadající na všechny přeshraniční vodní toky, přičemž její cíle mají být naplňovány skrze mezinárodní komise a další dvou a vícestranné úmluvy regulující využívání konkrétních toků uzavřené mezi

⁴⁰ STRNAD, Z. *Vodní právo*. 2. vydání. Vodňany: Jihočeská univerzita, Fakulta rybářství a ochrany vod, 2015. ISBN: 978-80-7514-027-2, str. 30

⁴¹ *Zpráva o stavu vodního hospodářství ČR v roce 2017 („Modrá zpráva“)*. Ministerstvo zemědělství, 2018. ISBN: 978-80-7434-463-3, str. 113

sousedícími státy. V případě ČR jsou to tři vícestranné úmluvy k ochraně Labe, Dunaje a Odry.⁴²

Kromě Helsinské úmluvy je nutné zmínit také Úmluvu OSN o právu neplavebního využívání mezinárodních vodních toků (New York, 1997). Stejně jako u Helsinské úmluvy se jedná o rámcovou právní úpravu a její úlohou je působit jako základ pro uzavírání dalších dvou či vícestranných smluv a v případě jejich absence subsidiárně upravovat pravidla pro chování jednotlivých států. Za zmínku stojí definice pojmu mezinárodní vodní tok v čl. 2 této Úmluvy, která je na rozdíl od obvyklého chápání pojmu mezinárodní řeka širší. Mezinárodním vodním tokem rozumí „*systém povrchových a podzemních vod, které vytváří na základě svého vztahu jednotný celek, a které obvykle tečou do stejného ústí*“. Ačkoli se Úmluva nevztahuje na podzemní vody, pojem zahrnuje jak vody povrchové, tak vody podzemní, které v rámci hydrogeologických podmínek vytvářejí jeden vzájemně provázaný systém a vzájemně se ovlivňují. Jak uvádí M. Damohorský a kol., jedině takový výklad může zajistit komplexní mezinárodní ochranu všech vzájemně propojených vodních útvarů v rámci určitého povodí.⁴³

1.3.2. Mezinárodní spolupráce ČR v ochraně Labe, Dunaje a Odry

Mezinárodní spolupráce České republiky v ucelených povodích Labe, Dunaje a Odry reflektuje současné principy ochrany vod, které jsou založené na základě hydrologických povodí velkých řek překračujících hranice více států. Tyto principy se v České republice začaly uplatňovat od počátku 90. let zahájením spolupráce při ochraně Labe podle Dohody o Mezinárodní komisi pro ochranu Labe. V té době se také začala připravovat Dohoda o Mezinárodní komisi pro ochranu Odry před znečištěním a později i Úmluva o spolupráci pro ochranu a únosné využívání Dunaje. V současné době je tato spolupráce značně ovlivněna Rámcovou směrnicí o vodách a činnost Mezinárodních komisí je zaměřena převážně na implementaci jejích cílů.⁴⁴

Cílem Mezinárodní komise pro ochranu Labe, Dunaje a Odry je zejména na snižování zatížení Labe, Dunaje a Odry škodlivými látkami, usilování o obnovu přírodě blízkých ekosystémů s vysokou druhovou diverzitou, umožnění užívání vody, a to především získávání

⁴² STRNAD, Z. *Vodní právo*. 2. vydání. Vodňany: Jihočeská univerzita, Fakulta rybářství a ochrany vod, 2015. ISBN: 978-80-7514-027-2, str. 31

⁴³ DAMOHORSKÝ M., a kol. *Mezinárodní právo životního prostředí – II. část*. Beroun: Eva Rozkotová, 2008. ISBN: 978-80-903409-8-9, str. 19-20

⁴⁴ STRNAD, Z. *Vodní právo*. 2. vydání. Vodňany: Jihočeská univerzita, Fakulta rybářství a ochrany vod, 2015. ISBN: 978-80-7514-027-2, str. 31

pitné vody z břehové infiltrace a zemědělské využívání vody a sedimentů, snižování zatížení Severního moře z povodí Labe, Černého moře z povodí Dunaje a Baltického moře z povodí Odry, protipovodňovou ochranu, a rovněž také koordinovanou implementaci Rámcové směrnice o vodách.⁴⁵

Jednou z hlavních náplní činnosti Mezinárodních komisí je příprava Mezinárodních plánů oblastí povodí Labe, Dunaje a Odry. Z těchto plánů poté vychází národní plány povodí. Jedná se o koncepční nástroje Rámcové směrnice o vodách, ve kterých jsou na základě zjištěného stavu vodních útvarů stanovena opatření nutná k dosažení cílů Směrnice. Rámcové směrnici o vodách je v této práci věnován vlastní prostor, přesto je nyní pro kontext nutné ve zkratce zmínit hlavní cíl Rámcové směrnice, kterým bylo do roku 2015 dosáhnout tzv. dobrého stavu povrchových (a podzemních) vod. Z oprávněné obavy, že tento cíl nebude splněn, připouští Rámcová směrnice další dva šestileté cykly plánování (tzv. 2. a 3. plánovací období), tedy jako konečný termín pro dosažení cíle stanovuje konec roku 2027. Mezinárodní plány povodí byly vydány v roce 2009, na konci prvního plánovacího období v roce 2015 byla provedena jejich aktualizace, která je čeká rovněž na konci druhého plánovacího období v roce 2021.

Mezinárodní plány povodí se skládají ze dvou částí. Jednak ze společně zpracované části se souhrnnými informacemi na mezinárodní úrovni (část A) a z více částí B zpracovaných jednotlivými státy na národní úrovni. Část A popisuje témata pro celou mezinárodní oblast povodí, shrnuje opatření pro významné problémy, jejichž řešení je nutné koordinovat na mezinárodní úrovni a dále shrnuje významné poznatky z národních plánů povodí, tj. z částí B, kterým je věnována pozornost v jiné kapitole.⁴⁶ Na zpracování plánů se podle § 24 odst. 3 vodního zákona podílí Ministerstvo životního prostředí a ministerstvo zemědělství.

Podle Mezinárodního plánu povodí Labe na období 2010-2015 z roku 2009 nebylo možné do konce roku 2015 dobrého stavu útvarů povrchových vod v povodí Labe dosáhnout, což se následně potvrdilo. Aktualizovaná verze tohoto plánu z roku 2015 je však do budoucna rovněž skeptická. Podle ní nedosáhne převážná většina povrchových vod v povodí Labe cílů Rámcové směrnice o vodách ani ve druhém plánovacím období, tedy do konce roku 2021. Důvodem jsou podle ní morfologické úpravy vodních toků, látkové znečištění i nové požadavky

⁴⁵ *Zpráva o stavu vodního hospodářství ČR v roce 2017 („Modrá zpráva“)*. Ministerstvo zemědělství, 2018. ISBN: 978-80-7434-463-3, str. 114

⁴⁶ *Mezinárodní plán oblastí povodí Labe, Část A, Aktualizace 2015 pro období 2016-2021*. Mezinárodní komise pro ochranu Labe (MKOL). Magdeburg, 2015, str. 8

na hodnocení znečišťujících látek. Z hodnocení provedených pro druhé plánovací období je patrné, že dobrého ekologického stavu nedosahovalo alarmujících 91 % povrchových vodních útvarů v kategorii řeka (dále jen „řeka“), a v případě chemického stavu není situace příliš lepší.⁴⁷

Mezinárodní plán povodí pro řeku Odru na období 2010-2015 rovněž správně predikovat, že do konce roku 2015 nebude možné dosáhnout dobrého stavu útvarů povrchových vod v jejím povodí. Z aktualizované verze z roku 2015 je patrné, že dosažený dobrého stavu také nelze očekávat ani ve druhém plánovacím období. Podle ní zde v roce 2015 dobrého ekologického stavu nedosahovalo 70 % řek, v případě dobrého chemické stavu 61 %.⁴⁸ Aktualizovaná verze Mezinárodního plánu povodí Dunaje z roku 2015 je optimističtější. Dobrého ekologické stavu podle ní sice nedosahuje 75 % řek, nicméně v případě chemického stavu je to jen necelých 30 % a dosažení cílů, alespoň co do dobrého chemického stavu, je zde reálnější. K tomu je navíc nutné dodat, že jsou mezi nevyhovující řeky zahrnuty i ty, jejichž chemický stav zatím není znám.⁴⁹

1.3.3. Mezinárodní spolupráce ČR na hraničních vodách

V rámci mezinárodní spolupráce na hraničních vodách má Česká republika se všemi sousedními státy sjednané dvoustranné mezinárodní smlouvy, které jsou realizovány prostřednictvím příslušných komisí pro hraniční vody a slouží jako prevence případných sporů.

Za hraniční vody lze považovat jak vodní toky či plochy, kterými státní hranice probíhají, tak i vodní toky, které státní hranice křížují, povrchové nebo podzemní vody, pokud by na nich učiněná opatření mohla významně ovlivnit vodohospodářské poměry na území státu druhé smluvní strany.

Otázky plynoucí z úpravy těchto smluv jsou řešeny prostřednictvím příslušných komisí složených ze zástupců obou smluvních stran. Úprava se zaměřuje především na zajištění stability státní hranice tvořené vodními toky, úpravu a údržbu těchto toků, výstavbu a provoz vodních děl v těchto tocích a ochranu vodních ekosystémů.⁵⁰ Jako konkrétní příklad otázky

⁴⁷ Tamtéž, str. 31 a násl.

⁴⁸ *Mezinárodní plán oblasti povodí Odry, Část A, Aktualizace 2015 pro období 2016-2021*. Mezinárodní komise pro ochranu Odry před znečištěním (MKOO). Wrocław, 2015, str. 33, 36

⁴⁹ *The Danube River Basin District Management Plan. Part A. Update 2015*. International Commission for the Protection of the Danube River, str. 9 - 10

⁵⁰ STRNAD, Z. *Vodní právo*. 2. vydání. Vodňany: Jihočeská univerzita, Fakulta rybářství a ochrany vod, 2015. ISBN: 978-80-7514-027-2, str. 31

ochrany vodních ekosystémů lze uvést jednání Česko-německé komise v roce 2017, jejichž stěžejním bodem byla problematika zvýšených koncentrací rtuti v plaveninách a sedimentech hraničního vodního toku Reslava, které se následně ukládají ve vodní nádrži Skalka.

Těmito smlouvami jsou Smlouva mezi Českou republikou a Spolkovou republikou Německo o spolupráci na hraničních vodách v oblasti vodního hospodářství, která vstoupila v platnost v roce 1997, Smlouva mezi Československou socialistickou republikou a Rakouskou republikou o úpravě vodohospodářských otázek na hraničních vodách, která vstoupila v platnost v roce 1970, Dohoda mezi vládou České republiky a vládou Slovenské republiky o spolupráci na hraničních vodách, která vstoupila v platnost v roce 1999, a Dohoda mezi vládou České republiky a vládou Polské republiky o spolupráci na hraničních vodách v oblasti vodního hospodářství vstoupivší v platnost v roce 2015.⁵¹

⁵¹ *Zpráva o stavu vodního hospodářství ČR v roce 2017 („Modrá zpráva“)*. Ministerstvo zemědělství, 2018. ISBN: 978-80-7434-463-3, str. 116

1.3.4. Evropská právní úprava ochrany vodních toků a Rámcová směrnice o vodách

Vývoj evropské právní úpravy ochrany vod započal v 70. letech minulého století po přijetí prvního Akčního programu pro životní prostředí z roku 1972. Od jejího začátku se úprava zaměřuje na dva základní cíle – zajistit ochranu vodních zdrojů pro specifické způsoby jejich využití, regulovat vypouštění odpadních vod a nakládání s nebezpečnými látkami, které by mohly ohrozit kvalitu vody. Do počátku 90. let převládal v EU trend vytváření velkého množství jednotlivých právních předpisů sekundárního práva, zejména směrnic.⁵²

Tyto směrnice byly vytvářeny postupně v závislosti na potřebě řešit konkrétní dílčí problémy a jejich tvorbu lze rozdělit do tří vln. První vlna byla zahájena v roce 1975 přijetím Směrnice o pitné vodě (75/440/EHS), druhá vlna proběhla v 80. až 90. letech a zahrnovala zejména Směrnici o čištění komunálních odpadních vod (91/271/EHS) a Směrnici o ochraně vod před znečištěním způsobeném dusičnany ze zemědělských zdrojů (91/676/EHS). V souvislosti s ochranou povrchových i podzemních vod lze v celkovém součtu hovořit o více jak 80 dokumentech přijatých mezi lety 1975 a 2000. Tento trend narůstajícího počtu dílčích směrnic se pro svoji nepřehlednost dlouhodobě jevil jako nevyhovující. Současně se začal objevovat názor, že jednotlivé směrnice nepokrývají dostatečně komplexně celou šíři ochrany vod a pozornost se tehdy navíc soustředila převážně na ochranu povrchových vod, ochrana podzemních a povrchových vod zůstávala upozaděna.

Od počátku 90. let sílily tendence pro vypracování jednotného dokumentu zahrnujícího ochranu a využívání celého vodního prostředí. Dne 18. prosince 1995 přijala Rada EU závěry požadující vypracování rámcové směrnice ustavující základní zásady trvale udržitelné vodní politiky v Evropské unii. Výsledkem těchto iniciativ a následných intenzivních vědeckých a politických diskuzí trvajících bezmála 10 let je Rámcová směrnice o vodách, která představuje v pořadí třetí vlnu evropské právní úpravy v otázce ochrany vod.⁵³ Návrh nové Směrnice Evropského parlamentu a Rady EU ustavující rámec pro činnost Společenství v oblasti vodní politiky byl dne 29. června 2000 odsouhlasen Dohodovacím výborem Evropského parlamentu a Rady Evropské unie.

⁵² STRNAD, Z. *Vodní právo*. 2. vydání. Vodňany: Jihočeská univerzita, Fakulta rybářství a ochrany vod, 2015. ISBN: 978-80-7514-027-2, str. 31

⁵³ *Implementace Rámcové směrnice EU pro vodní politiku v České republice*. Ministerstvo životního prostředí, 2004. ISBN: 80-7212-273-8, str. 5

Rámcová směrnice o vodách

Rámcová směrnice o vodách nabyla účinnosti 22. 12. 2000 a představuje jednu z nejsložitějších evropských směrnic. Důvodem je skutečnost, že pokrývá celou oblast hydrosféry v životním prostředí, týká se veškerých vod včetně vod vnitrozemských (povrchových a podzemních), brakických i pobřežních. Směrnice stanovuje soubor všeobecných cílů, které mají vést k zachování udržitelného, vyrovnaného a spravedlivého využívání těchto vod. V současnosti ji doplňuje několik dceřinými směrnic a je provázána se Směrnicí o zvládnání povodňových rizik (2007/60/ES).

Z výčtu environmentálních cílů Rámcové směrnice pro povrchové vody v čl. 4 odst. 1 písm. a) lze pro účely ochrany vodních toků (dle terminologie Rámcové směrnice vodních útvarů v kategorii řeka) vybrat zejména tyto:⁵⁴

- zabránit jejich dalšímu zhoršování a chránit a zlepšit stav vodních ekosystémů a s ohledem na jejich potřebu vody, i stav suchozemských ekosystémů a mokřadů,
- podpořit jejich trvale udržitelné užívání založené na dlouhodobé ochraně dosažitelných vodních zdrojů,
- přijmout specifická opatření na kontrolu znečištění tím, že se cíleně sníží či zastaví vypouštění, emise a úniky prioritních nebezpečných látek,
- přispět ke zmírnění účinků hydrologických extrémů v povodích,
- přijmout opatření, která povedou ve stanoveném časovém horizontu k **dosažení tzv. „dobrého stavu“** jako **konečného cíle** Rámcové směrnice.

Pokud jde o výše zmíněný časový horizont, Rámcová směrnice stanovila pro všechny členské země jednotné termíny plnění požadavků Rámcové směrnice. Prosazování Rámcové směrnice lze rozdělit do těchto hlavních etap:

2003 – transpozice Rámcové směrnice do právního řádu členských států, stanovení oblastí povodí a určení kompetentního úřadu,

2004 – dokončení analýz oblastí povodí (charakteristiky, tlaky a dopady),

2009 – přijetí a zveřejnění plánů povodí spolu s programy opatření,

⁵⁴ čl. 4 odst. 2 Rámcové směrnice o vodách zavádí pravidlo: „*Pokud se na příslušný vodní útvar vztahuje více než jeden cíl uvedený v odstavci 1, uplatní se vždy nejpřísnější z nich.*“

2012 – realizace programů opatření,

2015 – dosažení požadovaného zlepšení stavu vod (tzv. „dobrý stav“),

2015 a **2021** – ve dvou plánovacích cyklech k rokům 2015 a 2021 - vyhodnocení opatření a dosaženého stavu povodí, aktualizace příslušné plánů povodí a programů opatření,

2018 a **2024** – implementace programů opatření pro druhý a třetí plánovací cyklus,

2027 – konečný termín pro dosažení cílů Rámcové směrnice.⁵⁵

Povrchové vody jsou pro účely provádění Rámcové směrnice rozděleny jednak mezi geografické útvary (povodí) a jednak mezi administrativní útvary (oblast povodí a vodní útvar).

1.3.4.1. Plánování v oblasti ochrany vod

Rámcová směrnice o vodách za účelem dosažení svých environmentálních cílů aplikuje tzv. princip povodí, který představuje základní přístup při správě a koncepčním plánování v oblasti ochrany vod. Povodí jsou geografická území určená na základě jejich hydrologického systému,⁵⁶ a představují základní jednotky, pro které mají členské státy povinnost stanovit tzv. oblasti povodí. Stanovené oblasti povodí následně fungují jako hlavní útvary sloužící ke správě jednotlivých povodí v nich zahrnutých. Za účelem této správy jsou pro oblasti povodí členskými státy vypracovány tzv. plány oblastí povodí. V rámci plánů oblastí povodí pak členské státy mohou vypracovat podrobnější dílčí plány povodí. Oběma druhům plánů je věnován prostor v rámci kap. 1.4.3 *Plánování v oblasti vod*. Povodí rozkládající se na území více členských států jsou přiřazena k mezinárodním oblastem povodí. Koncepčním nástrojem jsou zde mezinárodní plány povodí,⁵⁷ kterým byla již věnována pozornost v kap. 1.3.2. *Mezinárodní spolupráce ČR v ochraně Labe, Dunaje a Odry*.⁵⁸ Procedurální rámec při přípravě těchto plánů upravuje směrný dokument Guidance č. 11.⁵⁹

Protože jsou plány oblastí povodí rozsáhlé koncepční dokumenty vztahující se na velká a často nehomogenní území, je k dosažení konečného cíle Směrnice nutné v těchto plánech stanovit konkrétní nástroje, prostřednictvím kterých bude cíl naplněn. Tyto nástroje přitom

⁵⁵ *Implementace Rámcové směrnice EU pro vodní politiku v České republice*. Ministerstvo životního prostředí, 2004. ISBN: 80-7212-273-8, str. 5; za termín splnění se přitom považuje 22. prosinec uvedeného roku.

⁵⁶ čl. 2 bod 16 Rámcové směrnice o vodách: „území, ze kterého veškerý povrchový odtok odtéká síti potoků, řek a případně i jezer do moře v jediném vyústění, ústí nebo deltě toku; území, ze kterého veškerý povrchový odtok odtéká síti potoků, řek a případně i jezer do moře v jediném vyústění, ústí nebo deltě toku“

⁵⁷ čl. 13 Rámcové směrnice o vodách

⁵⁸ Informace obsažené v plánech povodí jsou uvedeny v příloze VII. Rámcové směrnice o vodách

⁵⁹ *WFD CIS Guidance Document No. 11 - Planning Process*

musí odrážet skutečnost, že v jednotlivých oblastech povodí a členských státech panují rozdílné podmínky a potřeby, které často vyžadují odlišná specifická řešení. Právě tato rozdílnost musí být zohledněna při plánování a provádění opatření k zajištění ochrany a užívání vod v rámci povodí, aby mohlo být dosaženo stanovených cílů. Z tohoto důvodu je praktické a nutné, aby byla rozhodnutí přijímána na úrovni, která má nejbližší k místům, kde je voda ovlivňována nebo užívána.⁶⁰

Jako zmíněný nástroj zohledňující regionální či místní podmínky a potřeby slouží tzv. programy opatření vytvořené pro každou oblast povodí či část mezinárodní oblasti povodí. Jedná se o harmonogramy, které stanovují především časový horizont pro uskutečňování plánů a konkrétních opatření, která by se měla uvnitř dané oblasti povodí v předem určené době realizovat. V povodích, kde může mít užívání vod přeshraniční účinky, mají být programy opatření mezi členskými státy koordinovány pro celé mezinárodní oblasti povodí. Programy opatření jsou pravidelně přezkoumávány a na základě výsledků přezkumu aktualizovány. První přezkum a aktualizace programů opatření měl proběhnout nejpozději do 15 let ode dne vstupu Rámcové směrnice v platnost, tj. do roku 2015, a dále má proběhnout každých šest let, tj. nejpozději do roku 2021. Všechna nová nebo revidovaná opatření ustanovená podle aktualizovaného programu musí být proveditelná do tří let od svého přijetí. Za účelem rozdělení nákladů, mohou být programy rozděleny do etap. Rámcová směrnice stanovuje jednak minimální obsahové požadavky programů opatření a jednak v příloze VII seznam opatření, která mají být do programů zahrnuta.⁶¹

1.3.4.2. Řeky jako vodní útvar a jejich typologie

Vodní toky spadají mezi útvary povrchových vod, a to v případě, že je takto členský stát vymezí. V rámci nich jsou řazeny do kategorie řeka. Uvnitř této kategorie jsou pak vodní útvary rozřazeny podle jednotlivých typů. Vymezení vodních útvarů a stanovení jejich typů je jednou z prvních činností při přípravě plánů povodí. První vymezení útvarů kategorie řeka a jejich typologie proto proběhlo do roku 2004 (společně s charakterizací a analýzou vlivů a dopadů).⁶² Proces vymezování však nelze chápat jako jednorázovou činnost. Jde o kontinuální proces aktualizace a zpřesňování vymezení vodních útvarů v závislosti na postupném získávání

⁶⁰ Preambule bod 1) Rámcové směrnice o vodách

⁶¹ čl. 11 Rámcové směrnice o vodách

⁶² PRCHALOVÁ H. a kol. *Typologie útvarů povrchových vod kategorie řeka v prvním a druhém cyklu plánů povodí a její důsledky pro hodnocení stavu útvarů*. V.Ú.V. T. G. Masaryka, 2017.

většího množství dat a znalostí.⁶³ Důkazem budiž fakt, že celý proces vymezení byl v ČR před druhým plánovacím obdobím významně přepracován.

Pro účely Rámcové směrnice je výchozím metodickým a technickým pramenem pro postup vymezení vodních toků jako útvarů povrchových vod, tedy jako řek, směrný dokument Guidance č. 2 Identifikace vodních útvarů. Postup vymezení vodního toku jako řeky a jejich typologie je dle Guidance č. 2 následující:

- prvním předpokladem je významnost a samostatnost jednotky v povodí, pouze taková jednotka je zařazena do kategorie řeka,
- ve druhém kroku je řeka zařazena do příslušného typu podle přijaté typologie,
- ve třetím kroku mohou být určené typy dále rozděleny podle přírodních či jiných charakteristik, např. dle způsobu územní ochrany.⁶⁴

Vymezení vodního útvaru

Vodní útvar představuje základní jednotku, která slouží jako pracovní-administrativní nástroj. Účelem tohoto nástroje je plnit požadavky Rámcové směrnice a na ní navazujících předpisů, tedy umožňuje sledovat stav vod a zjištěný stav porovnávat se stanovenými environmentálními cíli.⁶⁵ Zejména podle stavu vodních útvarů bude proto měřena úspěšnost Směrnice v dosahování cílů, a to včetně cíle konečného – dosažení dobrého stavu ve všech vodních útvarech. Směrnice dělí vodní útvary na útvary povrchové vody a útvary podzemních vod. Útvary povrchových vod Rámcová směrnice definuje jako „*samostatný a významný prvek povrchové vody, jako jsou jezero, nádrž, tok, řeka nebo kanál, část toku, řeky nebo kanálu, brakické vody nebo úsek pobřežních vod*“.⁶⁶

Základním podkladem pro vymezení vodního útvaru na základě jeho významnosti a samostatnosti v prvním kroku jsou geografické a hydromorfologické charakteristiky vodního toku. Jako příklad geografického kritéria lze uvést soutok řek, který je důvodem pro vymezení hranice mezi dvěma vodními útvary. Jak však uvádí Guidance 2., identifikace a následná klasifikace vodních útvarů musí poskytnout dostatečně přesný popis této definované

⁶³ LANGHAMMER J., a kol. *Metodika vymezení útvarů povrchových vod*. Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, 2010

⁶⁴ *WFD CIS Guidance Document No. 2 - Identification of Water Bodies*

⁶⁵ LANGHAMMER J., a kol. *Vymezení typů útvarů povrchových vod*. Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, 2009

⁶⁶ čl. 2, bod 10. Rámcové směrnice o vodách

geografické oblasti k umožnění jednoznačného srovnání s cíli Rámcové směrnice o vodách, proto by měl být hlavním deskriptorem či ukazatelem v tomto kontextu spíše zjištěný stav těchto útvarů. Pokud jsou totiž vodní útvary identifikovány tak, že neumožňují přesný popis stavu vodních ekosystémů, členské státy nebudou schopny správně uplatňovat cíle Rámcové směrnice o vodách. Guidance č. 2 identifikaci vodních útvarů shrnuje následovně: „*Vodní útvar by měla být souvislá ucelená dílčí jednotka v rámci povodí (oblasti povodí), ke které se musí vztahovat environmentální cíle směrnice. Z toho důvodu hlavním účelem identifikace vodních útvarů je umožnit přesné popsání jejich stavu a jeho porovnání s environmentálními cíli*“.

Členské státy mají volnost v rozhodování o koncepci vymezení vodních útvarů. Zároveň je ale třeba se za účelem snížení administrativního zatížení vyhnout nekonečnému dalšímu dílčímu členění vodních útvarů, pokud to neplní žádný účel týkající se řádného provádění Rámcové směrnice o vodách, protože by to vedlo k nemožnosti stanovit pro ně environmentální cíle v plánech povodí. To platí zejména u menších toků, kde je na místě určitá agregace.⁶⁷

První vymezení v ČR proběhlo v letech 2004 a 2005 v rámci prvního cyklu plánů povodí. Celý proces vymezení však byl významně přepracován v období 2009 až 2010 pro druhý cyklus. Jak dále uvádí H. Prchalová a kol., už v prvním období plánů připravovaných do konce roku 2009 se přístupy členských států významně lišily. Například Holandsko a Slovinsko vymezilo poměrně malý počet řek (při přepočtu na rozlohu ČR přibližně 500), naopak Rakousko vymezilo kolem 7 000 a Irsko dokonce 13 000 útvarů kategorie řeka. Z tohoto hlediska se v ČR jak původní počet 1 028 útvarů kategorie řeka, tak současný počet 1 044 útvarů zdá být Prchalové a kol. adekvátní. Ačkoli lze očekávat postupné sblížení přístupů jednotlivých členských států, s určitou nehomogenitou je v určité míře nutné počítat i nadále.⁶⁸

Typologie řek

V kategorii řeka jsou vodní toky dále řazeny dle typu. Určení typů útvarů povrchových vod je jeden ze základů charakterizace oblastí povodí. Metodika pro určení typů je stejně jako při vymezení vodních útvarů v gesci členských států, což je odůvodněno rozdílnými přírodními podmínkami a stavem říční sítě napříč Evropou. Postupu při tvorbě této metodiky

⁶⁷ WFD CIS Guidance Document No. 2 - Identification of Water Bodies

⁶⁸ PRCHALOVÁ H. a kol. *Typologie útvarů povrchových vod kategorie řeka v prvním a druhém cyklu plánů povodí a její důsledky pro hodnocení stavu útvarů*. V.Ú.V. T. G. Masaryka, 2017.

je věnován směrný dokument Guidance č. 10.⁶⁹ Z výsledků analýzy H. Prchalové a kol. je patrné, že typy útvarů povrchových vod jsou zásadní. Nastavení typologie totiž dokáže ovlivnit cíle ochrany vod stejně výrazně jako nastavení hranice dobrého ekologického stavu. Jak uvádí H. Prchalová a kol., „*Pokud je převládajících typů příliš málo, nelze zodpovědně určit jeho limit.*”⁷⁰ *Je pak pro značnou část útvarů zbytečně přísný nebo zbytečně mírný, popř. obojí. Stejně tak stanovení méně přísných limitů má na první pohled méně viditelné nevýhody, např. v druhém cyklu plánů nevyhověla značná část útvarů kvůli biologickým složkám, ale protože související fyzikálně-chemické ukazatele byly vyhovující, nebylo možné racionálně navrhnout příslušná opatření.*“ Typologie tedy přímo určuje nastavení limitů dobrého ekologického stavu jak biologické, tak fyzikálně-chemické složky a skrze ni mohou být stanoveny limity pro skupiny typů rozdílně.

Rámcová směrnice o vodách požaduje, aby při typologii řek byl použit buď systém A, který zároveň zahrnuje požadavek na minimální stupeň rozlišení, nebo je možné použít alternativní systém B obsahující některé závazné a další volitelné faktory podle členských států. První typologie zvolená v ČR byla založena na systému A s přidáním další charakteristiky ze systému B, prakticky to tak byla kombinace obou systémů. Systém A považuje za základní charakteristiku ekoregiony, nadmořskou výšku, velikost povodí a geologický typ. V první typologii byla vzhledem k poloze ČR kategorie nadmořské výšky zjemněna (byla přidána nadmořská výška 500 m n. m.), geologický typ byl přizpůsoben výskytu hornin v ČR, plocha povodí byla převzata bez úprav a jako dodatečná charakteristika byl použit řád toku podle Strahlerovy metody. Tímto způsobem bylo v ČR vymezeno celkem 87 typů pro útvary v kategorii řeka.

V druhém cyklu plánů bylo rozhodnuto, že celá stávající typologie je nedostatečná a musí být nově zpracována, a že podle ní budou nově vymezeny útvary povrchových vod. Nová typologie následně také vyšla ze systému A. Místo ekoregionů však použila úmoří, nadmořská výška byla použita beze změny a velikost povodí byla vypuštěna. Faktory geologie a řádu toku sice zůstaly, jejich aplikace však byla značně jiná. Podle nové metodiky bylo vymezeno 35 typů řek, tedy více než dvakrát méně typů oproti typologii předchozí.⁷¹

⁶⁹ WFD CIS Guidance Document No. 10 - Rivers and Lakes - Typology, Reference Conditions and Classification Systems

⁷⁰ Pozn. limit ekologického stavu.

⁷¹ PRCHALOVÁ H. a kol. *Typologie útvarů povrchových vod kategorie řeka v prvním a druhém cyklu plánů povodí a její důsledky pro hodnocení stavu útvarů*. V.Ú.V. T. G. Masaryka, 2017.

1.3.4.3. Dobrý stav

Dobrym stavem povrchových i podzemnich vod je podle Rámcové směrnice o vodách cílový stav vodních útvarů, který má být v oblasti vod minimálně dosažen, a jehož kritéria jsou předem stanovena. Rámcová směrnice o vodách jej pro povrchové vody, tedy i řeky, definuje jako „*takový stav útvaru povrchové vody, kdy jeho jak ekologický, tak chemický stav je přinejmenším dobrý*“. Dle definice je tedy dosažení dobrého stavu povrchové vody vázáno na její stav ekologický a chemický:

- ekologický stav je vyjádřením kvality struktury a funkce vodních ekosystémů spojených s povrchovými vodami, klasifikovanými v Příloze V. Rámcové směrnice o vodách;
- dobrý chemický stav povrchové vody je chemický stav nezbytný k splnění environmentálních cílů pro povrchové vody, ve kterém koncentrace znečišťujících látek v nepřesahují normy environmentální kvality stanovené v Příloze IX, podle čl. 16 odst. 7 Rámcové směrnice o vodách a podle dalších právních předpisů.

Z definice vyplývá, že výsledný celkový stav vodního útvaru je označen jako dobrý, jestliže jeho ekologický a současně chemický stav je přinejmenším dobrý.⁷² Pokud je chemický nebo ekologický stav vodního útvaru dosud neznámý je celkový stav vodního útvaru označen také jako neznámý. V ostatních případech je celkový stav označován jako nevyhovující. Klasifikace ekologického stavu povrchových vod používá pět stupňů: velmi dobrý, dobrý, střední, poškozený a zničený. Pro různé vodní útvary, včetně řek, jsou v příloze Rámcové směrnice podrobněji definovány velmi dobrý, dobrý a střední stav.⁷³ Schéma hodnocení dobrého stavu vodních útvarů je patrné z Obr. č. 1 *Přílohy*.

Klasifikace ekologického stavu probíhá na základě těchto složek: biologické složky (složení a četnost vodní fauny a flory), hydromorfologické složky podporující biologické složky (hydrologický režim, kontinuita toku a morfologické podmínky), chemické a fyzikálně-chemické složky podporující biologické složky, všeobecné parametry vody (např. tepelné a kyslíkové poměry, obsah živin) a specifické znečišťující látky (zejména tzv. látky prioritní). Na základě zjištěného stavu jsou pak útvary povrchových vod klasifikovány jako „velmi dobré“, „dobré“, „střední poškozené“ nebo „zničené“.

⁷² Preambule bod 26) Rámcové směrnice o vodách: „*Pokud je dobrého stavu již dosaženo, má být udržován.*“

⁷³ Příloha V. bod 1.2.1 Rámcové směrnice o vodách

Úroveň ekologického stavu se tedy klasifikuje v pěti stupních, ty představují odchylku od hypotetického přirozeného stavu, který není ovlivněn člověkem. Zásadní je proto stanovení typově referenčních podmínek pro všechny typy vodních útvarů v rámci příslušné kategorie, které specifikují pro daný typ útvaru povrchových vod velmi dobrý ekologický stav. V praxi si tak lze představit vodní tok, který bude tvořen několika vodními útvary v kategorii řeka, avšak odlišnými typy. Ačkoli budou všechny vodní útvary klasifikovány z pohledu ekologického stavu stejně, v každém místě vodního toku to může znamenat jiné poměry klasifikované na základě odchylky od příslušných typově referenčních podmínek.

Klasifikace chemického stavu je založena na koncentraci tzv. prioritních látek. Jde o látky, které představují významné riziko pro vodní prostředí nebo jeho prostřednictvím. Jejich seznam je uveden v Příloze X Rámcové směrnice o vodách. Na základě koncentrace prioritních látek ve vodě je následně vodní útvar klasifikován jako „dobrý“ či jako „nedosažení dobrého stavu“.

1.3.4.4. Silně ovlivněné a umělé vodní útvary

Vedle kategorie řeka připadá v úvahu zařazení vodního toku také do kategorie silně ovlivněný vodní útvar či umělý vodní útvar. Jedná se o zvláštní kategorie povrchových vodních útvarů, které jsou využívány způsobem, v jejichž souvislosti byly na útvaru provedeny tak významné hydromorfologické změny, že útvar nemůže dosáhnout dobrého ekologického stavu, aniž by to významně neovlivnilo právě toto užívání. V případě umělých vodních útvarů jde o útvar, který vznikl lidskou činností. Silně ovlivněnými útvary jsou pak útvary povrchové vody, které mají v důsledku fyzických změn způsobených lidskou činností podstatně změněný charakter, jak jej vymezil členský stát v souladu s ustanoveními Přílohy II Rámcové směrnice o vodách.⁷⁴

Pro tyto útvary je při jejich současném využívání nemožné dosáhnout dobrého ekologického stavu, proto v nich Rámcová směrnice o vodách zavádí jako cíl dosažení dobrého ekologického potenciálu. Dobrým ekologickým potenciálem je „stav silně ovlivněného nebo umělého vodního útvaru podle klasifikace v souladu s příslušnými ustanoveními Přílohy V.“

⁷⁴ Čl. 2 bod 8., 9. Rámcové směrnice o vodách

Z povahy věci mohou mezi tyto útvary spadat i vodní toky, které by jinak byly řazeny do kategorie řeka. Silně ovlivněné a umělé vodní útvary tekoucích vod mohou být na základě ekologického potenciálu klasifikovány jako „dobrý a lepší“, „střední“, „poškozený“ nebo „zničený“.⁷⁵

⁷⁵ Příloha V. Rámcové směrnice o vodách

1.4. Česká právní úprava

Předmětem následujícího teoretického výkladu jsou vybrané instituty vodního zákona, případně souvisejících podzákoných předpisů. Tyto instituty byly vybrány jako relevantní především s ohledem na obsah kap. 2. *Analýza opatření plánů dílčích povodí a související instituty české právní úpravy*, která s nimi dále pracuje a v souvislostech je aplikuje.

1.4.1. Správa vodních toků

Dle § 47 odst. 1 vodního zákona jsou vodní toky předmětem správy, přičemž každý vodní tok má svého určeného správce. Zákon dělí vodní toky na drobné (o celkové délce 86 553 km) a významné (o celkové délce 16 326 km).⁷⁶ Seznam významných vodních toků je stanoven Přílohou č. 1 vyhlášky č. 178/2012 Sb., kterou se stanoví seznam významných vodních toků a způsob provádění činností souvisejících se správou vodních toků. V současné době tento seznam čítá 819 vodních toků. Za účelem jejich správy jsou zákonem přímo určeni správci povodí. Drobné vodní toky jsou spravovány na základě určení a v případě, že určení není, vykonává správu správce vodního toku, jehož je drobný vodní tok přítokem. Touto normou je zajištěno, že každý vodní tok v ČR má svého správce. Výjimku ve správě drobných vodních toků jsou tyto na území národních parků a vojenských újezdů, kde správce určuje rovněž zákon a jsou jimi správy národních parků, resp. Ministerstvo obrany.⁷⁷

Správce jednotlivých vodních toků lze zjistit prostřednictvím veřejně přístupné Centrální evidence vodních toků⁷⁸ spravované Ministerstvem zemědělství, které je v oblasti správy vodních toků rovněž ústředním orgánem státní správy a v prvním stupni rozhoduje o žádostech o určení a zrušení správce drobných vodních toků. Přibližně 93 % vodních toků v ČR spravují správci vodních toků v působnosti Ministerstva zemědělství. Na správě zbylých vodních toků se podílejí ostatní subjekty.

Zákon v § 47 odst. 2 ukládá správcům všech vodních toků řadu povinností směřujících k zajištění plnění funkcí vodního toku, které se týkají zejména koryt vodních toků bez ohledu na to, zda se jedná o vodní tok drobný nebo významný. Obecně lze povinnosti rozdělit do tří základních okruhů na činnosti preventivní, operativní a nápravné. Preventivní činnosti zahrnují

⁷⁶ Webové stránky Ministerstva zemědělství [online]. [cit. 2018-12-14]. Dostupné z: <http://eagri.cz/public/web/mze/voda/spravci-vodnich-toku/>

⁷⁷ § 48 odst. 1, 2, 3, 4 vodního zákona

⁷⁸ Webové stránky Ministerstva zemědělství [online]. [cit. 2018-12-14]. Dostupné z: <http://eagri.cz/public/web/mze/voda/aplikace/cevt.html>

např. sledování a péči o koryta, operativní se týkají např. spolupráce při zneškodňování havárií na vodních tocích. Z nápravných činností lze pak zmínit návrhy opatření k nápravě zásahů způsobených lidskou činností vedoucí k obnovení přirozených koryt.⁷⁹ Vedle těchto obecných povinností jsou pak v § 47 odst. 4 vodního zákona stanoveny správcům povodí další povinnosti při správě významných vodních toků. Bližší podrobnosti pro provádění správy všech vodních toků jsou obsahem zmíněné vyhlášky č. 178/2012 Sb., nad tyto povinnosti vodní zákon ukládá správcům další povinnosti v rámci plnění úkolů při ochraně před povodněmi, např. odstraňování povodňových škod na korytech či zpracování odborných stanovisek k povodňovým plánům.⁸⁰

Při provádění svých povinností správci vodních toků pochopitelně zasahují do vlastnických práv jiných subjektů, jde zejména o vlastníky pozemků, na kterých se nachází koryta toků či o vlastníky sousedících pozemků. Na jedné straně zákon ukládá těmto vlastníkům ve vztahu ke správcům některé povinnosti (např. umožnit správci výkon jeho oprávnění či ohlašovat správci zjevné závady v korytě). Na straně druhé pak správci ze zákona za účelem usnadnění výkonu svých pravomocí disponují řadou oprávnění (např. právo na vstup či vjezd na cizí pozemky, právo odstraňovat či nově vysazovat stromy a keře z důvodu péče o koryto). Užívat pozemky sousedící s koryty vodních toků mohou správci jen pokud je to nezbytně nutné, po předchozím projednání s vlastníky pozemku a pouze v zákonem stanovených šířkách od břehové čáry. Tato oprávnění však nic nemění na povinnosti správce respektovat právní předpisy na ochranu přírody a krajiny (výjimku představuje § 83 písm. m) v případě odstraňování povodňových škod v korytech). Oprávnění rovněž nezavazují správce odpovědnosti za případné škody vzniklé v důsledku výkonu svých oprávnění, pro náhradu škody se uplatní obecná občanskoprávní úprava.^{81, 82}

V souvislosti se zmíněnou vyhláškou č. 178/2012 Sb., stojí za zmínku dále také její definice funkce vodního toku v § 2 písm. e), k jejímuž zajištění se vztahují povinnosti správců vodních toků - funkcí vodního toku podle ní je „*odvádění povrchové vody z povodí vodního toku jeho korytem, dotování nebo odvádění podzemních vod v území přilehlém k vodnímu toku, dále funkce zdroje povrchové vody, zajišťující podmínky pro nakládání s vodami, plavbu a užívání k rekreačním účelům, a funkce ekologické, zajišťující vytváření podmínek pro vodní a*

⁷⁹ STRNAD, Z. *Vodní právo*. 2. vydání. Vodňany: Jihočeská univerzita, Fakulta rybářství a ochrany vod, 2015. ISBN: 978-80-7514-027-2, str. 144

⁸⁰ § 83 vodního zákona

⁸¹ § 49 vodního zákona

⁸² STRNAD, Z. *Vodní právo*. 2. vydání. Vodňany: Jihočeská univerzita, Fakulta rybářství a ochrany vod, 2015. ISBN: 978-80-7514-027-2, str. 145

na vodu vázané ekosystémy, ovlivňování mikroklimatu, spoluvytváření a ovlivňování charakteru krajiny.“ Jak je patrné, definice naplno reflektuje vedle funkcí hospodářských, také funkce ekologické, ke kterým by měl být při správě vodních toků brán ohled. To ostatně stanovuje sám vodní zákon v § 47 odst. 5, podle kterého by měl mít výkon správy co nejmenší nepříznivý dopad na vodní a vodu vázané ekosystémy, s ohledem na dosažení dobrého stavu vody.

1.4.2. Správa povodí

Pojem správa povodí vodní zákon chápe jako správu významných vodních toků (§ 48 odst. 1 vodního zákona), činnosti související se zjišťováním a hodnocením stavu povrchových a podzemních vod v daném dílčím povodí a další činnosti podle § 54 odst. 1 vodního zákona.⁸³ Česká právní úprava je tedy, v souladu s Rámcovou směrnicí o vodách, založena na principu povodí. Dle § 24 vodního zákona území ČR náleží do třech mezinárodních oblastí povodí (Labe, Odry a Dunaje). Tato povodí jsou podle vyhlášky č. 393/2010 Sb., o oblastech povodí vymezeny jednotlivými dílčími povodími. Správu povodí zajišťují zákonem zřízené právnické osoby – správci povodí. Zákonem č. 305/2000 Sb., o povodích jsou za účelem správy povodí zřízeny státní podniky Povodí Labe, Povodí Moravy, Povodí Odry, Povodí Ohře a Povodí Vltavy. Státní podniky Povodí spravují kromě významných vodních toků také asi polovinu určených drobných vodních toků.⁸⁴ Jménem státu vykonává funkci zakladatele těchto státních podniků Ministerstvo zemědělství.⁸⁵

Pokud jde postavení správce povodí, je nutné poznamenat, že správa povodí není výkonem státní správy a správci povodí proto nejsou orgány státní správy, tudíž v řízeních nemají postavení dotčeného správního orgánu. Ačkoli činnost správce povodí spočívá zejména v podpoře státní správy v oblasti vodního hospodářství, hraje v ochraně vodních toků klíčovou roli. Správci povodí jednak na žádost poskytují vodoprávním úřadům pro jejich činnost údaje, kterými disponují, a dále podávají podněty, návrhy a vyjádření všem správním orgánům z hlediska ochrany zájmů daných příslušnými plány v oblasti vod a zájmů sledovaných vodním zákonem. V rámci vodoprávních řízení poskytují správci povodí svá stanoviska, která jsou nezbytným podkladem pro rozhodnutí vodoprávních úřadů, např. v řízení pro vydání povolení

⁸³ STRNAD, Z. *Vodní právo*. 2. vydání. Vodňany: Jihočeská univerzita, Fakulta rybářství a ochrany vod, 2015. ISBN: 978-80-7514-027-2, str. 149

⁸⁴ Pozn. dalším významným správcem drobných vodních toků je státní podnik Lesy České republiky.

⁸⁵ HORÁČEK Z., a kol. *Vodní zákon s podrobným komentářem po velké novele stavebního zákona k 1. 1. 2013*. 2. vydání, 2013. ISBN: 978-80-8684-648-8, str. 157

k nakládání s vodami. V těchto stanoviscích, která však nesou pro vodoprávní úřady závazná, je především posuzován záměr žadatele ve vztahu k plánu příslušné oblasti povodí a němu přijatých nařízeních zastupitelstva kraje, do jehož územní působnosti spadá konkrétní část povodí.^{86, 87}

Z pohledu ochrany vodních toků se jako zásadní činnost správců povodí jeví zjišťování a hodnocení stavu povrchových vod. To zahrnuje např. zjišťování množství a jakosti povrchových vod včetně jejich ovlivňování lidskou činností, zjišťování stavu vodních útvarů, zjišťování ekologického potenciálu silně ovlivněných a umělých útvarů. Dále sem spadá zřízení, vedení a aktualizace evidencí podle vyhlášky č. 391/2004 Sb., o rozsahu údajů v evidencích stavu povrchových a podzemních vod a o způsobu zpracování, ukládání a předávání těchto údajů do informačního systému veřejné správy. Na těchto činnostech se spolu se správci povodí podílí také další odborné subjekty, jako je Výzkumný ústav vodohospodářský T.G.M. a Český hydrometeorologický ústav. Pro účely zjišťování a hodnocení stavu vod jsou správci povodí oprávněni i požadovat tyto informace od osob, které s vodou nakládají, či od vodoprávních úřadů.⁸⁸

Správci povodí jsou také subjekty, vůči kterým plní osoby oprávněné k nakládání s vodami svoji ohlašovací povinnost podle § 10 odst. 1, 2 vodního zákona. Oprávnění tak činí prostřednictvím integrovaného systému plnění ohlašovací povinnosti.⁸⁹ Dále správci zpracovávají vodohospodářskou bilanci, která pro každý rok porovnává požadavky na odběry vody a vypouštění odpadních vod s využitelnou kapacitou vodních zdrojů, a to z hlediska jejich ekologického stavu, množství a jakosti vod. Vodohospodářská bilance pak spolu s bilancí hydrologickou, která porovnává přírůstky a úbytky vody a změny vodních zásob povodí nebo vodním útvaru, tvoří vodní bilanci.

V neposlední řadě se správci povodí výrazně podílí na plánování v oblasti vod. Spolupracují s Ministerstvem zemědělství, Ministerstvem životního prostředí a místně příslušnými krajskými úřady na zpracování národních plánů povodí, a dále pořizují plány dílčích povodí, rovněž ve spolupráci s krajskými úřady a ústředními vodoprávními úřady.

⁸⁶ § 54 vodního zákona

⁸⁷ STRNAD, Z. *Vodní právo*. 2. vydání. Vodňany: Jihočeská univerzita, Fakulta rybářství a ochrany vod, 2015. ISBN: 978-80-7514-027-2, str. 149

⁸⁸ Tamtéž, str. 150 – 151.

⁸⁹ § 126 odst. 6 vodního zákona

1.4.3. Plánování v oblasti vod

Vodohospodářské plánování má v ČR dlouhou tradici. Základním koncepčním dokumentem vodního hospodářství byl v 50. letech Státní vodohospodářský plán. Na něj navazoval aktualizovaný Směrný vodohospodářský plán z roku 1975, který byl na konci roku 2009 v rámci prvního plánovacího cyklu nahrazen plány oblastí povodí. Druhý plánovací cyklus běží od roku 2015. Plány oblastí povodí v něm byly přejmenovány na plány dílčích povodí, kterých bylo nově zpracováno deset. Proběhlo také opětovné vymezení vodních útvarů. Plány dílčích povodí vstoupily v platnost v roce 2016 na dobu 6 let. Další změnou pro druhý plánovací cyklus je zpracování národních plánů povodí, které nahradily koncepční dokument Plán hlavních povodí České republiky využívaný v prvním plánovacím období.⁹⁰

Podle § 23 vodního zákona je plánováním v oblasti vod soustavná koncepční činnost, kterou zajišťuje stát a jejímž účelem je vymežit a vzájemně harmonizovat veřejné zájmy ochrany vod jako složky životního prostředí, snižovat nepříznivé účinky povodní a sucha a zajistit udržitelné užívání vodních zdrojů, zejména pro účely zásobování pitnou vodou. Výsledkem této činnosti jsou plány povodí a plány pro zvládnutí povodňových rizik, jako koncepční nástroje, které určují cíle vodního hospodářství do budoucna. Plány jsou zpracovávány ve třech fázích – fáze přípravných prací, fáze zpracování návrhů plánů a fáze zpracování plánů.⁹¹ Z pohledu ochrany vodních toků jsou zásadními koncepcemi plány povodí, proto se tato práce dále věnuje výlučně jim. Jak již bylo naznačeno v úvodu kapitoly, plány povodí jsou dle § 24 odst. 2 vodního zákona zpracovávány ve třech úrovních pro mezinárodní oblasti povodí (tzv. mezinárodní plány povodí), pro části mezinárodních oblastí povodí na území ČR (tzv. národní plány povodí) a pro dílčí povodí (tzv. plány dílčích povodí). Mezinárodním plánům povodí již byla věnována pozornost výše, proto je nyní pozornost zaměřena na národní plány povodí a plány dílčích povodí.

Národní plány povodí sumarizují údaje z plánů dílčích povodí pro jednotlivá úmoří a jsou dále podkladem pro mezinárodní plány povodí, které jsou zpracovány na evropské úrovni. Z toho důvodu jsou zpracovány pro povodí řek Labe, Dunaj a Odra. Národní plány povodí obsahují souhrny programů opatření k dosažení cílů plánování a jsou doplněny deseti plány dílčích povodí. *„Národní plány povodí pořizuje Ministerstvo zemědělství a ministerstvo životního prostředí ve spolupráci s příslušnými správci povodí a místně příslušnými krajskými*

⁹⁰ *Plán dílčího povodí Horního a středního Labe pro II. plánovací období* [online], kap. Úvodní část, 2016 [cit. 2018-12-14], Povodí Labe, státní podnik. Dostupné z: <http://plapdp.cz/>, str. 5 a násl.

⁹¹ § 25 odst. 1 vodního zákona

úřady.“⁹² Plány jsou následně schvalovány vládou a vydává je Ministerstvo zemědělství jako opatření obecné povahy.⁹³ K vydání těchto plánů došlo dne 28. ledna 2016. Obsah národního plánu povodí stanovuje vyhláška č. 24/2011 Sb., o plánech povodí a plánech pro zvládání povodňových rizik. V souladu se zákonem č. 100/2001 Sb., o posuzování vlivů na životní prostředí, byly národní plány povodí také posouzeny z hlediska vlivu koncepce na životní prostředí (SEA).

Plány dílčích povodí jsou zpracovány pro ucelená hydrologická povodí, proto se na území jednoho kraje se může vyskytovat více dílčích povodí. Pořizují je správci povodí dle své působnosti ve spolupráci s příslušnými krajskými úřady a ústředními vodoprávními úřady. Schvalovány jsou kraji dle jejich územní působnosti. Plány dílčích povodí doplňují národní plány povodí o podrobné údaje a návrhy opatření, které jsou nutné k dosažení cílů pro dané dílčí povodí na základě zjištěného stavu povrchových a podzemních vod, hodnocení povodňových rizik, potřeb užívání vodních zdrojů, a o časový plán jejich uskutečnění. Základní obsah plánu dílčího povodí upravuje stejně jako u národních plánů povodí vyhláška č. 24/2011 Sb., o plánech povodí a plánech pro zvládání povodňových rizik.

Programy opatření jsou hlavním nástrojem nutným k dosažení cílů pro dané dílčí povodí, a to na základě zjištěného a vyhodnoceného stavu povrchových a podzemních vod, hodnocení povodňových rizik a potřeb užívání vodních zdrojů. Programy zpracovávají správci povodí jako součást plánů dílčích povodí. Opatření, která byla přijata k dosažení cílů ochrany vod v programu opatření je nutné uskutečnit do 3 let od schválení plánů povodí. Programy opatření definují buď konkrétní opatření, jež jsou technicky a finančně uskutečnitelná, nebo odkazují na obecná opatření, která řeší vytipovanou část vymezené lokality, kde je identifikován problém. Tato obecná opatření vyplývají z legislativy přijaté na národní úrovni a pokrývají celé území státu. V případech, kdy je to účelné, jsou přijata opatření uplatněná pro všechna dílčí povodí. Program opatření obsahuje opatření, která reagují zejména na výsledky hodnocení stavu vodních útvarů, a dále také na identifikaci významných vlivů a na schválené významné problémy nakládání s vodami.⁹⁴

Každý program opatření musí zahrnovat „základní“ opatření a je-li to nutné, i opatření „doplňková“ či „dodatečná“. Základními opatřeními pro ochranu vod jsou opatření vedoucí

⁹² § 24 odst. 5,6,7,8,10 vodního zákona

⁹³ § 25 odst. 4 vodního zákona

⁹⁴ *Plán dílčího povodí Horního a středního Labe pro II. plánovací období* [online], kap. Úvodní část, 2016 [cit. 2018-12-14], Povodí Labe, státní podnik. Dostupné z: <http://plapdp.cz/>, str. 5 a násl.

k cílům podle § 23a vodního zákona. Doplnková opatření jsou opatření navržená a provedená k doplnění základních opatření. Členské státy mohou doplnková opatření vybrat ze seznamu uvedeného v příloze VI část B Rámcové směrnice o vodách. Doplnková opatření v České republice vycházejí zejména z existujících oblastí podpory Operačního programu životní prostředí, a jiných dotačních titulů, které sice nemusí být primárně cíleny na zlepšení stavu vodních útvarů, ale jejich aplikace ke zlepšení stavu vodních útvarů mimo jiné rovněž vede.⁹⁵ Doplnkovými opatřeními jsou zejména právní a ekonomické nástroje, environmentální dohody, omezování odběrů vody, revitalizační projekty, omezování emisí, znovuzřízení a obnova mokřadů apod.

K jednotlivým základním či doplnkovým opatřením jsou vytvořeny tzv. listy opatření, které jsou přílohou plánu dílčího povodí. Tyto listy obsahují podrobné informace o každém opatření a podle úrovně podrobnosti jsou označeny jako A, B a C. Opatření typu A jsou konkrétní opatření, která řeší konkrétní problematiku lokalitu konkrétním způsobem. Opatření typu B jsou obecná opatření, která řeší vytipovanou část vymezené lokality, kde je identifikován problém či vliv. Vzhledem k nedostatku informací o problému či vlivu není možné opatření popsat do takového detailu, jako je tomu u opatření typu A, a jde tedy jen o jeho rámcový popis. Opatření typu B se váže ke konkrétnímu vodnímu útvaru či více útvarům. Opatření typu C jsou rovněž obecná a reagují na obecně chápaný problém (vliv), který vzhledem ke své povaze nelze řešit konkrétním fyzickým opatřením, ale pouze opatřením na úrovni nových návrhů právních předpisů. Většinou se jedná o administrativní či koncepční opatření.

Dodatečná opatření se uplatní v případě, že výsledky monitoringu naznačují, že cíle stanovené pro příslušný vodní útvar nebudou dosaženy. V takové situaci jsou nejprve zjištěny příčiny možného nesplnění cíle, dále dojde k ověření a přezkoumání stávajících vodoprávních povolení a oprávnění, a rovněž přezkum a úprava monitorovacích programů.⁹⁶

⁹⁵ *Plán dílčího povodí Horního a středního Labe pro II. plánovací období* [online], kap. Úvodní část, 2016 [cit. 2018-12-14], Povodí Labe, státní podnik. Dostupné z: <http://plapdp.cz/>, str. 5 a násl.

⁹⁶ *Plán dílčího povodí Dyje* [online], kap. VI: Opatření k dosažení cílů, 2016 [cit. 2018-12-14]. Dostupné z: http://pop.pmo.cz/download/web_PDP_Dyje_kraje/kapitola-vi/kapitola-vi.html

1.4.4. Nakládání s vodami

Povrchové vody, a v rámci nich i vodní toky, lze podle vodního zákona využívat pouze stanovenými způsoby, které vodní zákon označuje za nakládání s vodami. Tento pojem zavedl do našeho právního řádu až zákon č. 138/1973 Sb. a podle Z. Strnada a kol. se jedná v současné době patrně o jeden z nejdůležitějších a nejvýznamnějších institutů vodního práva. Do té doby právní úprava z 50. let hovořila o „užívání“ vod. Nakládání je v § 2 odst. 9 vodního zákona obecně vymezeno demonstrativním výčtem nejrůznějších způsobů užívání vod, jimiž lze využívat jejich vlastnosti či ovlivňovat jejich množství, průtok, výskyt nebo kvalitu. Jak poznamenává Z. Horáček a kol., uvedené vymezení slouží rovněž jako interpretační pomůcka v případě posuzování konkrétní činnosti týkající se vod z hlediska zákonem chráněných zájmů či např. nezbytnosti povolení pro danou činnost. Při tomto posuzování je nutné vzít v potaz nejen stránku formální (zda jde o činnosti, při které jsou využívány vlastnosti vod či je ovlivňováno jejich množství, průtok výskyt nebo kvalitu), ale i stránku materiální (zda jde o činnost z hlediska zájmů chráněných vodním zákonem významnou).⁹⁷

Podle režimu regulace dělí vodní zákon nakládání na obecné a zvláštní. Obecné nakládání zahrnuje extenzivnější způsoby využití, které nemají větší potenciál stav vodního toku negativně ovlivnit. Zákonná úprava pro něj spočívá ve společné regulaci všech potenciálních uživatelů. Vedle toho zvláštní nakládání zahrnuje ostatní intenzivnější způsoby, a úprava je založena na individuálním přístupu ke každému uživateli. V situacích, kdy jsou pochybnosti, zda je daná činnost vůbec nakládáním s vodami, nebo o jaké nakládání se jedná, je k závaznému posouzení příslušným vodoprávním úřadem krajský úřad.⁹⁸

Obecné nakládání s vodami a právo plavby

Pokud jde o obecné nakládání, není pro vznik práva nakládat nutný žádný projev vůle vykonavatele veřejné správy. Dále není při realizaci tohoto práva rozhodující, zda k němu dochází např. na vodním toku ve správě státního podniku Povodí či jiné osoby, nebo zda k němu dochází na akumulovaných či vzdutých povrchových vodách vodním dílem ve vlastnictví určité osoby. Příčinou je skutečnost, že povrchové vody nejsou předmětem vlastnictví ani součástí pozemku. Z druhé strany pak obecné nakládání nemůže založit žádné osobě právo k cizím

⁹⁷ STRNAD, Z. *Vodní právo*. 2. vydání. Vodňany: Jihočeská univerzita, Fakulta rybářství a ochrany vod, 2015. ISBN: 978-80-7514-027-2, str. 40

⁹⁸ §§ 8 odst. 4, 107 odst. 1 písm. p) vodního zákona

pozemkům nebo stavbám. Koncept obecného nakládání je v naší právní kultuře tradiční. Již podle zákona č. 71/1870 čes. z. z. nevyžadovaly povolení vyjmenované činnosti jako praní, mytí, koupání, brodění apod.⁹⁹

Vodní toky neslouží pouze potřebě lidí, vedle jejich omezené kapacity jsou dalším limitujícím faktorem také jejich ekologické funkce. Podle M. Sobotky se při využívání vodních toků lze setkat s dvěma potenciálními konflikty. Prvním je konflikt mezi využitím vodního toku a jeho ekologickými funkcemi, druhým je pak střet vzájemně si konkurujících individuálních požadavků na využití vodního toku mezi jeho konkrétními uživateli.¹⁰⁰

Řešení obou výše uvedených konfliktů při obecném nakládání představuje méně významné situace a je proto, na rozdíl od nakládání zvláštního, obvykle jednodušší. Odebírání či jiné nakládání povrchových vod je *ex lege* umožněno každému bez dalšího. Nástrojem, který působí preventivně z pohledu případných sporů, je zde regulace intenzity nakládání s povrchovými vodami. Intenzita nakládání je pro obecné nakládání omezena využíváním vod pouze pro vlastní potřebu a zákazem využití zvláštního technického zařízení.¹⁰¹ Toto omezení fakticky snižuje riziko ohrožení ekologických funkcí vodních toků i případného střetu při využívání toku více subjekty. Kromě omezení intenzity jsou dále zákonem vymezeny činnosti, ke kterým nesmí při obecném nakládání docházet. Uživatelům zákon ukládá povinnosti týkající se kvality vody (zákaz ohrozit jakost a zdravotní nezávadnost), hydromorfologie vodního toku (zákaz poškozovat břehy a zhoršovat odtokové poměry) a dalších aspektů (zákaz poškozovat vodní díla, zařízení pro chov ryb či zákaz porušovat práva a právem chráněné zájmy).¹⁰²

Obecné nakládání s povrchovými vodami může podle §6 odst. 4 vodoprávní úřad upravit, omezit či zakázat, a to v případě, kdy to vyžaduje veřejný zájem. Takový akt musí být v konkrétní věci řádně odůvodněn. Jako případy dotčení veřejného zájmu zákon demonstrativně zmiňuje bezpečnost osob nebo porušení povinností užívat povrchové vody v rámci obecného nakládání v rozporu se stanoveným způsobem, tj. např. pomocí zvláštního technického zařízení. Akt vodoprávního úřadu může mít formu rozhodnutí nebo opatření obecné

⁹⁹ HORÁČEK Z., a kol. *Vodní zákon s podrobným komentářem po velké novele stavebního zákona k 1. 1. 2013*. 2. vydání, 2013. ISBN: 978-80-8684-648-8, str. 26

¹⁰⁰ SOBOTKA M. Řešení potenciálních konfliktů při nakládání s vodami. In: *Voda v právních vztazích*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2014. ISBN: 978-80-210-7155-1, str. 15-21

¹⁰¹ §6 odst. 1 vodního zákona

¹⁰² §6 odst. 3 vodního zákona

povahy, a to podle adresátů, kterým bude určen. V případě, že půjde o konkrétně určené osoby, zvolí vodoprávní úřad formu rozhodnutí, v opačném případě formu opatření obecné povahy.¹⁰³

Ačkoli je riziko vzniku konfliktů v rámci obecného užívání méně časté, v souvislosti s klimatickou změnou projevující se dramatickou změnou v časové i prostorové distribuci srážek bude významně narůstat. Lze tak očekávat, že omezení či zákaz obecného užívání vodních toků (zejména opatřeními obecné povahy) v suchých měsících nebude výjimkou. Jedině tak totiž bude možné zachovat ekosystémové funkce menších vodních toků.

S obdobnou právní konstrukcí jako u obecného nakládání s vodami se lze v právu životního prostředí setkat také u obecného užívání lesa podle lesního zákona. I zde je pozitivně vymezené obecné užívání doplněno o výčet činností, které jsou v rámci něho zakázány.¹⁰⁴ Zásadním rozdílem od povrchových vod je skutečnost, že les má zcela odlišnou právní povahu a je předmětem vlastnického práva. Tento rozdíl se projevuje zejména tím, že se některé z povinností týkají i samotného vlastníka a obecné využívání lesa osobami odlišnými od vlastníka je fakticky omezením jeho vlastnického práva.

Zvláštní pozornost vodní zákon věnuje právu plavby, tj. užívání povrchových vod k plavbě.¹⁰⁵ Plavba představuje jednu z nejčastějších forem užívání vodních toků a stejně jako u obecného nakládání ani k ní není třeba povolení. Podmínky provozování plavby po vnitrozemských vodních cestách upravuje zákon č. 114/1995 Sb., o vnitrozemské plavbě, přičemž vodní cestou bude velmi často právě vodní tok. Plavbou se přitom podle zákona rozumí „*pohyb nebo stání plavidla na vodní cestě*“ a plavidlem „*ovladatelné těleso určené k pohybu nebo stání na vodě, zejména za účelem přepravy osob a nákladu nebo nesení strojů a zařízení*“.¹⁰⁶ Specifikem užívání povrchových vod k plavbě je působnost Ministerstva dopravy jako ústředního vodoprávního úřadu a výkon státní správy Státní plavební správou.

Za účelem ochrany povrchových vod ukládá vodní zákon provozovatelům plavidel povinnost vybavit plavidla potřebným zařízením k akumulaci odpadních vod vznikajících na těchto plavidlech a zabránit při provozu plavidel únikům odpadních vod a závadných látek (např. pohonných hmot a mazadel) do vod. Rovněž není možné z důvodů vysokého rizika tyto látky mimo přístavy mezi plavidly přečerpávat (s výjimkou tzv. obslužných lodí).

¹⁰³ SOBOTKA M. Řešení potenciálních konfliktů při nakládání s vodami. In: *Voda v právních vztazích*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2014. ISBN: 978-80-210-7155-1, str. 15-21

¹⁰⁴ §§ 19,20 zákona č. 289/1995 Sb. o lesích

¹⁰⁵ § 7 vodního zákona

¹⁰⁶ § 2 písm. a), b), d) zákona č. 114/1995 Sb., o vnitrozemské plavbě

Provozovatelé přístavů mají pak podle zákona povinnost zabezpečit v přístavech nezávadné zásobování plavidel pohonnými a provozními hmotami a odstraňování odpadních a závadných látek.¹⁰⁷ Právo plavby není bezvýjimečné. Vodní zákon přímo zakazuje plavbu většiny plavidel poháněných spalovacími motory na povrchových vodách v ochranných pásmech I. stupně povrchových vodních zdrojů, které může být stanoveno i na vodních tocích. Dále je tento zákaz doplněn ve smyslu § 7 odst. 5 vodního zákona vyhláškou č. 46/2015 Sb., o stanovení vodních nádrží a vodních toků, na kterých je zakázána plavba plavidel se spalovacími motory, a o rozsahu a podmínkách užívání povrchových vod k plavbě. Ta se vztahuje na vodní toky, které nejsou dopravně významnými vodními cestami.

Zvláštní nakládání s vodami

Na rozdíl od obecného nakládání, je z důvodu vyšší intenzity zásahu do stavu vod zvláštní nakládání s vodami spojeno s individuálním povolením každé konkrétní činnosti.¹⁰⁸ Okruh těchto činností je vymezen v § 8 odst. 1 vodního zákona. Typicky se v případě vodních toků může jednat o odběr, vzdouvání, využití energetického potenciálu či vypouštění odpadních vod. Rozhodujícími parametry povolení ke zvláštnímu nakládání jsou účel, rozsah nakládání, doba, na kterou se povolení vydává, povinnosti oprávněného a případně podmínky, za kterých se toto povolení vydává. Kromě zmíněných parametrů je v případě odběru vody z vodního toku součástí povolení také stanovení tzv. minimálního zůstatkového průtoku, které zajistí dostatečné množství vody jak pro obecné nakládání, tak pro zajištění ekologických funkcí toku. Nařízení vlády č. 61/2003 Sb., o ukazatelích a hodnotách přípustného znečištění povrchových vod a odpadních vod, náležitostech povolení k vypouštění odpadních vod do vod povrchových a do kanalizací a o citlivých oblastech pak stanovuje další náležitosti zahrnuté do povolení k nakládání v případě vypouštění odpadních vod do vodních toků.

Časová omezenost platnosti povolení je zásadní atribut. Umožňuje totiž vodoprávnímu úřadu, aby v souvislosti s žádostí o prodloužení platnosti přezkoumával podmínky, za kterých bylo vydáno. Takovým přezkumem bude zejména úprava parametrů povolení, aby odpovídala novým parametrům vodního zdroje, novým požadavkům či limitům plynoucím z právních předpisů.¹⁰⁹ Dle výkladu Ministerstva zemědělství povolení nezakládá povinnost oprávněného

¹⁰⁷ § 108 odst. 4 vodního zákona

¹⁰⁸ Tento princip na našem území zavedl již zákon č. 71/1870 z.z.čes.

¹⁰⁹ SOBOTKA M. Řešení potenciálních konfliktů při nakládání s vodami. In: *Voda v právních vztazích*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2014. ISBN: 978-80-210-7155-1, str. 15-21

ho zcela a neustále využívat a oprávněný může navzdory povolení i zcela bezdůvodně s vodami nenakládat.¹¹⁰ Na druhou stranu je nevyužívání takového povolení bez vážného důvodu po dobu delší než 2 roky důvodem pro zahájení řízení o změně nebo zrušení povolení z moci úřední.¹¹¹ V případě vypouštění odpadních vod dokonce zákon stanovuje maximální možnou dobu povolení na 10 let, resp. 4 roky pro odpadní vody s vybranými nebezpečnými látkami. Naopak k nakládání s vodami pro využívání jejich energetického potenciálu je stanovena minimální doba povolení, a to na 30 let.¹¹²

Základním nástrojem prevence konfliktů mezi jednotlivými zájmy je v případě zvláštního nakládání s vodami z povahy věci právě povolení. Skrze něj lze nastavit parametry nakládání s vodami ze strany jednotlivých subjektů tak, aby nedocházelo ke střetům mezi jednotlivými zájmy. Případné střety vznikuvší až po vydání povolení lze pak řešit změnou či zrušením vydaných povolení, a to jak na základě žádosti oprávněného, tak *ex officio*.¹¹³

Co se týče konfliktů při zvláštním nakládání mezi individuálními zájmy a ekologickými funkcemi vodních toků, hlavní roli zde sehrává Rámcová směrnice. Konkrétně plány povodí, které slouží jako podklad pro vydávání povolení. Plány povodí a v nich stanovené cíle jsou pro vodoprávní úřady při povolování i při změnách vydaných povolení závazné.¹¹⁴ Jako podstatně problematičtější se jeví řešení vzájemných střetů mezi individuálními zájmy, které se liší svým společenským významem. V případě podzemních vod je podle zákona prioritním účelem jejich využití zásobení obyvatelstva pitnou vodou. Na rozdíl od podzemních vod, však vodní zákon pro povrchové vody žádný takový účel výslovně nepreferuje, teoreticky by proto odběr vody pro účely zásobování obyvatelstva pitnou vodou mohl mít stejný význam jako např. odběr vody pro průmysl. Jediným vodítkem je v této situaci § 12 odst. 3 písm. d), ze kterého lze (ale pouze implicitně) dovodit, že i v případě povrchových vod bude mít zásobování pitnou vodou přednost před ostatními zájmy.¹¹⁵ Mezi ostatními zájmy při zvláštním nakládání s povrchovými vodami již zákon nerozlišuje a zásobování pitnou vodou je tedy jediným účelem, který má přednost před ostatními.¹¹⁶

¹¹⁰ Výklad Ministerstva zemědělství č. 18 k vodnímu zákonu a souvisejícím právním předpisům ze dne 4.8.2004

¹¹¹ § 12 odst. 1 písm. a) vodního zákona

¹¹² § 9 odst. 2,6; Příloha č. 1 vodního zákona

¹¹³ § 12 vodního zákona

¹¹⁴ § 12 odst. 3 písm. a) vodního zákona

¹¹⁵ § 4 zákona č. 274/2001 Sb. o vodovodech a kanalizacích pro veřejnou potřebu

¹¹⁶ SOBOTKA M. Řešení potenciálních konfliktů při nakládání s vodami. In: *Voda v právních vztazích*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2014. ISBN: 978-80-210-7155-1, str. 15-21

V případě konfliktu zájmů, kdy ani na jedné straně nestojí zájem na zásobování pitnou vodou, bude při povolování vodoprávní úřad vycházet z pořadí, ve kterém mu byly doručeny žádosti o povolení. V situaci, kdy budou žádosti podány současně, bude nucen vodoprávní úřad vést společné řízení o vzájemně si konkurujících žádostech, ve kterém bude posuzováno souběžné uspokojení obou těchto zájmů nebo priorit jednoho z nich. Vodoprávní úřad bude nucen aplikovat správní uvážení, jehož meze však nejsou dostatečně zákonem upraveny. Tato absence pravidel pro posuzování významu jednotlivých účelů v rámci zvláštního nakládání s vodami, které by byly pro vodoprávní úřad vodítkem pro řešení potenciálních střetů mezi více zájmy, a to jak v prvotní fázi povolování, tak při případných změnách již vydaných povolení, podle M. Sobotky představuje zásadní nedostatek platné právní úpravy. Jedno vydané povolení totiž *de facto* brání vydání dalšího povolení, a tím i dalším způsobům využití vod.¹¹⁷ Tomu odpovídá i výklad Ministerstva zemědělství, podle kterého může vodoprávní úřad „*povolit jen takové nakládání s vodami, které už nebylo povoleno v daném místě a čase jiné osobě*“.¹¹⁸

Řešením této situace je dobrovolné přenechání povolení oprávněným jinému subjektu¹¹⁹ nebo dobrovolné omezení nakládání spočívající v žádosti o změnu povolení v takovém rozsahu, aby umožnilo vodoprávnímu úřadu vyhovět žádosti další.¹²⁰ O případné finanční či jiné ekonomické motivaci oprávněného subjektu v takových případech nemůže být v prostředí tržního hospodářství pochyb. Prakticky by tak šlo o situaci, kdy je s vodou mezi subjekty soukromého práva nepřímo obchodováno, což se s ohledem na právní povahu vod nejeví jako spravedlivé a v souladu s dobrými mravy. Jako řešení této zákonné mezery M. Sobotka navrhuje doplnění vodního zákona o pravidla umožňující vodoprávnímu úřadu vyhovět i později podaným žádostem při současném omezení již vydaných povolení.¹²¹

¹¹⁷ SOBOTKA M. Řešení potenciálních konfliktů při nakládání s vodami. In: *Voda v právních vztazích*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2014. ISBN: 978-80-210-7155-1, str. 15-21

¹¹⁸ Výklad Ministerstva zemědělství č. 51 k vodnímu zákonu a souvisejícím právním předpisům ze dne 17.8.2005
¹¹⁹ § 11 odst. 3 vodního zákona; tento právní vztah přitom není nutné formalizovat.

¹²⁰ Pozn. vedle toho může podle § 11 odst. 4 vodního zákona vodoprávní úřad uložit oprávněnému povinnost umožnit využití jeho vodního díla nebo zařízení k nakládání s vodou jiné osobě, avšak pouze ve veřejném zájmu, na omezenou dobu a za náhradu.

¹²¹ SOBOTKA M. Řešení potenciálních konfliktů při nakládání s vodami. In: *Voda v právních vztazích*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2014. ISBN: 978-80-210-7155-1, str. 15-21

2. Analýza opatření plánů dílčích povodí a související instituty české právní úpravy

Cílem této kapitoly je analýza plánů dílčích povodí řeky Dyje a Berounky se zaměřením na opatření navržená pro II. plánovací období, tj. od roku 2015 do roku 2021, za účelem dosažení cílů Rámcové směrnice o vodách. Předmětem analýzy je jednak determinovat hlavní skupiny opatření související bezprostředně s ochranou vodních toků, a dále v rámci těchto skupin vymezit typologii jednotlivých opatření reflektujících současné problémy, které brání dosažení či udržení dobrého stavu vodních toků ve vybraných dílčích povodích.

V návaznosti na zmíněnou analýzu je tato kapitola dále věnována analýze současného právního stavu a nástrojům, které právní řád za účelem realizace konkrétních opatření poskytuje.

2.1. Charakteristika zvolených dílčích povodí a metodika analýzy

Důvodem pro výběr dílčích povodí Berounky a Dyje jsou jejich odlišné hydrologické i klimatické podmínky a rovněž značný rozdíl v hustotě lidského osídlení. Všechny tyto faktory mají přitom významný potenciální dopad na stav povrchových vod, resp. vodních toků. Vzájemná poloha obou dílčích povodí je patrná z Obr. č. 2 v *Příloze*.

Dílčí povodí Berounky (dále jen „DP Berounky“) spadá do mezinárodního povodí Labe. Jeho celková plocha činí 8 817,388 km² a je tedy přibližně o třetinu menší než DP Dyje. Hlavním vodním tokem v DP Berounky je řeka Berounka. Hydrologicky patří DP Berounky k úmoří Severního moře. DP Berounky je na rozdíl od DP Dyje poměrně výškově členité, zahrnuje oblast Šumavy, Českého lesa a Brd. Průměrné roční srážkové úhrny ve vrcholových partiích Šumavy a Českého lesa patří v rámci ČR mezi jedny z nejvyšších. DP Berounky zasahuje do pěti krajů – Plzeňského, Středočeského, Karlovarského, Ústeckého a Hl. m. Prahy. Celkový počet obyvatel v DP Berounka je 798 211, střední hustota osídlení je 68 obyvatel na 1 km², je tedy téměř dvojnásobně nižší než v DP Dyje.¹²²

¹²² *Plán dílčího povodí Berounky* [online], kap. VI. Opatření k dosažení cílů, 2016 [cit. 2018-12-21]. Dostupné online z: <http://www.pvl.cz/portal/pdp/BE/index.html>

V DP Berounka je vymezeno celkem 91 útvarů povrchových vod z toho 86 útvarů povrchových vod kategorie řeka. Z výsledků analýzy chemického a ekologického stavu, resp. potenciálu z roku 2015 vyplývá, že dobrý chemický stav byl dosažen již na 59 útvarech kategorie řeka (69 %), nicméně dobrý ekologický stav pouze na 14 útvarech (13 %). Na rozdíl od Plánu DP Dyje zde bylo ve vybraných skupinách navrženo více doplňkových (celkem 191) než základních opatření typu A, B a C.

Dílčí povodí Dyje (dále jen „DP Dyje“) je druhé největší dílčí povodí v ČR a je součástí Mezinárodní oblasti povodí Dunaje. Jeho celková plocha je 11 162,7 km². Specifikem tohoto dílčího povodí je, že zahrnuje jedny z vůbec nejsušších oblastí v České republice a není příliš výškově členité. Hlavním vodním tokem v DP Dyje je řeka Dyje. Hydrologicky patří DP Dyje k úmoří Černého moře, voda je odváděna řekou Dyjí do Moravy a dále do Dunaje. DP Dyje zasahuje do šesti krajů – Jihomoravského, Kraje Vysočina, Jihočeského, Pardubického, Zlínského a Olomouckého. Celkový počet obyvatel v DP Dyje je 1 427 613, střední hustota osídlení je 128 obyvatel na 1 km².¹²³

DP Dyje je vymezeno celkem 134 vodních útvarů povrchových vod, z nichž je 116 v kategorii řeka. Z výsledků analýzy chemického a ekologického stavu, resp. potenciálu z roku 2015 vyplývá, že dobrý chemický stav byl dosažen pouze na 38 útvarech v kategorii řeka (33 %) a dobrý ekologický stav pouze na 14 těchto útvarech (13 %). Naprostá většina opatření typu A a B uvedených v Plánu DP Dyje jsou opatření základní. Doplňkové opatření je zde pouze jediné a má koncepční charakter.¹²⁴

Analýze a následné komparaci byly podrobeny textové a tabulkové části kapitoly VI. Opatření k dosažení cílů, které jsou součástí Plánů dílčích povodí řeky Berounky a řeky Dyje. Zpracována byla pouze opatření zaměřená na dosažení cílů pro vodní útvary v kategorii řeka, a to jak opatření, která jsou již součástí programů opatření, tak opatření navržená, u nichž se očekává jejich zařazení do těchto programů v budoucnu. V případě nejpočetnějších skupin opatření bylo rovněž sledováno, jakým poměrem se na počtu opatření navržených pro II. plánovací období podílí opatření navržená již v I. plánovacím období.

Výlučně pro účely ochrany vodních toků z pohledu dosažení jejich dobrého chemického a ekologického stavu ve smyslu Rámcové směrnice o vodách bylo v kap. VI. Opatření k

¹²³ *Stručný souhrn plánu dílčího povodí Moravy a přítoků Váhu a plánu dílčího povodí Dyje 2016-2021*, Povodí Moravy, s. p., 2015, str. 7 a násl.

¹²⁴ *Plán dílčího povodí Dyje* [online], kap. VI: Opatření k dosažení cílů, 2016 [cit. 2018-12-14]. Dostupné z: http://pop.pmo.cz/download/web_PDP_Dyje_kraje/kapitola-vi/kapitola-vi.html

dosažení cílů Plánů dílčích povodí pro účely analýzy determinováno následujícími šest skupin základních opatření:¹²⁵

- Opatření pro omezování odběrů a vzdouvání vod, včetně odůvodnění případných výjimek,
- Opatření k zabránění a regulaci znečištění z bodových zdrojů, včetně opatření směřujících ke snižování rozsahu mísících zón,
- Opatření k zabránění nebo regulaci znečištění z plošných zdrojů,
- Opatření k omezování, případně zastavení vnosu nebezpečných a zvláště nebezpečných látek do vod,
- Opatření k prevenci a snížení dopadů případů havarijního znečištění,
- Opatření k zajištění odpovídajících hydromorfologických podmínek vodních útvarů, umožňujících dosažení dobrého ekologického stavu nebo dobrého ekologického potenciálu.

Vedle základních opatření ve výše uvedených skupinách byla zanalyzována také doplňková opatření.

¹²⁵ *Plán dílčího povodí Dyje* [online], kap. VI: Opatření k dosažení cílů, 2016 [cit. 2018-12-14]. Dostupné z: http://pop.pmo.cz/download/web_PDP_Dyje_kraje/kapitola-vi/kapitola-vi.html

2.2. Výsledky analýzy

2.2.1. Opatření navržená pro dílčí povodí Berounky

Ve výše vybraných skupinách opatření Plánu dílčího povodí Berounky bylo pro II. plánovací období navrženo celkem 75 základních opatření typu A, B a C. Jednoznačně dominujícími základními opatřeními byla opatření k zabránění a regulaci znečištění z bodových zdrojů, přičemž v této skupině bylo navrženo v souhrnu 44 opatření, což představuje 59 % z celkového počtu. Z opatření navržených pro II. plánovací období bylo 15 opatření převzato z I. plánovacího období, tj. 34 %. Druhou nejpočetnější skupinou byla opatření k omezování, případně zastavení vnosu nebezpečných a zvláště nebezpečných látek do vod, kterých bylo pro II. plánovací období navrženo v souhrnu 25, tj. 29% z celkového počtu navržených základních opatření, přitom 9 z nich bylo převzato z I. plánovacího období, tj. 36%. S velkým odstupem byla třetí nejpočetnější skupinou opatření k zabránění nebo regulaci znečištění z plošných zdrojů, které byly pro II. plánovací období navrženy 3.

Až čtvrtou skupinou, co do počtu navržených základních opatření, byla opatření k zajištění odpovídajících hydromorfologických podmínek vodních útvarů, umožňujících dosažení dobrého ekologického stavu nebo dobrého ekologického potenciálu. Tato opatření byla navíc jen koncepčního charakteru, tedy měla formu základních opatření typu C. V tomto kontextu je však nutné dodat, že jako zásadní nástroj se v oblasti zlepšení hydromorfologie vodních toků v dílčím povodí Berounky jeví doplňková opatření, kterých bylo pro II. plánovací období navrženo 191. Revitalizace a renaturace totiž byla předmětem 64 navržených doplňkových opatření a zprostupnění jezů bylo předmětem 18 doplňkových opatření, celkově bylo tedy za tímto účelem navrženo 82 doplňkových opatření, přičemž přibližně 50% z těchto doplňkových opatření bylo převzato z I. plánovacího období.

Ze struktury opatření pro dílčí povodí Berounky je patrné, že zdaleka největší pozornost je věnována zlepšení kvality vody vodních toků, resp. dosažení dobrého chemického stavu ve smyslu Rámcové směrnice o vodách, a to skrze omezení znečištění bodového charakteru opatřeními k zabránění a regulaci znečištění z bodových zdrojů a opatřeními k omezování, případně zastavení vnosu nebezpečných a zvláště nebezpečných látek do vod. Tyto dvě skupiny opatření tvořily v součtu 88 % z celkového počtu základních opatření navržených do II. plánovacího období. Jedná se o opatření zaměřená jak na eliminaci komunálních bodových zdrojů znečištění z lidských sídel, tak na snížení znečištění nebezpečnými látkami a zastavení

nebo postupné odstraňování emisí, vypouštění a úniků nebezpečných a zvláště nebezpečných látek z průmyslových zdrojů a starých ekologických zátěží (dále jen „SEZ“).

Pro větší přehlednost jsou výsledky analýzy pro DP Berounky zpracovány jako Tab. č. 1 v *Příloze*.

2.2.2. Opatření navržená pro dílčího povodí Dyje

Z vybraných skupin opatření bylo na II. plánovací období navrženo celkem 379 základních opatření typu A, B a C. Stejně jako v případě dílčího povodí Berounky jsou dominující opatření k zabránění a regulaci znečištění z bodových zdrojů, která při počtu 297 tvořila 78 % z celkového počtu navržených základních opatření. Z počtu 297 opatření navržených pro II. plánovací období bylo 122 opatření převzato z I. plánovacího období. Druhou nejpočetnější skupinou byla opatření k zajištění odpovídajících hydromorfologických podmínek vodních útvarů, umožňujících dosažení dobrého ekologického stavu nebo dobrého ekologického potenciálu. Ze 41 těchto opatření (tj. 11 % z celkového počtu) navržených pro II. plánovací období bylo 29 převzato z I. plánovacího období, tj. 71 %. Na rozdíl od DP Berounky byla tato opatření předmětem pouze základních opatření a žádných doplňkových opatření

Třetí skupinou byla opatření k omezování, případně zastavení vnosu nebezpečných a zvláště nebezpečných látek do vod s počtem 33 opatření, tj. 9 % z celkového počtu, z toho 19 jich bylo převzato z I. plánovacího období. Čtvrtou skupinou byla opatření pro omezování odběrů a vzdouvání vod s počtem 5 základních opatření.

Pro větší přehlednost jsou výsledky analýzy pro DP Dyje zpracovány jako Tab. č. 2 v *Příloze*.

2.3. Instituty české právní úpravy ve vztahu k realizaci vybraných skupin opatření

Ze systematického hlediska lze opatření navržená v plánech povodí označit za primární nástroj k dosažení cílů Rámcové směrnice o vodách. V rámci plánů povodí jsou opatření, jejichž realizace je v daném plánovacím období navržena, součástí programu opatření. Případná realizace každého konkrétního opatření, které lze na základě své typizace rozdělit do dílčích skupin, je pak podmíněna existencí dostatečné právní úpravy.

2.3.1. Opatření pro omezování odběrů a vzdouvání vod

Tato opatření se uplatňují zejména v případech, kdy je napjatá vodní bilance povrchových vod, způsobená typicky nepříznivým poměrem mezi odběry povrchových vod a základním odtokem. Jejich účelem je proto regulace odběrů povrchových vod, včetně odběrů pro účely výroby elektrické energie, a regulace jejich akumulace.

Hlavním institutem v ochraně kvantity vody ve vodních tocích je tzv. minimální zůstatkový průtok zakotvený v § 36 vodního zákona. Velikost minimálního zůstatkového průtoku má zásadní vliv na ekologický a chemický stav vodního toku, který je dotčen nakládáním s vodami, neboť zajišťuje přežití vodních a na vodu vázaných ekosystémů v období sucha a zajišťuje dostatečné ředění vypouštěných odpadních vod. Z těchto důvodů je možné se v literatuře setkat také s termínem ekologický průtok.¹²⁶ Stanovení minimálního zůstatkového průtoku je podstatnou náležitostí povolení ke zvláštnímu nakládání s vodami podle § 8 vodního zákona, jehož vydání je pro odběr, vzdouvání, akumulaci a využití energetického potenciálu vodních toků nutné. Pro stanovení minimálního zůstatkového průtoku vodní zákon uvádí dvě základní kritéria, která musí být současně splněna – průtok musí umožňovat obecné nakládání s povrchovými vodami a rovněž musí zajišťovat ekologické funkce vodního toku. Nelze-li naplnit jeden z těchto požadavků, nemůže být povolení k takovému nakládání s vodami vydáno. Při stanovení průtoku vychází vodoprávní úřad mimo jiné z navržených opatření v rámci plánů povodí.¹²⁷

¹²⁶ BALVÍN, P., VIZINA, A. *Stanovení hodnot minimálních zůstatkových průtoků v podmínkách ČR* [online], 2018 [cit. 2018-01-05]. Dostupné z: <https://www.vtei.cz/2018/04/stanoveni-hodnot-minimalnich-zustatkovych-prutoku-v-podminkach-cr/>

¹²⁷ STRNAD, Z. *Vodní právo*. 2. vydání. Vodňany: Jihočeská univerzita, Fakulta rybářství a ochrany vod, 2015. ISBN: 978-80-7514-027-2, str. 132

Způsob a bližší kritéria stanovení minimálního zůstatkového průtoku podle § 36 odst. 3 vodního zákona stanoví nařízení vlády. Dle očekávání správců povodí mělo zmíněné nařízení vlády vstoupit v platnost již v roce 2015,¹²⁸ navzdory tomu nařízení v současné době stále neexistuje. Do okamžiku nabytí účinnosti tohoto nařízení postupují vodoprávní úřady při stanovení minimálního zůstatkového průtoku podle Metodického pokynu ZP98/16 MŽP (Věstník 5/98) z roku 1998. Tento pokyn má však pouze doporučující charakter pro vodoprávní úřady vedoucí řízení o povolení k nakládání s vodami a nejedná se tedy o obecně závazný právní předpis. Z toho důvodu jsou hodnoty minimálního zůstatkového průtoku stanovené podle tohoto pokynu pro vodoprávní úřad pouze směrné a vodoprávní úřad s nimi může v podstatě volně nakládat. Důsledkem pak je, že způsoby stanovení minimálního zůstatkového průtoku nejsou mezi vodoprávními úřady jednotné. To však není jediný nedostatek současné úpravy.¹²⁹

Jak zmiňuje Plán DP Dyje, způsob úpravy metodického pokynu je neaktuální a nedostatečný s ohledem na evropskou a českou právní úpravu, protože nezohledňuje cíle Rámcové směrnice o vodách ani cíle ochrany vod podle § 23a vodního zákona. Velkým nedostatkem pokynu je zejména stanovení minimálního zůstatkového průtoku pouze jednou hodnotou pro celý rok, aniž by byly zohledněny sezónní výkyvy. Oproti tomu má nové nařízení rozlišovat mezi jarním obdobím, které bývá nejvodnatější, a zbytkem roku. Území ČR v něm navíc bude rozděleno do čtyř oblastí, které budou zohledňovat hydrologické charakteristiky.¹³⁰

V kontextu se zmíněným nedostatkem metodického pokynu spočívajícím ve stanovení minimálního zůstatkového průtoku pouze jednou hodnotou pro celý rok je nicméně nutné dodat, že v platných povoleních takto stanovený průtok může být vodoprávním úřadem z moci úřední změněn, resp. dodatečně stanoven, a to z důvodů podle § 12 odst. 3 vodního zákona. V úvahu zde připadá zejména důvod podle § 12 odst. 3 písm. a) kterým je „*dosažení cílů ochrany vod přijatých v plánu povodí (§ 24 a 26)*.“ Vodoprávní úřad tak může reagovat na cíle týkající se množství vody v tocích stanovené v plánech povodí, resp. na programy opatření. Tato změna či dokonce zákaz nakládání může mít formu správního rozhodnutí, či opatření obecné povahy. Blíže se tomuto tématu věnuje kapitola 1.4.4 *Nakládání s vodami*.

¹²⁸ *Plán dílčího povodí Dyje* [online], kap. VI: Opatření k dosažení cílů, 2016 [cit. 2018-12-14]. Dostupné z: http://pop.pmo.cz/download/web_PDP_Dyje_kraje/kapitola-vi/kapitola-vi.html

¹²⁹ Důvodová zpráva k návrhu Nařízení vlády o způsobu a kritériích stanovení minimálního zůstatkového průtoku

¹³⁰ Tamtéž.

Účelem nového nařízení vlády nebude revidovat již vydaná povolení k nakládání s vodami. Pouze v individuálních případech může vodoprávní úřad použít nařízení vlády ke změně platných povolení k nakládání s vodami, a to opět v souladu se zmíněným ustanovením § 12 odst. 3 vodního zákona. Jak následně dodává Plán DP Dyje, nové nařízení vlády určující způsob stanovení minimálního zůstatkového průtoku může být účinným nástrojem ke zlepšení zejména biologických ukazatelů hodnocení ekologického stavu, které jsou velikostí průtoku zásadně ovlivněny.¹³¹

2.3.2. Opatření k zabránění a regulaci znečištění z bodových zdrojů¹³²

Odpadní vody jsou definovány v § 38 vodního zákona, a to jak pozitivním výčtem,¹³³ tak výčtem negativním.¹³⁴ Obecně lze odpadní vody označit jako všechny vody, které byly nějakým způsobem užity při lidské činnosti a v důsledku této činnosti mají takovou jakost, která může ohrozit jakost vod přirozeně se vyskytujících v přírodě.¹³⁵

Vodní zákon v § 5 odst. 3 stanovuje stavebníkům při provádění staveb, jejich změn nebo změn jejich užívání základní povinnosti při zacházení s odpadními vodami. Stavebníci jsou podle něj povinni stavby zabezpečit odváděním, akumulací nebo čištěním odpadních vod s následným vypouštěním do vod povrchových nebo podzemních v souladu s tímto zákonem.¹³⁶ Z výše uvedeného plyne, že odpadní vody lze tedy jednak odvádět do kanalizace, akumulovat

¹³¹ *Plán dílčího povodí Dyje* [online], kap. VI: Opatření k dosažení cílů, 2016 [cit. 2018-12-14]. Dostupné z: http://pop.pmo.cz/download/web_PDP_Dyje_kraje/kapitola-vi/kapitola-vi.html

¹³² Pozn. do této skupiny opatření jsou dílčími plány také řazeny opatření týkající se snižování rozsahu mísicích zón. Mísicí zóna je úsek vodního toku od místa vypouštění odpadních vod, kde koncentrace prioritních látek překračují příslušné limity, až po místo, kde jsou odpadní vody s vodou povrchovou promíseny v celém příčném profilu. Vymezení mísicí zóny stanovuje § 6 vyhlášky č. 98/2011 Sb., o způsobu hodnocení stavu útvarů povrchových vod, způsobu hodnocení ekologického potenciálu silně ovlivněných a umělých útvarů povrchových vod a náležitostech programů zjišťování a hodnocení stavu povrchových vod.

¹³³ Podle § 38 odst. 1 vodního zákona jsou odpadními vodami „vody použité v obytných, průmyslových, zemědělských, zdravotnických a jiných stavbách, zařízeních nebo dopravních prostředcích, pokud mají po použití změněnou jakost (složení nebo teplotu) a jejich směsi se srážkovými vodami, jakož i jiné vody z těchto staveb, zařízení nebo dopravních prostředků odtékající, pokud mohou ohrozit jakost povrchových nebo podzemních vod.“ (...)

¹³⁴ Podle § 38 odst. 4 vodního zákona nejsou odpadními vodami „vody z drenážních systémů odvodňovaných zemědělských pozemků, chladicí vody užití na plavidlech a pro vodní turbíny, u nichž došlo pouze ke zvýšení teploty, a nepoužité minerální vody z přírodního léčivého zdroje nebo zdroje přírodní minerální vody nejsou odpadními vodami podle tohoto zákona. Odpadními vodami nejsou ani srážkové vody z pozemních komunikací, (...)

¹³⁵ MAZANCOVÁ E. *Právní úprava zneškodňování odpadních vod podle vodního zákona* [online], 2005, Ekologie a právo, č. 2/2005. Dostupné z: <http://www.sagit.cz/info/pravni-uprava-zneskodnovani-odpadnich-vod-podle-vodniho-zakona>, str. 11 - 15

¹³⁶ Pozn. vodní zákon v § 38 odst. 5 označuje akumulaci a vypouštění odpadních vod souhrnně jako zneškodňování odpadních vod.

(např. v žumpách) nebo po vyčištění vypouštět do povrchových vod, tj. hlavně vodních toků, případně vod podzemních.

Vypouštění odpadních vod do vodních toků je podle Strnada a kol. „*standardní a k vodnímu prostředí pravděpodobně nejšetrnější a nejnadhěji kontrolovanou variantou*“.¹³⁷ Vypouštět odpadní vody do vodního toku je možné pouze na základě povolení k nakládání s vodami podle § 8 odst. 1 písm. c) vodního zákona. Vodoprávní úřad v tomto povolení stanoví podle § 38 odst. 10 „*nejvýše přípustné hodnoty množství a koncentrace vypouštěného znečištění (emisní limity) a objemu vypouštěných vod. Při povolování vypouštění odpadních vod do vod povrchových je vázán ukazateli vyjadřujícími stav vody ve vodním toku, normami environmentální kvality, ukazateli a hodnotami přípustného znečištění povrchových vod, ukazateli a nejvýše přípustnými hodnotami ukazatelů znečištění odpadních vod (emisní standardy) stanovenými nařízením vlády a náležitosti a podmínkami povolení k vypouštění odpadních vod, včetně specifikací nejlepších dostupných technologií v oblasti zneškodňování odpadních vod a podmínek jejich použití, které stanoví vláda nařízením a nejlepšími dostupnými technikami v oblasti zneškodňování odpadních vod.*“ Toto ustanovení reflektuje tzv. kombinovaný přístup zakotvený v čl. 10 Rámcové směrnice o vodách. Podstatou tohoto přístupu je, že vodoprávní úřad v povolení stanoví emisní limity za současného dodržení emisních standardů a zohlednění cílového stavu vod s přihlédnutím k nejlepším technikám. Vedle emisních limitů úřad v povolení stanoví také místo a způsob měření objemu odpadních vod spolu s četností předkládání výsledků měření v souladu s § 38 odst. 6 vodního zákona.

Postup vodoprávního úřadu při stanovování emisních limitů v každém konkrétním případě zamýšleného vypouštění a další náležitosti a požadavky na povolení k vypouštění odpadních vod do vodních toků upravuje nařízení vlády č. 401/2015 Sb., o ukazatelích a hodnotách přípustného znečištění povrchových vod a odpadních vod, náležitostech povolení k vypouštění odpadních vod do vod povrchových a do kanalizací a o citlivých oblastech. V souvislosti se stanovením emisních limitů přinesla významnou novinku novela vodního zákona účinná od 1.1. 2019.¹³⁸ Podle § 38 odst. 12 vodního zákona nově platí, že „*vyžadují-li to cíle stanovené v příslušném plánu povodí nebo cíle ochrany vod či normy environmentální kvality stanovené přímo použitelným předpisem Evropské unie, stanoví vodoprávní úřad v povolení přísnější emisní limity, než jsou emisní limity stanovené podle odstavce 10, popřípadě*

¹³⁷ STRNAD, Z. *Vodní právo*. 2. vydání. Vodňany: Jihočeská univerzita, Fakulta rybářství a ochrany vod, 2015. ISBN: 978-80-7514-027-2, str. 136

¹³⁸ Zákon č. 113/2018 Sb., kterým se mění zákon č. 254/2001 Sb., o vodách a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 388/1991 Sb., o Státním fondu životního prostředí

může stanovit další ukazatele a jejich emisní limity. Vodoprávním úřadem stanovené emisní limity nesmí být přísnější než hodnoty dosažitelné při použití nejlepších dostupných technik v oblasti zneškodňování odpadních vod.“ Z tohoto ustanovení je patrné, že v důsledku cílů stanovených v plánech povodí mohou být emisní limity stanovené vodoprávním úřadem dokonce přísnější, než jsou stanovené emisní standardy, přičemž jediným limitujícím faktorem jsou zde možnosti nejlepší dostupné techniky.

Dále je vhodné doplnit, že v souvislosti s vypouštěním odpadních vod došlo již výše zmíněnou novelou vodního zákona také k zaplnění drobné legislativní mezery. Vodní zákon totiž do této novely výslovně nezakotvoval požadavek předčištění odpadních vod před jejich vypouštěním do vodního prostředí, jako je tomu nyní v § 5 odst. 3 vodního zákona, přičemž tento požadavek byl implicitně dovozován z povinnosti oprávněného z vydaného povolení vypouštět odpadní vody v souladu s jeho podmínkami.

K regulaci vypouštění odpadních vod do vodních toků směřuje také ekonomický nástroj, kterými jsou **poplatky za vypouštění odpadních vod do vod povrchových** podle § 89 a násl. vodního zákona. Subjektem tohoto poplatku je ten, kdo vypouští odpadní vody do vod povrchových, a to bez ohledu na to, zda je k této činnosti oprávněn. Na tomto místě je nutné zdůraznit, že celá úprava poplatků byla výše zmíněnou novelou vodního zákona od 1.1. 2019 výrazným způsobem změněna, a to včetně poplatků za vypouštění odpadních vod do vod povrchových. Ze zásadních změn v případě tohoto poplatku lze zmínit např. zrušení platby záloh, změnu správce poplatku, kterým je nyní Státní fond životního prostředí, a dále osvobození od dílčího poplatku z jednotlivého znečištění, pokud nepřekračuje hmotnostní nebo koncentrační limit pro ukazatel tohoto znečištění uvedený v Příloze č. 2 vodního zákona.^{139, 140}

Výše uvedené platí beze zbytku také pro čistírny odpadních vod (dále rovněž jako „ČOV“), které v praxi nejčastěji vypouštějí odpadní vody do vod povrchových a jejichž intenzifikace a modernizace jsou v obou analyzovaných dílčích plánech povodí předmětem drtivé většiny všech opatření v rámci této skupiny.¹⁴¹ Emisní standardy, které jsou při stanovování emisních limitů pro ČOV vodoprávním úřadem určující, jsou spolu s nejlepšími dostupnými technologiemi upraveny v Příloze 1 a 7 k již zmíněného nařízení vlády č. 401/2015 Sb., přičemž hodnota emisních standardů se v případě komunálních čistíren odvíjí

¹³⁹ Pozn. podle předchozího znění § 90 vodního zákona bylo vypouštění zpoplatněno jen v případě překročení hmotnostního a zároveň koncentračního limitu zpoplatnění.

¹⁴⁰ Důvodová zpráva k zákonu č. 113/2018 Sb., kterým se mění zákon č. 254/2001 Sb., o vodách a zákon č. 388/1991 Sb., o Státním fondu životního prostředí České republiky

¹⁴¹ Srov. s kap. 2.2 *Výsledky analýzy*.

od počtu ekvivalentních obyvatel. Požadavek modernizace či intenzifikace ČOV je nepochybně spjat s již zmíněným kombinovaným přístupem aplikovaným při povolování vypouštění odpadních vod, a reaguje tak na zjištěný stav jakosti vody v konkrétním vodním toku, do něhož ČOV odpadní vodu vypouští, a dále na zpřísnující se emisní standardy a neustálý technologický vývoj určující nejlepší dostupné technologie. Dále nelze opomenout fakt, že „čistírny odpadních vod, jakož i stavby k čištění odpadních vod před jejich vypouštěním do kanalizací“ jsou podle § 55 odst. 1, písm. c) vodními díly, které podle § 15 vyžadují stavební povolení a na něj navazující kolaudační souhlas. Jejich případná intenzifikace a modernizace tedy musí navíc reflektovat požadavky stavebního zákona.¹⁴²

2.3.3. Opatření k omezování, případně zastavení vnosu nebezpečných a zvláště nebezpečných látek do vod

Nebezpečné a zvláště nebezpečné látky řadíme mezi tzv. závadné látky ve smyslu § 39 vodního zákona, kde jsou definovány jako „látky, které nejsou odpadními ani důlními vodami a které mohou ohrozit jakost povrchových nebo podzemních vod“. Závadné látky představují vedle odpadních vod hlavní zdroj ohrožení jakosti povrchových vod.¹⁴³ Tyto látky vznikají hlavně při průmyslové činnosti, zejména v chemickém průmyslu, který produkuje a užívá množství látek, které jsou závadné pro životní prostředí i člověka. Seznam nebezpečných a zvláště nebezpečných látek uvádí Příloha č. 1 vodního zákona, přičemž v rámci těchto dvou kategorií zákon odlišuje ještě zvláštní kategorii tzv. prioritních látek, které představují významné riziko pro vodní prostředí a s ním související ekosystémy. Seznam prioritních látek obsahuje již výše zmíněné nařízení vlády č. 401/2015 Sb.

Pro závadné látky platí obecná povinnost zákazu jejich vnosu do vodního prostředí. V souvislosti s tím mají uživatelé závadných látek ze zákona obecnou preventivní povinnost učinit přiměřená opatření k zabránění vniknutí těchto látek do vodního prostředí. Uživatelé, kteří zachází se závadnými látkami ve větším rozsahu, nebo je-li jejich užívání spojeno se zvýšeným nebezpečím pro povrchové či podzemní vody,¹⁴⁴ jsou navíc povinni zpracovat

¹⁴² Zákon č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu, dále jen („stavební zákon“)

¹⁴³ STRNAD, Z. *Vodní právo*. 2. vydání. Vodňany: Jihočeská univerzita, Fakulta rybářství a ochrany vod, 2015. ISBN: 978-80-7514-027-2, str. 134

¹⁴⁴ Pozn. tyto termíny jsou definovány vyhláškou č. 450/2005 Sb., o náležitostech nakládání se závadnými látkami a náležitostech havarijního plánu, způsobu a rozsahu hlášení havárií, jejich zneškodňování a odstraňování jejich škodlivých následků.

tzv. havarijní plán a předložit ho ke schválení vodoprávnímu úřadu.¹⁴⁵ Pokud jde o obecný zákaz vnosu závadných látek, které však nespádají do kategorie nebezpečných ani zvlášť nebezpečných, může z něj vodoprávní úřad udělit výjimku za předpokladu, že se nejedná o ropné látky, k vnosu dochází v nezbytně nutné míře, na omezenou dobu a pouze pro účely v zákoně taxativně vypočtené. Těmito důvody je např. úprava a udržování koryta vodního toku, úprava vod pro určité způsoby užívání, kde zákon demonstrativně zmiňuje „*srážení anorganických živin přímo ve vodním toku*“, ¹⁴⁶ krmení ryb, zdravotní účely apod.¹⁴⁷

Další regulaci lze nalézt v případě vypouštění odpadních vod, jejichž součástí jsou nebezpečné a zvlášť nebezpečné látky. Ty lze vypouštět pouze do kanalizace, a to výlučně na základě povolení za splnění podmínek § 16 vodního zákona, zákona č. 274/2001 Sb., o vodovodech a kanalizacích a kanalizačního řádu. Povolení k vypouštění odpadních vod obsahujících zvlášť nebezpečné látky nebo nebezpečné látky do kanalizace je specifické tím, že není vydáváno na dobu nepřekračující 10 let jako u vypouštění běžných odpadních vod, ale pouze na maximální dobu 4 roky,¹⁴⁸ a zároveň musí mít producent těchto odpadních vod uzavřenou smlouvu o odvádění odpadních vod s provozovatelem kanalizace. Producent odpadní vody s obsahem zvlášť nebezpečných látek, je navíc povinen v souladu s povolením vodoprávního úřadu měřit míru znečištění, objem odpadních vod a množství zvlášť nebezpečných látek vypouštěných do kanalizace, vést o nich evidenci a výsledky měření předávat vodoprávnímu úřadu, který povolení vydal.¹⁴⁹

K další evidenci těchto látek slouží **Integrovaný registr znečištění** (dále jen „IRZ“),¹⁵⁰ který představuje veřejně přístupný informační systém emisí a přenosů znečišťujících látek a odpadů. Seznam znečišťujících látek a prahových hodnot a údaje požadované pro ohlašování do integrovaného registru znečišťování životního prostředí je stanoven nařízením vlády č. 145/2008 Sb., kterým se stanoví seznam znečišťujících látek a prahových hodnot a údaje požadované pro ohlašování do integrovaného registru znečišťování životního prostředí. Znečišťovatel má ohlašovací povinnost k integrovanému registru znečištění, pokud překročí stanovené ohlašovací prahové hodnoty za příslušný ohlašovací rok. Nedostatkem této úpravy

¹⁴⁵ § 39 odst. 1, 2 vodního zákona

¹⁴⁶ Pozn. zákonodárce zde výslovně zakotvuje metodu určenou ke snížení koncentrace anorganického fosforu rozpuštěného ve vodě, který hraje hlavní roli při eutrofizaci našich povrchových vod, zejména při vzniku tzv. vodního květu.

¹⁴⁷ § 39 odst. 7 vodního zákona

¹⁴⁸ § 9 odst. 2 vodního zákona

¹⁴⁹ § 19 zákona o č. 274/2001 Sb. o vodovodech a kanalizacích pro veřejnou potřebu

¹⁵⁰ Zřízený zákonem č. 25/2008 Sb., o integrovaném registru znečišťování životního prostředí a integrovaném systému plnění ohlašovacích povinností v oblasti životního prostředí.

podle Plánu DP Dyje je, že menší zdroje nepřekračující dané prahové hodnoty nemají ohlašovací povinnost, ačkoli jejich suma například za větší aglomeraci může být významná z hlediska dosažení dobrého stavu vod. Dalším nedostatkem se podle Plánu DP Dyje jeví to, že u látek evidovaných v integrovaném registru znečišťování nebo v povoleních k nakládání s vodami není známo skutečné vypouštěné množství, ale pouze množství povolené. Z výše popsaného problému vyplývá potřeba zavést centrální evidenci povolení nakládání s vodami s obsahem nebezpečných látek a zvláště nebezpečných látek včetně záznamů o výsledcích průběžných měření podle § 16 vodního zákona.¹⁵¹

2.3.4. Opatření k zabránění nebo regulaci znečištění z plošných zdrojů

Hlavní plošný zdroj znečištění je zemědělství a ním spojené používání dusíkatých hnojiv v nadměrné míře, dále nevhodný způsob hospodaření se statkovými hnojivy, eroze půdy a používání rostlinných ochranných prostředků. Hlavním nástrojem ke snížení plošného znečištění ze zemědělských zdrojů jsou v ČR nařízení vlády č. 103/2003 Sb., resp. následně nařízením vlády č. 262/2012 Sb., vymezené zranitelné oblasti a v nich stanovená opatření. Tato opatření ukládají subjektům ve zranitelných oblastech povinnosti, v důsledku kterých má dojít k minimalizaci úniku dusíku ze zemědělského hospodaření.¹⁵² Podle § 33 vodního zákona jsou zranitelnými oblastmi území, kde se vyskytují povrchové nebo podzemní vody, zejména využívané nebo určené jako zdroje pitné vody, v nichž koncentrace dusičnanů přesahuje hodnotu 50 mg/l nebo mohou této hodnoty dosáhnout, nebo povrchové vody, u nichž v důsledku vysoké koncentrace dusičnanů ze zemědělských zdrojů dochází nebo může dojít k nežádoucímu zhoršení jakosti vody. Toto ustanovení transponuje požadavky směrnice 91/676/EHS o ochraně vod před znečištěním dusičnany ze zemědělských zdrojů (tzv. „nitratová směrnice“).

Opatření obsažená v dílčích plánech povodí z tohoto důvodu nemohou být vnímána jako primární nástroj k zabránění nebo regulaci znečištění z plošných zdrojů, ale spíše jako nástroj, který by měl navazovat na opatření zranitelných oblastí, usnadnit jejich realizaci a synergicky s nimi působit. To je také důvod, proč měla všechna tato opatření v dílčích plánech povodí koncepční charakter. Jak uvádí Plán DP Dyje, s ohledem na výsledky hodnocení stavu vodních útvarů povrchových i podzemních vod, ze kterých jsou patrné překročené limitní hodnoty

¹⁵¹ *Plán dílčího povodí Dyje* [online], kap. VI: Opatření k dosažení cílů, 2016 [cit. 2018-12-14]. Dostupné z: http://pop.pmo.cz/download/web_PDP_Dyje_kraje/kapitola-vi/kapitola-vi.html

¹⁵² *Zpráva o stavu vodního hospodářství ČR v roce 2017 („Modrá zpráva“)*. Ministerstvo zemědělství, 2018. ISBN: 978-80-7434-463-3, str. 43

koncentrace dusičnanů, lze usuzovat, že opatření ve zranitelných oblastech vycházející z nařízení vlády nejsou pro vodní prostředí zcela účinná.¹⁵³

Vedle hnojiv představují riziko také plošně využívané pesticidy, a to nejen v zemědělství, ale například při správě tratí či silnic. K omezení pesticidů je od roku 2013 Vládou ČR schválen Národní akční plán ke snížení používání pesticidů v ČR.¹⁵⁴ Národní akční plán obsahuje dílčí cíle a opatření, které jsou termínované do roku 2020 a zaměřené na snížení rizik a omezení dopadů používání přípravků na ochranu rostlin na lidské zdraví a životní prostředí, s cílem podpořit zejména vývoj a zavádění integrované ochrany rostlin tak, aby se snížila závislost na používání přípravků.

2.3.5. Opatření k zajištění odpovídajících hydromorfologických podmínek vodních útvarů

Patrně ze všech vybraných skupin opatření je z právního hlediska nesložitější realizace opatření týkajících se zlepšení hydromorfologických podmínek vodních toků. Jak již bylo zmíněno v *Úvodu*, hlavním způsobem, jak zlepšit hydromorfologické podmínky vodních toků, je jejich revitalizace, alternativně renaturace,¹⁵⁵ spolu se zprostupněním jezů a jiných příčných překážek ovlivňujících migraci živočichů a splaveninový režim (pro účely této kapitoly a kap. *Závěr* dále souhrnně jen „revitalizace“).

Na úvod této kapitoly je vhodné konstatovat, že ačkoli jsou revitalizace vodních toků zcela klíčovým institutem k dosažení a udržení cílů Rámcové směrnice o vodách, v českém právním řádu nenajdeme jejich legální definici, což lze vnímat jako *a priori* nevyhovující stav. Vzhledem k podstatě a charakteru revitalizačních snah se však lze dobrat závěru, že revitalizace jsou takové činnosti, jejichž cílem je vytvořit přirozené koryto vodního toku, které již zákonem definované je, a to v § 44 odst. 2 vodního zákona jako „*koryto nebo jeho část, které vzniklo přirozeným působením tekoucích povrchových vod a dalších přírodních faktorů nebo provedením opatření k nápravě zásahů způsobených lidskou činností a které může měnit svůj*“

¹⁵³ *Plán dílčího povodí Dyje* [online], kap. VI: Opatření k dosažení cílů, 2016 [cit. 2018-12-14]. Dostupné z: http://pop.pmo.cz/download/web_PDP_Dyje_kraje/kapitola-vi/kapitola-vi.html

¹⁵⁴ *Národní akční plán k bezpečnému používání pesticidů v ČR pro 2018 – 2022*, Ministerstvo zemědělství, 2018. Dostupné z: <http://eagri.cz/public/web/mze/zivotni-prostredi/udrzitelne-pouzivani-pesticidu/>

¹⁵⁵ Pozn. renaturací rozumíme proces rozpadu vodních děl či technických struktur v korytě, díky kterému se zlepšuje ekologický stav vodních toků. Jedná se o samovolný proces, řízený korytotvornými procesy. Svým rozsahem vysoce převyšuje revitalizace, které jsou schopny změnit řádově pouze desítky až stovky kilometrů vodních toků.

směr, podélný sklon a příčný profil“ (pro účely této kapitoly dále jen „přirozené koryto“). De lege ferenda by tak bylo možné revitalizace legálně definovat pro účely vodního zákona jako „opatření prováděná za účelem vzniku či obnovy přirozeného koryta vodního toku“.

Revitalizace vodních toků může spočívat buď v revitalizaci technicky upravených koryt, která nemají právní povahu vodních děl podle § 55 vodního zákona (tj. nejsou jako vodní díla evidována), nebo v revitalizaci koryt, která mají buď sama o sobě právní povahu vodních děl či se v nich tato vodní díla nacházejí. Vodním dílem totiž mohou být podle taxativního výčtu v § 55 odst. 1 vodního zákona nejen jezy, hráze, vodní nádrže nebo vodní elektrárny apod., ale také upravená koryta, jakožto „stavby, jimiž se upravují, mění nebo zřizují koryta vodních toků“. Vodní díla proto lze pro účely revitalizací vodních toků označit jako takové stavby, které samy o sobě tvoří alespoň část koryta vodního toku či takové stavby, které se v korytě nebo jeho blízkosti nacházejí. Výsledkem revitalizací všech tří zmíněných variant by pak mělo být přirozené koryto. To však může mít opět právní povahu vodního díla, pokud je tak revitalizace realizována a je v jejím důsledku vodnímu toku umožněno měnit svůj směr, podélný sklon a příčný profil.

Situace, kdy koryto vodního toku není před revitalizací existujícím vodním dílem ani se v něm žádné vodní dílo nenachází, je z právního pohledu pochopitelně jednodušší, jelikož není toto vodní dílo nutné zrušit a je možné k vodoprávnímu řízení za účelem revitalizace přistoupit rovnou. Je-li však situace opačná, dojde zpravidla nejprve ke zrušení tohoto vodního díla. Jak uvádí D. Pithart i T. Just, zrušení existujícího vodního díla není administrativně nijak složité. Podnět ke zrušení takové stavby dává zpravidla vlastník vodního díla, tedy nejčastěji správce vodního toku. O zrušení rozhodne vodoprávní úřad a nevznese-li žádný dotčený subjekt námitky, může být vodní dílo zrušeno, aniž by muselo proběhnout vodoprávní řízení. Rovněž může nastat situace, kdy se v korytě nachází vodní dílo, které je již fakticky zaniklé, ale k jeho zrušení po právní stránce dosud nedošlo. Podle T. Justa může na návrh správce vodního toku dojít k prohlášení vodního díla za zaniklé mimo vodoprávní řízení, a to v praxi například tehdy, pokud správce vodního toku požádá vodoprávní úřad podle § 44 odst. 3 vodního zákona o rozhodnutí v pochybnostech, zda se jedná o přirozené koryto vodního toku. Podle D. Pitharta

je právě právní obtížnost zrušit vodní dílo často opakovaný argument správců toku, proč vodní dílo zachovat, i když důvod pro jeho existenci věčně pominul.^{156, 157}

V případě, kdy je revitalizace realizována jako vodní dílo, je nutné stavební povolení vydané vodoprávním úřadem (jako speciálním stavební úřadem) dle § 15 vodního zákona. Před zahájením vodoprávního řízení je však nejprve nutné zažádat příslušný stavební úřad o vydání územního rozhodnutí o umístění stavby v souladu se stavebním zákonem. Teprve po kladném výsledku územního řízení může proběhnout vodoprávní řízení podle vodního zákona k provedení vodního díla. Řízení o vydání stavebního povolení ve vodoprávním řízení probíhá podle stavebního zákona, nestanoví-li vodní zákon jinak.¹⁵⁸ Pokud má revitalizace charakter vodního díla a jsou naplněny všechny zákonné požadavky, vodoprávní úřad vydá stavební povolení, tj. povolí stavbu vodního díla, a stanoví pro provedení stavby a případně i její užívání podmínky.¹⁵⁹

Pro následné užití revitalizovaného koryta vodního toku je po dokončení revitalizace nutný dále kolaudační souhlas. Na tomto místě je nutné upozornit na další fakt. V případě revitalizací, které mají charakter vodního díla, tj. stavby, a pro jejichž užití je tedy nutné vydání kolaudačního souhlasu, je navíc vlastník (resp. správce toku) ze zákona povinen vodní dílo udržovat ve stavu blízském kolaudaci.¹⁶⁰ To je přitom v přímém rozporu s podstatou přirozeného koryta, které formuje souhrn samovolných korytotvorných a degradačních procesů.

V souvislosti s vodními díly přinesla velmi důležitou změnu novela vodního zákona z roku 2010.¹⁶¹ Podle předchozí právní úpravy vodního zákona totiž byly veškeré vodohospodářské technické zásahy do přirozeného koryta vodního toku vodními díly.¹⁶² Zmíněná novela však zavedla tzv. **vodohospodářské úpravy** definované jako „zemní práce a

¹⁵⁶ JUST T. *Navrhování revitalizací vodních toků v nezastavěné krajině*, 2018, Metodické doporučení, AOPK ČR, Regionální pracoviště Střední Čechy, str. 83 a násl.

¹⁵⁷ PITHART, D. *Renaturace vodních toků z právního hlediska* [online], 2013 [cit. 2018-01-11]. Dostupné z: <http://www.forumochranyprirody.cz/renaturace-vodnich-toku-z-pravniho-hlediska>

¹⁵⁸ § 115 vodního zákona

¹⁵⁹ Pozn. v souvislosti s těmito podmínkami lze zmínit jako relevantní prováděcí právní předpis vyhlášku č. 590/2002 Sb., o technických požadavcích pro vodní díla. Vyhláška obsahuje mimo jiné podmínky pro stavby, kterými se zřizují, upravují nebo mění koryta vodních toků.

¹⁶⁰ PITHART, D. *Renaturace vodních toků z právního hlediska* [online], 2013 [cit. 2018-01-11]. Dostupné z: <http://www.forumochranyprirody.cz/renaturace-vodnich-toku-z-pravniho-hlediska>

¹⁶¹ Zákon č. 150/2010 Sb., kterým se mění zákon č. 254/2001 Sb., o vodách a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů

¹⁶² PITHART, D. *Renaturace vodních toků z právního hlediska* [online], 2013 [cit. 2018-01-11]. Dostupné z: <http://www.forumochranyprirody.cz/renaturace-vodnich-toku-z-pravniho-hlediska>

změny terénu v přirozených korytech vodních toků a na pozemcích sousedících s nimi, jimiž se podstatně mění přirozená koryta vodních toků a které jsou nezbytné k zajištění funkcí vodních toků“,¹⁶³ přičemž tyto úpravy již vodními díly nejsou. Koryto, kde k takovým úpravám od účinnosti novely došlo, tak zůstává i nadále přirozeným korytem, aniž by se stalo vodním dílem. Podle § 15a odst. 3 vodního zákona stačí u vodohospodářské úpravy jen ohlášení vodoprávnímu úřadu. Jelikož se však jedná o obdobu terénních úprav, je nutné předchozí povolení změny využití území ve formě územního rozhodnutí či územního souhlasu podle stavebního zákona.¹⁶⁴ Rovněž vodohospodářské úpravy nevyžadují kolaudaci a nevztahuje se tak na ně povinnost udržovat je ve stavu blízkém kolaudaci, což je nepochybně další výrazný přínos tohoto institutu. Z legální definice vodohospodářských úprav je patrné, že jejich využití při revitalizacích bude spíše jen teoretické, jedná se totiž striktně o zásahy do stávajícího přirozeného koryta, přičemž koryto, které splňuje zákonné požadavky „přirozenosti“ podle § 44 odst. 2 vodního zákona, z povahy věci nebude nutné revitalizovat.

V případě revitalizací většího rozsahu navíc nelze opomenout případný proces posuzování vlivů na životní prostředí (**proces EIA**)¹⁶⁵, který předchází územnímu řízení. První fází procesu EIA je zjišťovací řízení, jehož cílem je určit, zda konkrétní záměr, v našem případě revitalizace, bude podléhat posouzení vlivů podle zákona či ne. Tomuto zjišťovacímu řízení podle Přílohy č. 1 k zákonu podléhají jednak „úpravy toků sloužící k ochraně proti povodním, pokud významně mění charakter toku nebo ráz krajiny“, a dále „vodohospodářské úpravy nebo jiná opatření ovlivňujících odtokové poměry (např. odvodnění, závlahy, protierozní ochrana, terénní úpravy, lesnicko-technické meliorace atd.)“ na ploše nad 10 hektarů.¹⁶⁶ Ačkoli zákon používá ve druhém případě pojem „vodohospodářské úpravy“, nelze jej vnímat jako pojem shodný s § 55 odst. 2 vodního zákona. Z demonstrativního výčtu, který je součástí definice tohoto záměru, a rovněž z jeho systematického zařazení v Příloze č. 1 je totiž zřejmé, že se jedná o opatření související se zemědělstvím a vodním režimem krajiny, nikoli s úpravou přirozených koryt vodních toků jako je tomu u vodního zákona.

Jako jeden z nejproblematictějších aspektů revitalizací v praxi lze považovat **majetkoprávní poměry k pozemkům** koryt vodních toků a pozemkům dotčených. K tomuto závěru lze dojít zvláště s ohledem na fakt, že se revitalizace mohou týkat z povahy věci velkého

¹⁶³ § 55 odst. 2 vodního zákona

¹⁶⁴ § 80 odst. 2 písm. a), resp. § 96 odst. 2 písm. e) stavebního zákona

¹⁶⁵ Zákon č. 100/2001 Sb., o posuzování vlivů na životní prostředí

¹⁶⁶ Bod č. 52, 94 Přílohy č. 1 zákona č. 100/2001 Sb., o posuzování vlivů na životní prostředí

počtu takových pozemků, které mají navíc odlišné vlastníky. Obzvláště ze strany soukromých vlastníků je velmi reálná neochota udělit nezbytný souhlas s plánovanou revitalizací, která se více či méně dotkne zejména užívacího práva k jejich pozemku. Případná směna pozemku či dokonce jeho prodej bude v praxi nepochybně ještě komplikovanější.¹⁶⁷ Dalším způsobem, jak vypořádat pozemky za účelem revitalizací jsou pozemkové úpravy,¹⁶⁸ kterými se prostorově a funkčně uspořádávají pozemky ve veřejném zájmu. Během těchto úprav původní pozemky zanikají a zároveň se vytvářejí pozemky nové, k nimž se uspořádávají vlastnická práva a s nimi související věcná břemena.

Nejzazším prostředkem k vypořádání majetkoprávních poměrů je pochopitelně institut **vyvlastnění**. Podle stavebního zákona lze práva k pozemkům a stavbám potřebná pro uskutečnění staveb nebo jiných veřejně prospěšných opatření odejmout nebo omezit řízením podle vyvlastňovacího zákona,¹⁶⁹ jsou-li vymezeny ve vydané územně plánovací dokumentaci a jde-li o veřejně prospěšné opatření. Jedním z těchto opatření je snižování ohrožení v území povodněmi a jinými přírodními katastrofami a zvyšování retenčních schopností území.¹⁷⁰ Vodní zákon obsahuje také vyvlastňovací titul, když upravuje omezení nebo odejmutí vlastnického práva k pozemkům a stavbám za účelem uskutečnění veřejně prospěšných staveb na ochranu před povodněmi. Trochu paradoxně tak vyvlastnění za účelem revitalizací nepřímo nahrává více stavební zákon, který jako vyvlastňovací titul označuje zvyšování retenční schopnosti území, což je jeden ze zásadních efektů revitalizací. Za účelem vyvlastnění podle vodního zákona by však bylo teoreticky možné revitalizaci realizovat jako přírodě blízké protipovodňové opatření, tomu nahrává i skutečnost, že revitalizace dosud není legálně definována, jak bylo již zmíněno.¹⁷¹

Vodní toky a jimi vytvářené vodní ekosystémy je nutné vnímat také jako nepostradatelnou součást **územního systému ekologické stability** (dále jen „ÚSES“), kterým je ve smyslu § 3 odst. 1 písm. a) zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny „vzájemně

¹⁶⁷ Pozn. koupi pozemku komplikuje zejména fakt, že nabyvatelem je v těchto případech nejčastěji stát, proto je nutné postupovat v souladu se zákonem č. 219/2000 Sb., o majetku České republiky a jejím vystupování v právních vztazích. Podle § 12 odst. 4 tohoto zákona lze při úplatném nabývání majetku sjednat cenu pouze do výše rovnající se ocenění tohoto majetku podle zákona č. 151/1997 Sb., o oceňování majetku.

¹⁶⁸ Zákon č. 139/2002 Sb., o pozemkových úpravách a pozemkových úřadech

¹⁶⁹ Zákon č. 184/2006 Sb., o odnětí nebo omezení vlastnického práva k pozemku nebo ke stavbě

¹⁷⁰ § 170 odst. 1 písm. b) zákona č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu

¹⁷¹ HANÁK, J. *Vyvlastnění z environmentálních důvodů*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2015. Spisy Právnické fakulty Masarykovy univerzity, řada teoretická, Edice Scientia, sv. č. 536. ISBN: 978-80-210-8064-5, str. 41

propojený soubor přirozených i pozměněných, avšak přírodě blízkých ekosystémů, které udržují přírodní rovnováhu“. Základními skladebnými prvky ÚSES jsou biocentra¹⁷² a biokoridory,¹⁷³ které dále doplňují interakční prvky.¹⁷⁴ Vodní toky, jejich koryta a nivy mohou z povahy věci představovat všechny zmíněné prvky a při vymezení ÚSES proto hrají významnou roli. Plnění stabilizační funkce,¹⁷⁵ které je průběžně hodnoceno orgány ochrany přírody,¹⁷⁶ je v jejich případě pochopitelně nejvyšší za předpokladu, že jsou koryta vodních toků a jejich nivy v co možná nejpřirozenějším stavu. V případě, že je stabilizační funkce konkrétního systému vyhodnocena jako nevyhovující, mohou revitalizace vodních toků představovat účinný nástroj, jak tuto funkci zvýšit či obnovit.

Na závěr nelze opomenout skutečnost zmíněnou už v kapitole *1.1 Pojem vodní tok*, tedy že vodní toky jsou z pohledu § 3 odst. 1, písm. b) zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny **významnými krajinnými prvky**, do kterých případné revitalizace představují zásah. Podle § 4 odst. 2 zmíněného zákona je k zásahům, které by mohly vést k poškození nebo zničení významného krajinného prvku nutné závazné stanovisko orgánu ochrany přírody. Vedle toho probíhají revitalizace vodních toků také ve zvláště chráněných územích nebo evropsky významných lokalitách a ptačích oblastech v rámci soustavy NATURA 2000, přičemž i takové revitalizace pochopitelně vyžadují závazné stanovisko orgánu ochrany přírody v případném územním i stavebním řízení. Hlavním účelem tohoto stanoviska je zejména stanovení podmínek zohledňujících místní prostředí, za kterých revitalizace nebude mít negativní vliv na prostředí a konkrétní organismy.

¹⁷² Biocentrum je definováno § 1 písm. a) vyhlášky č. 395/1992 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny (dále jen „vyhláška č. 395/1992 Sb.“) jako „*biotop nebo soubor biotopů v krajině, který svým stavem a velikostí umožňuje trvalou existenci přirozeného či pozměněného, avšak přírodě blízkého ekosystému.*“

¹⁷³ Biokoridor je definován § 1 písm. b) vyhlášky č. 395/1992 Sb. jako „*území, které neumožňuje rozhodující části organismů trvalou dlouhodobou existenci, avšak umožňuje jejich migraci mezi biocentry a tím vytváří z oddělených biocenter síť.*“

¹⁷⁴ Interakční prvek je hierarchicky na nejnižší úrovni a nemusí být propojen s ostatními skladebnými prvky ÚSES. Jedná se o segment krajiny, který na lokální úrovni zprostředkovává příznivé působení biocenter a biokoridorů na okolní méně stabilní krajinu do větší vzdálenosti.

¹⁷⁵ Pozn. stabilizační funkcí rozumíme ve smyslu § 4 zákona č. 17/1992 Sb., o životním prostředí takovou funkci, která udržuje „*schopnost ekosystému vyrovnávat změny způsobené vnějšími činiteli a zachovávat své přirozené vlastnosti a funkce.*“

¹⁷⁶ § 3 vyhlášky č. 395/1992 Sb.

Závěr

Ačkoli jsou vodní toky nejvýznamnější formou výskytu povrchových vod v České republice, a jsou tak předpokladem pro existenci vodních ekosystémů, jejich ekologický stav stále není uspokojivý. Přitom jsou to právě vodní ekosystémy, které v životním prostředí plní klíčové funkce a výrazně ovlivňují také ostatní ekosystémy. Neuspokojivý stav vodních toků se promítá do zvyšující se snahy o jejich právní ochranu. Bez efektivní a komplexní právní ochrany všech složek ekosystémů vodních toků totiž nelze dosáhnout zajištění všech jejich přirozených ekologických funkcí.

Právní úpravu ochrany vodních toků lze tradičně rozdělit na mezinárodní, evropskou a národní, přičemž všechny tyto úrovně by měly za účelem efektivní ochrany působit synergicky či se doplňovat. **Teoretická část této práce** se tohoto tradičního rozdělení drží a její snahou je postihnout provázanost české právní úpravy ochrany vodních toků se zbylými dvěma úrovněmi. Mezinárodně-právní úroveň ochrany vodních toků je značně ovlivněna hydrogeografickými podmínkami našeho státu, který je hlavním evropským rozvodím rozdělen na povodí Labe, Dunaje a Odry. Tato skutečnost předurčuje ČR k hlubší mezinárodní spolupráci, která se tak netýká pouze bilaterální právní úpravy režimu hraničních vod či účasti na mnohostranných mezinárodních úmluvách. Hlubší mezinárodní spolupráce se projevuje účastí v Mezinárodních komisích pro ochranu Labe, Dunaje a Odry. Tato spolupráce založená na základě hydrologických povodí velkých řek protékajících více státy je v současné době značně ovlivněna evropskou právní úpravou a zaměřuje se převážně na implementaci jejích cílů.

Evropská právní úprava ochrany vodních toků je zajištěna Rámcovou směrnicí o vodách. Ta aplikuje za účelem dosažení svých cílů tzv. princip povodí, který představuje základní přístup při správě a koncepčním plánování v oblasti ochrany vod. Pro povodí, jakožto geografická území určená na základě svého hydrologického systému, mají členské státy povinnost stanovit tzv. oblasti povodí, které následně fungují jako hlavní útvary sloužící ke správě povodí v nich zahrnutých. Hlavním cílem Rámcové směrnice o vodách je dosažení tzv. dobrého stavu. Dobrým stavem je podle Rámcové směrnice o vodách cílový stav vodních útvarů, který má být v oblasti ochrany vod minimálně dosažen, a jehož kritéria jsou předem stanovena. Dobrý stav povrchových vod je vázán na jejich stav ekologický a stav chemický. Ekologický stav je posuzován na základě kvality struktury a funkcí vodních ekosystémů, přičemž významnou roli v případě vodních toků hraje jejich hydromorfologie. Chemický stav je posuzován na základě koncentrací znečišťujících látek přítomných ve vodě. Dobrého stavu

je dosaženo v okamžiku, kdy je zjištěn přinejmenším současně dobrý ekologický a dobrý chemický stav.

Dosažení dobrého stavu je posuzováno na úrovni vodních útvarů, které představují základní jednotku v rámci povodí. Metodický postup vymezování včetně samotného procesu vymezení vodních útvarů je úkolem členských států, stejně tak jako vytvoření typologie pro každou jejich kategorii a následné zařazení vodních útvarů mezi příslušný typ. Důvodem, proč jsou tyto činnosti v gesci členských států, jsou rozdílné přírodní podmínky a stav vodních útvarů napříč Evropou. Vodní toky, jsou-li vymezeny jako vodní útvary, spadají nejčastěji mezi vodní útvary kategorie „řeka“. Zmíněná typologie vytvářená jednotlivými členskými státy se jeví z pohledu dosažení dobrého stavu řek jako zcela zásadní, protože její nastavení dokáže ovlivnit cíle ochrany vodních toků stejně výrazně jako nastavení limitů samotného dobrého ekologického stavu.

Česká právní úprava ochrany vodních toků je zajištěna vodním zákonem. V důsledku členství ČR v EU je vodní zákon značně ovlivněn transpozicí Rámcové směrnice o vodách. Definice vodních toků z vodního zákona odráží jejich specifické postavení v českém právním řádu. Vodní zákon totiž vnímá vodní tok pouze jako přirozeně tekoucí vodu a přechází okolní prostředí, tedy včetně koryta vodního toku. Přitom je to právě okolní prostředí, které ekologický i chemický stav vodního toku značně determinuje. Koryto vodního toku definuje vodní zákon pouze jako pozemek, tedy institut katastrální, a jeho ekologické funkce tudíž také vůbec nereflektuje. Definice vodního toku ve vodním zákoně tedy nikterak neodráží ekosystémový přístup, a lze ji proto označit z pohledu zajištění ochrany ekologických funkcí za nedostatečnou.

Vodní zákon dělí vodní toky na drobné a významné, přičemž všechny jsou předmětem správy, kterou vykonává příslušný správce vodního toku. Správci vodních toků disponují řadou práv a povinností, které směřují k zajištění plnění funkcí vodního toku. V souvislosti s výkonem této správy již vodní zákon a související vyhláška reflektuje vedle hospodářských funkcí také funkce ekologické, na které musí být při správě brán ohled. Zvláštním institutem vodního zákona je pak správa povodí, která, v souladu s Rámcovou směrnicí o vodách, odráží princip povodí. Vodní zákon rozděluje ČR do tří mezinárodních oblastí povodí, a to povodí Labe, Odry a Dunaje, která jsou dále vymezena deseti dílčími povodími. Správa povodí je pak vodním zákonem chápána především jako správa významných vodních toků a dále jako činnosti, které souvisejí se zjišťováním a hodnocením stavu vod v těchto dílčích povodích. Právě tyto činnosti správců povodí se z pohledu ochrany vodních toků jeví jako zásadní, protože představují nezbytný předpoklad pro faktickou ochranu vodních toků.

Veškeré vodohospodářské činnosti v povodích jsou předmětem plánování. Jeho účelem je harmonizovat veřejné zájmy ochrany vod jako složky životního prostředí, snižovat nepříznivé účinky hydrologických extrémů a zajistit udržitelné užívání vodních toků. Zmíněné užívání vodních toků lze ve smyslu vodního zákona rozdělit na obecné a zvláštní nakládání s vodami. Hlavním rozlišovacím kritériem těchto dvou způsobů nakládání je povinnost získat pro zvláštní nakládání povolení vodoprávního úřadu.

Pro účely vodohospodářského plánování jsou správci povodí vytvářeny koncepční dokumenty, kterými jsou plány povodí. Plány povodí jsou zpracovávány ve třech úrovních, přičemž pozornost je v této práci věnována úrovni nejnižší, tj. plánům dílčích povodí. Součástí plánů dílčích povodí jsou programy opatření, které představují hlavní nástroj k dosažení cílů Rámcové směrnice o vodách, resp. vodního zákona, pro dané dílčí povodí, a to na základě zjištěného a vyhodnoceného stavu vod. Programy opatření proto obsahují opatření navržená pro dané plánovací období reflektující současné problémy, které brání dosažení či udržení dobrého stavu konkrétních vodních toků.

V rámci **analytické části této práce** bylo v plánech dílčích povodí pro účely ochrany vodních toků determinováno šest skupin základních opatření. Jedná se o opatření pro omezování odběrů a vzdouvání vod; opatření k zabránění a regulaci znečištění z bodových zdrojů; opatření k zabránění nebo regulaci znečištění z plošných zdrojů; opatření k omezování, případně zastavení vnosu nebezpečných a zvláště nebezpečných látek do vod; opatření k prevenci a snížení dopadů případů havarijního znečištění; opatření k zajištění odpovídajících hydromorfologických podmínek vodních útvarů.

K analýze plánů dílčích povodí byla záměrně vybrána dílčí povodí Berounky a Dyje, a to z důvodu jejich odlišných geografických, hydrologických a klimatických podmínek, spolu s velkým rozdílem v hustotě lidského osídlení. Dílčí povodí Dyje je oproti dílčímu povodí Berounky větší, málo výškově členité, klimaticky podstatně sušší a střední hustota osídlení je zde téměř dvojnásobná. Největší pozornost je v obou plánech dílčích povodí věnována opatřením zaměřeným na regulaci znečištění bodového charakteru, následována opatřeními určenými ke zlepšení hydromorfologických vlastností vodních toků. Tento výsledek je nepochybně v souladu s cíli Rámcové směrnice o vodách, tedy s oběma dílčími složkami dobrého stavu vod.

Znečištění ze zdrojů bodového charakteru lze na základě výsledků implicitně označit za jednu z hlavních příčin nedosažení dobrého chemického stavu vodních toků v obou dílčích

povodích. Všechna navržená opatření k omezování komunálních bodových zdrojů obsažená v dílčích plánech povodí byla bez výjimky zaměřena na výstavbu, intenzifikaci nebo modernizaci ČOV, a dále na výstavbu nebo rekonstrukci kanalizace zakončené stávající ČOV. Přesto však situace v obou dílčích povodích není zcela totožná. V případě dílčího povodí Dyje, jehož rozloha je přibližně o třetinu větší než rozloha dílčího povodí Berounky, bylo navrženo téměř sedmkrát více těchto opatření. Tato skutečnost dozajista reflektuje výsledky hydrochemických analýz z roku 2015, podle kterých je v dílčím povodí Dyje dosaženo dobrého chemického stavu pouze na jedné třetině útvarů v kategorii řeka. Z tohoto pohledu jsou podstatně příznivější výsledky analýz chemického stavu v dílčím povodí Berounky, kde je dobrý stav dosažen na více než dvou třetinách útvarů v kategorii řeka. Faktorů způsobujících ve svém souhrnu značný rozdíl v kvalitě vody těchto dvou dílčích povodí je pravděpodobně mnoho, přičemž nejsou ani nemohou být předmětem této práce. Lze však odhadovat, že právě výše zmíněné odlišné charakteristiky dílčích povodí mají na chemický stav vodních toků významný vliv.

Z výsledků analýzy na obou dílčích povodích je dále patrné, že dobrý ekologický stav byl pro zatím dosažen na velmi malém zlomku vodních útvarů v kategorii řeka. Navzdory tomuto alarmujícímu výsledku byla za účelem zlepšení hydromorfologie v dílčím povodí Dyje navržena pouze zhruba jedna desetina ze všech základních opatření, přičemž převážná část byla navíc navržena už v období předchozím, když nedošlo k jejich realizaci. Se zcela odlišným, podstatně aktivnějším, přístupem se lze setkat u dílčího povodí Berounky, kde se revitalizacím, renaturacím či zprostupněním jezů věnuje necelá polovina ze všech navržených doplňkových opatření. Ze zmíněných opatření tvořila převážnou část opatření zaměřená na revitalizaci a renaturaci vodních toků, zpřístupňování jezů tvořilo pouze necelou čtvrtinu. Důvody, proč správce povodí v dílčím povodí Berounky zvolil zcela odlišný přístup a neaplikuje pro tyto účely základní opatření, lze pravděpodobně hledat v rozdílných možnostech financování doplňkových opatření.

V dílčím povodí Dyje byl oproti očekávání navržen velmi nízký počet opatření pro omezování odběrů a vzdouvání vod. Tento stav nijak nenapovídá skutečnosti, že toto dílčí povodí patří celorepublikově mezi nejsušší a v posledních letech se potýká, zejména v letních obdobích, s nedostatkem vody. Podle Plánu dílčího povodí Dyje byla v letech 2002 - 2011

zaznamenána napjatá vodní bilance na více než jedné třetině všech sledovaných profilů, přičemž se dá do budoucna v důsledku změny klimatu očekávat růst tohoto trendu.¹⁷⁷

Pro obě dílčí povodí shodně platí, že značné procento opatření v II. plánovacím období bylo navrženo již v I. plánovacím období, kde se je nepodařilo realizovat. Ve většině vybraných skupin opatření tvořila opatření z předchozího plánovacího období více než polovinu současně navržených. Takto vysoký poměr svědčí o nepřiliš realistickém plánování.

Realizace jakéhokoli konkrétního opatření navrženého v dílčím plánu povodí na příslušné plánovací období je podmíněna existencí aplikovatelné právní úpravy. V případě opatření pro **omezování odběrů a vzdouvání vod** je klíčovým institutem vodního zákona minimální zůstatkový průtok, jehož velikost má zásadní vliv na ekologický a chemický stav vodního toku, který je dotčen nakládání s vodami. Podle vodního zákona má být způsob a bližší kritéria stanovení minimálního zůstatkového průtoku stanovena nařízením vlády. Toto nařízení nicméně v současné době neexistuje a vodoprávní úřady postupují při stanovení minimálního zůstatkového průtoku podle zastaralého Metodického pokynu MŽP z roku 1998. Metodický pokyn není obecně závazným právním předpisem, a tak má pro vodoprávní úřady pouze doporučující charakter. Důsledkem je, že způsoby stanovení minimálního zůstatkového průtoku nejsou mezi vodoprávními úřady jednotné. Metodický pokyn navíc není aktuální s ohledem na evropskou i českou právní úpravu, protože nezohledňuje cíle Rámcové směrnice o vodách ani cíle ochrany vod podle vodního zákona. Dalším zásadním nedostatkem je stanovení minimálního zůstatkového průtoku pouze jednou hodnotou pro celý rok, bez zohlednění sezónních výkyvů ve vodnatosti. Všechny výše uvedené nedostatky mají být napraveny připravovaným nařízením vlády.

V případě **zabránění a regulace znečištění z bodových zdrojů** je prvním klíčovým institutem vodního zákona povolení k nakládání s vodami, protože vypouštění odpadních vod do vodních toků má charakter zvláštního užívání vod, které je podmíněno povolením vodoprávního úřadu. Toto povolení se vztahuje i na ČOV, které jsou nejčastějším objektem vypouštějícím odpadní vody do vodních toků. V rámci povolování vodoprávní úřad aplikuje kombinovaný přístup zakotvený Rámcovou směrnicí o vodách, jehož podstatou je stanovení emisních limitů za současného dodržení emisních standardů a zohlednění cílového stavu vod s přihlédnutím k nejlepším dostupným technikám. V případě emisních limitů přinesla

¹⁷⁷ *Stručný souhrn plánu dílčího povodí Moravy a přítoků Váhu a plánu dílčího povodí Dyje 2016-2021*, Povodí Moravy, s.p., 2015, str. 43

významnou změnu novela vodního zákona účinná od 1.1.2019, podle které mohou být stanovené emisní limity přísnější než emisní standardy, pokud to nejlepší dostupné technologie umožňují. Druhým klíčovým institutem vodního zákona jsou poplatky za vypouštění odpadních vod do vod povrchových, jejichž úprava byla výše zmíněnou novelou rovněž výrazně změněna.

V souvislosti s **omezováním či zastavováním vnosu nebezpečných a zvláště nebezpečných látek** do vodních toků vodní zákon stanovuje obecný zákaz. Uživatelé, kteří s těmito látkami zachází ve větším rozsahu, nebo je jejich užívání spojeno s nebezpečím pro vodní prostředí, jsou povinni zpracovat havarijní plán a předložit ho ke schválení vodoprávnímu úřadu. Významným institutem je v této oblasti Integrovaný registr znečištění. Jedná se o informační systém, který slouží k evidenci emisí a přenosů znečišťujících látek a odpadů. Nedostatkem této evidence nicméně je, že menší zdroje nepřekračující dané prahové hodnoty nemají ve vztahu k registru ohlašovací povinnost, ačkoli v rámci aglomerace může mít jejich suma z hlediska dosažení dobrého stavu významná. Dalším nedostatkem je absence údajů o skutečném množství evidovaných látek, které jsou z daného zdroje vypouštěny.

Hlavním nástrojem vodního zákona ke **snížení plošného zdroje znečištění**, které je způsobené především zemědělskou činností, jsou zranitelné oblasti. Jejich vymezování je spjato s přítomností nadlimitních koncentrací dusičnanů ve vodách. Ve zranitelných oblastech jsou uplatňována speciální opatření, která mají přispívat k minimalizaci úniku dusičnanů ze zemědělství. Opatření navržená v dílčích pánech povodí jsou proto spíše sekundárním nástrojem, který na tato opatření ve zranitelných oblastech navazuje, má usnadnit jejich realizaci a synergicky působit. Vedle znečištění dusičnany představují další riziko plošně využívané pesticidy, k jejichž omezení je od roku 2013 schválený Národní akční plán ke snížení používání pesticidů v ČR.

Ačkoli jsou opatření k **zajištění odpovídajících hydromorfologických podmínek vodních toků** z právního hlediska stěžejním nástrojem ke zlepšení jejich ekologického stavu, resp. k dosažení dobrého ekologického stavu vod ve smyslu Rámcové směrnice o vodách, je jejich realizace po právní stránce ze všech vybraných skupin opatření nejkomplicovanější. Nutné je rovněž zdůraznit fakt, že ekologický stav vodních toků se zcela zásadně promítá také do jejich chemického stavu, a proto lze tato opatření považovat za naprosto klíčová i z pohledu celkového dosažení dobrého stavu vod ve smyslu Rámcové směrnice o vodách. První nedostatek současného stavu právní úpravy je skutečnost, že neexistuje legální definice revitalizací. Tuto skutečnost přitom nelze dovozovat z obtížnosti tento pojem legálně definovat. S ohledem na podstatu a charakter jakýchkoli revitalizačních snah by bylo možné revitalizace

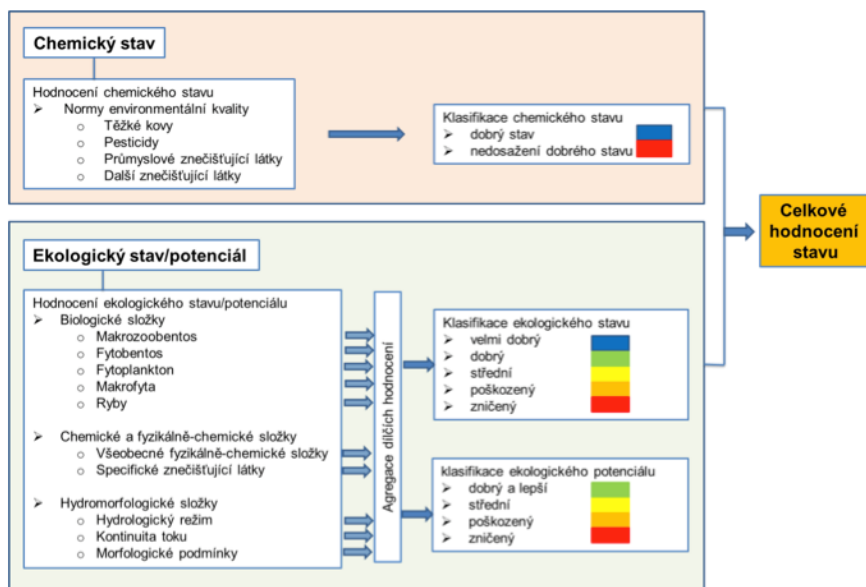
pro účely vodního zákona *de lege ferenda* definovat jako „opatření prováděná za účelem vzniku či obnovy přirozeného koryta vodního toku“, přičemž přirozené koryto účinným vodním zákonem definované je.

Revitalizace vodních toků v praxi spočívají jednak v revitalizacích technicky upravených koryt, které nemají povahu vodních děl ve smyslu vodního zákona, nebo dále v revitalizaci koryt, která jsou samy o sobě evidovaná jako vodní díla, či se v nich vodní díla nacházejí. Výsledkem revitalizací je ve všech zmíněných případech přirozené koryto. To je podle legální definice vodního zákona charakteristické tím, že je v něm vodnímu toku umožněno samovolně měnit svůj směr, podélný sklon a příčný profil, jinými slovy v něm nejsou regulovány korytotvorné a degradační procesy ani splaveninový režim. Přirozené koryto jako výsledek revitalizace může mít opět právní povahu vodního díla, nikoli však nutně. Právní povaha přirozeného koryta jako vodního díla se však nejeví jako ideální. K jeho realizaci je totiž zapotřebí územní souhlas a na něj navazující stavební povolení ve smyslu stavebního zákona. Pro následné užívání revitalizovaného koryta je navíc dále nutný kolaudační souhlas. Zde lze narazit na další zásadní problém, totiž ten, že vlastník vodního díla je ze zákona povinen vodní dílo udržovat ve stavu blízkém kolaudaci. Tato povinnost je přitom v přímém rozporu s legální definicí, resp. výše uvedenou charakteristikou, přirozeného koryta.

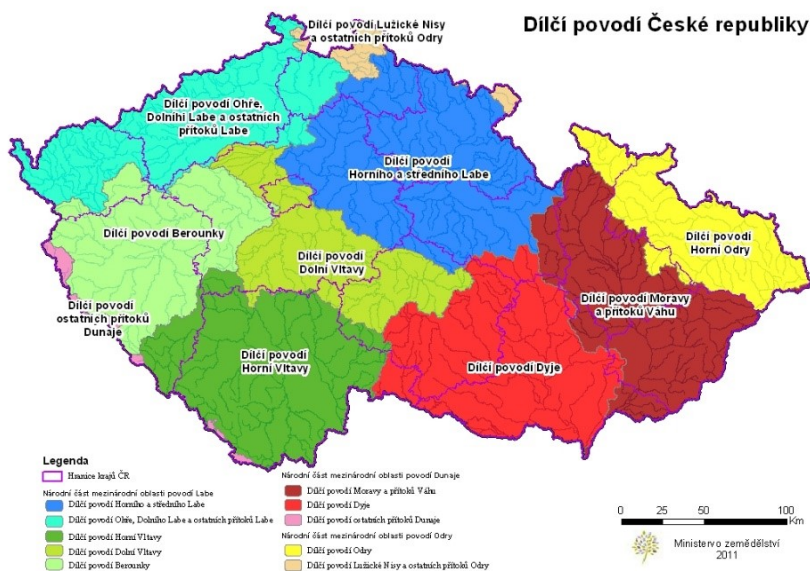
Nejproblematictějším aspektem revitalizací jsou majetkoprávní poměry k pozemkům koryt vodních toků a k pozemkům revitalizací dotčených. Důvodem je především skutečnost, že se jakékoli úpravy koryt týkají zpravidla velkého počtu pozemků s odlišnými vlastníky. Soukromé vlastníky pozemků je často náročné přesvědčit, aby udělili nezbytný souhlas s plánovanou revitalizací, která navíc může více či méně omezit zejména užívací složku jejich vlastnického práva k těmto pozemkům. Jako řešení se zde nabízí dobrovolná směna či prodej těchto pozemků, které však z povahy věci bývají ze strany soukromých vlastníků většinou odmítány, nebo dále pozemkové úpravy. Nejzastší prostředkem pro vypořádání pozemků je institut vyvlastnění. Vyvlastňovací titul, který by souvisel přímo s revitalizacemi, však v našem právním řádu nenajdeme. Jako nejpriléhavější se jeví vyvlastňovací titul ze stavebního zákona, podle kterého lze práva k pozemkům a stavbám omezit v případě splnění všech zákonných podmínek za účelem realizace veřejně prospěšného opatření, které spočívá v protipovodňové ochraně a ve zvyšování retenční schopnosti území. Zvyšování retenční schopnosti území je totiž jeden ze zásadních efektů revitalizací, který se navíc v kontextu současných klimatických změn skloňuje stále častěji.

Na základě výše uvedeného lze konstatovat, že současná právní úprava poskytuje konkrétní nástroje, které umožňují realizaci všech determinovaných skupin opatření navržených za účelem dosažení dobrého stavu vodních toků. V případě opatření pro omezování odběrů a vzdouvání vod a opatření k zajištění odpovídajících hydromorfologických podmínek vodních toků však lze současnou právní úpravu označit v současnosti za nedostatečnou. Zejména pro opatření spočívající v revitalizacích právní úprava neposkytuje zcela jasně definované právní nástroje ani postupy, které by se daly v případě revitalizačních snah aplikovat, a které by v současnosti značně komplikovaný a chaotický proces revitalizací po právní stránce sjednotily a zjednodušily.

Přílohy

Obr. č. 1: Schéma hodnocení dobrého stavu vod ve smyslu Rámcové směrnice o vodách (zdroj: *Stručný souhrn plánu dílčího povodí Moravy a přítoků Váhu a plánu dílčího povodí Dyje 2016-2021*, Povodí Moravy, s. p., 2015. str. 17).

Obr. č. 2: Mapa dílčích povodí ČR (zdroj: webové stránky Ministerstva Zemědělství, dostupné z: http://eagri.cz/public/web/file/134666/_10_povodi.jpg).

Tab. č. 1: Základní opatření typu A, B a C navržená pro II. plánovací období v dílčí povodí Berounky (pozn. procenta byla zaokrouhlena na celá čísla).

Skupina základních opatření	Navrženo pro II. plánovací období		Převzato z I. plánovacího období	
Bodové zdroje znečištění	44	59%	15	34%
Nebezpečné látky	25	29%	9	36%
Plošné zdroje znečištění	3	4%	0	0%
Hydromorfologie toku*	2	3%	0	0%
Ostatní skupiny	1	1%	0	0%
Celkem	75		24	32%

* vedle základních opatření bylo v rámci této skupiny navrženo 82 doplňkových opatření

Tab. č. 2: Základní opatření typu A, B a C navržená pro II. plánovací období v dílčím povodí Dyje (pozn. procenta byla zaokrouhlena na celá čísla).

Skupina základních opatření	Navrženo pro II. plánovací období		Převzato z I. plánovacího období	
Bodové zdroje znečištění	297	78%	122	41%
Hydromorfologie toku	41	11%	29	71%
Nebezpečné látky	33	9%	19	58%
Omezení vzdouvání a odběrů	5	2%	0	0%
Ostatní skupiny	3	1%	0	0%
Celkem	379		170	57%

Seznam použitých zdrojů

Odborná literatura

1. BALVÍN, P., VIZINA, A. *Stanovení hodnot minimálních zůstatkových průtoků v podmínkách ČR* [online], 2018 [cit. 2019-01-05]. Dostupné z: <https://www.vtei.cz/2018/04/stanoveni-hodnot-minimalnich-zustatkovych-prutoku-v-podminkach-cr/>
2. BARTŮŠKOVÁ J. *Vliv vodního práva na vývoj vlastnických vztahů k nemovitostem* [online], 2003 [cit. 2018-12-4]. Praha: Česká zemědělská univerzita. Dostupné z: http://www.agris.cz/Content/files/main_files/59/137161/bartuskova.pdf
3. DAMOHORSKÝ M., a kol. *Mezinárodní právo životního prostředí – II. část*. Beroun: Eva Rozkotová, 2008. ISBN: 978-80-903409-8-9
4. DAMOHORSKÝ, Milan. *Právo životního prostředí*. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2010. Beckovy právnické učebnice. ISBN: 978-80-7400-338-7
5. FRANKOVÁ M., a kol. *Úvod do pozemkového práva*. 1. vydání. Beroun: Eva Rozkotová, 2014. ISBN: 978-80-87488-19-5
6. HANÁK, J. *Vyvlastnění z environmentálních důvodů*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2015. Spisy Právnické fakulty Masarykovy univerzity, řada teoretická, Edice Scientia, sv. č. 536. ISBN: 978-80-210-8064-5
7. HORÁČEK Z., a kol. *Vodní zákon s podrobným komentářem po velké novele stavebního zákona k 1. 1. 2013*. 2. vydání, 2013. ISBN: 978-80-8684-648-8
8. *Implementace Rámcové směrnice EU pro vodní politiku v České republice*. Ministerstvo životního prostředí, 2004. ISBN: 80-7212-273-8
9. JUST T. *Navrhování revitalizací vodních toků v nezastavěné krajině*, 2018, Metodické doporučení, AOPK ČR, Regionální pracoviště Střední Čechy
10. JUST T., a kol. *Revitalizace vodního prostředí*. AOPK ČR. Praha, 2003. ISBN: 80-86064-72-7
11. KRECHT J. *K restituci vodních toků a vodohospodářských děl*. II. Restituce vodohospodářských děl. Právní rozhledy 4/1996, 1996
12. KULT A. *Tekoucí (povrchová) voda – právně-filosofický pohled na rozdílné způsoby vymezování ochrany vody a vodního prostředí*. Výzkum pro praxi, Sešit 61, V.Ú.V. T. G. Masaryka, 2010. ISBN: 978-80-87402-07-8
13. LANGHAMMER, J. *Kvalita povrchových vod a jejich ochrana*. Praha: Přírodovědecká fakulta, Univerzita Karlova, 2002
14. MAZANCOVÁ E. *Právní úprava zneškodňování odpadních vod podle vodního zákona* [online], 2005 [cit. 2018-12-4], Ekologie a právo, č. 2/2005. Dostupné z: <http://www.sagit.cz/info/pravni-uprava-zneskodnovani-odpadnich-vod-podle-vodniho-zakona>

15. *Mezinárodní plán oblasti povodí Labe, Část A, Aktualizace 2015 pro období 2016-2021.* Mezinárodní komise pro ochranu Labe (MKOL). Magdeburg, 2015
16. *Mezinárodní plán oblasti povodí Odry, Část A, Aktualizace 2015 pro období 2016-2021.* Mezinárodní komise pro ochranu Odry před znečištěním (MKOO). Wrocław, 2015
17. *Národní akční plán k bezpečnému používání pesticidů v ČR pro 2018 – 2022,* Ministerstvo zemědělství, 2018. Dostupné z: <http://eagri.cz/public/web/mze/zivotni-prostredi/udrzitelne-pouzivani-pesticidu/>
18. NIETSCHOVÁ J. *Zákon č. 138/1973 Sb., o vodách z pohledu Ministerstva zemědělství* [online], [cit. 2018-11-14]. III. Sněm lesníků České republiky. Dostupné z: <https://www.mzp.cz/ris/ais-ris-info-copy.nsf/6d13b004071d0140c12569e700154acb/20dc069db8e2d44fc1256c370072a5a2?OpenDocument>
19. PITHART, D. *Renaturace vodních toků z právního hlediska* [online], 2013 [cit. 2018-01-11]. Dostupné z: <http://www.forumochranyprirody.cz/renaturace-vodnich-toku-z-pravniho-hlediska>
20. *Plán dílčího povodí Berounky* [online], 2016 [cit. 2018-12-21]. Dostupné online z: <http://www.pvl.cz/portal/pdp/BE/index.html>
21. *Plán dílčího povodí Dyje* [online], 2016 [cit. 2018-12-14]. Dostupné z: http://pop.pmo.cz/download/web_PDP_Dyje_kraje/kapitola-vi/kapitola-vi.html
22. *Plán dílčího povodí Horního a středního Labe pro II. plánovací období* [online], kap. Úvodní část, 2016 [cit. 2018-12-14], Povodí Labe, státní podnik. Dostupné z: <http://plapdp.cz/>
23. PRCHALOVÁ H. a kol. *Typologie útvarů povrchových vod kategorie řeka v prvním a druhém cyklu plánů povodí a její důsledky pro hodnocení stavu útvarů.* V.Ú.V. T. G. Masaryka, 2017.
24. PRŮCHOVÁ I. a kol. *Voda v právních vztazích.* 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2014. ISBN: 978-80-210-7155-1
25. *Přirozené koryto vodního toku a jeho změny: nové pojetí v novele vodního zákona* [online], 2011 [cit. 2018-11-18]. Fórum ochrany přírody. Dostupné z: <http://www.forumochranyprirody.cz/prirozene-koryto-vodniho-toku-jeho-zmeny-nove-pojeti-v-novele-vodniho-zakona-87770-29-0>
26. STEJSKAL V. *Zákon o ochraně přírody a krajiny. Komentář.* Praha. Wolters Kluwer, a. s., 2016. ISBN: 978-80-7552-229-0
27. STRNAD, Z. *Vodní právo.* 2. vydání. Vodňany: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Fakulta rybářství a ochrany vod, 2015. ISBN: 978-80-7514-027-2
28. *Stručný souhrn plánu dílčího povodí Moravy a přítoků Váhu a plánu dílčího povodí Dyje 2016-2021,* Povodí Moravy, s. p., 2015
29. ŠTĚRBA, O. *Říční krajina a její ekosystémy.* Olomouc: Univerzita Palackého, 2008. ISBN: 978-80-244-2203-9
30. *The Danube River Basin District Management Plan.* Part A. Update 2015. International Commission for the Protection of the Danube River

31. *Zpráva o stavu vodního hospodářství ČR v roce 2017 („Modrá zpráva“)*. Ministerstvo zemědělství, 2018. ISBN: 978-80-7434-463-3
32. *Zpráva o životním prostředí České republiky 2017*. Ministerstvo životního prostředí, 2018. ISBN: 978-80-87770-67-2

Internetové zdroje

33. Webové stránky Ministerstva zemědělství [online]. [cit. 2018-12-14]. Dostupné z: <http://eagri.cz/public/web/mze/voda/spravci-vodnich-toku/>
34. Webové stránky Ministerstva zemědělství [online]. [cit. 2018-12-14]. Dostupné z: <http://eagri.cz/public/web/mze/voda/aplikace/cevt.html>

Právní předpisy, důvodové zprávy

35. Důvodová zpráva k zákonu č. 113/2018 Sb., kterým se mění zákon č. 254/2001 Sb., o vodách a zákon č. 388/1991 Sb., o Státním fondu životního prostředí České republiky
36. Důvodová zpráva k návrhu Nařízení vlády o způsobu a kritériích stanovení minimálního zůstatkového průtoku
37. Důvodová zpráva k zákonu č. 254/2001 Sb., o vodách
38. Nařízení vlády č. 103/2003 Sb., o stanovení zranitelných oblastí a o používání a skladování hnojiv a statkových hnojiv, střídání plodin a provádění protierozních opatření v těchto oblastech
39. Směrnice Rady 91/676/EHS o ochraně vod před znečištěním dusičnany ze zemědělských zdrojů
40. Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2000/60/ES ze dne 23. října 2000, kterou se stanoví rámec pro činnost Společenství v oblasti vodní politiky
41. Vyhláška č. 395/1992 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny
42. Vyhláška č. 450/2005 Sb., o náležitostech nakládání se závadnými látkami a náležitostech havarijního plánu, způsobu a rozsahu hlášení havárií, jejich zneškodňování a odstraňování jejich škodlivých následků.
43. Vyhláška č. 590/2002 Sb., o technických požadavcích pro vodní díla
44. Zákon č. 100/2001 Sb., o posuzování vlivů na životní prostředí
45. Zákon č. 113/2018 Sb., kterým se mění zákon č. 254/2001 Sb., o vodách a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 388/1991 Sb., o Státním fondu životního prostředí
46. Zákon č. 139/2002 Sb., o pozemkových úpravách a pozemkových úřadech
47. Zákon č. 150/2010 Sb., kterým se mění zákon č. 254/2001 Sb., o vodách a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů

48. Zákon č. 17/1992 Sb., o životním prostředí
49. Zákon č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu,
50. Zákon č. 184/2006 Sb., o odnětí nebo omezení vlastnického práva k pozemku nebo ke stavbě
51. Zákon č. 219/2000 Sb., o majetku České republiky a jejím vystupování v právních vztazích
52. Zákon č. 25/2008 Sb., o integrovaném registru znečišťování životního prostředí a integrovaném systému plnění ohlašovacích povinností v oblasti životního prostředí
53. Zákon č. 254/2001 Sb., o vodách
54. Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
55. Zákon č. 274/2001 Sb., o vodovodech a kanalizacích pro veřejnou potřebu

Mezinárodní smlouvy

56. Dohoda mezi vládou České republiky a vládou Polské republiky o spolupráci na hraničních vodách v oblasti vodního hospodářství (2015)
57. Dohoda mezi vládou České republiky a vládou Slovenské republiky o spolupráci na hraničních vodách (1999)
58. Smlouva mezi Československou socialistickou republikou a Rakouskou republikou o úpravě vodohospodářských otázek na hraničních vodách (1970)
59. Smlouva mezi Českou republikou a Spolkovou republikou Německo o spolupráci na hraničních vodách v oblasti vodního hospodářství (1997)
60. Úmluva EHK/OSN o ochraně a využívání hraničních vodních toků a mezinárodních jezer (1996)
61. Úmluvu OSN o právu neplavebního využívání mezinárodních vodních toků (1997)

Výklady a metodické dokumenty

62. Metodický pokyn ZP98/16 MŽP (Věstník 5/98)
63. Věstník MŽP. duben 2003: ročník XIII, částka 4
64. Výklad Ministerstva zemědělství č. 18 k vodnímu zákonu a souvisejícím právním předpisům ze dne 4.8.2004
65. Výklad Ministerstva zemědělství č. 51 k vodnímu zákonu a souvisejícím právním předpisům ze dne 17.8.2005
66. *WFD CIS Guidance Document No. 10 - Rivers and Lakes - Typology, Reference Conditions and Classification Systems*
67. *WFD CIS Guidance Document No. 11 - Planning Process*
68. *WFD CIS Guidance Document No. 2 - Identification of Water Bodies*

Název práce: Právní úprava ochrany vodních toků

Abstrakt

Vodní toky jsou nejvýznamnější formou výskytu povrchových vod v České republice, a proto jejich stav výrazně ovlivňuje také celkový stav všech našich vodních ekosystémů. Ekologický ani chemický stav vodních toků přesto stále není uspokojivý. Tato skutečnost vyžaduje zvýšení efektivity a komplexnosti jejich právní ochrany, která je předmětem této diplomové práce.

Cílem první části této práce je popsat národní právní úpravu ochrany vodních toků v kontextu evropské a mezinárodní právní úpravy. Jak národní, tak mezinárodní právní úprava je v současné době významně ovlivněna právní úpravou evropskou, kterou zajišťuje Rámcová směrnice o vodách. V rámci národní právní úpravy je v této práci věnována pozornost především institutům, které jsou relevantní s ohledem na druhou část práce, jejímž prvním dílčím cílem je zanalyzovat základní opatření navržená ve dvou vybraných plánech dílčích povodí za účelem dosažení cílů Rámcové směrnice o vodách, především dosažení tzv. dobrého stavu vod. V návaznosti na tuto analýzu je druhým dílčím cílem práce určit, jaké konkrétní nástroje současná právní úprava k realizaci navrhovaných opatření poskytuje, a zda tyto nástroje umožňují efektivní řešení neuspokojivého stavu vodních toků.

V rámci dílčích plánů povodí bylo determinováno šest skupin základních opatření navržených za účelem dosažení dobrého stavu vodních toků. Největší pozornost byla v obou plánech dílčích povodí věnována opatřením na regulaci znečištění bodového charakteru, následována opatřeními ke zlepšení hydromorfologických vlastností vodních toků. Právě tyto dvě skupiny opatření se jeví jako zásadní z pohledu dosažení dobrého chemického a ekologického stavu vodních toků. Přesto lze označit počet navržených opatření ke zlepšení hydromorfologických vlastností vodních toků v obou dílčích povodích za nedostatečný, a to s ohledem na velmi malý zlomek vodních toků, kde bylo doposud dobrého ekologického stavu dosaženo.

Současná právní úprava ochrany vodních toků poskytuje nástroje umožňující realizaci všech determinovaných skupin opatření. Za nedostatečnou ji však lze označit ve věci omezování odběrů vod z vodních toků prostřednictvím tzv. minimálního zůstatkového průtoku, a dále ve věci zlepšení hydromorfologických podmínek vodních toků prostřednictvím revitalizací, pro které právní úprava neposkytuje zcela jasně definované nástroje ani postupy, které by se daly aplikovat. V tomto kontextu je přitom nutné zdůraznit, že ekologický stav vodních toků, k jehož zlepšení obě výše zmíněná opatření přímo směřují, významně ovlivňuje i jejich stav chemický, a tím i dosažení dobrého stavu vod ve smyslu Rámcové směrnice o vodách.

Klíčová slova: vodní tok, dobrý stav vod, plán povodí, opatření

Thesis title: Legal regulation of watercourse protection

Abstract

Watercourses are the most important form of surface water occurrence in the Czech Republic, and therefore their condition also significantly affects the overall state of all our aquatic ecosystems. Despite of it, the ecological and chemical status of watercourses is still not satisfying. This fact requires an increase in the efficiency and complexity of their legal protection, which is the subject of this thesis.

The aim of the first part of this thesis is to describe the national legal regulation of watercourses protection in the context of European and international law. At present, national and international legislation is significantly influenced by European legislation provided by the Water Framework Directive. The first part pays attention to the instruments of national legislation, that are relevant to the second part of the work. The first aim of the second part of this thesis is to analyse the basic measures proposed in the two selected sub-basins in order to achieve the objectives of the Water Framework Directive, particularly the good water status. Following this analysis, the second aim is to find out what specific instruments the current legislation provides for the realization of the proposed measures and whether these instruments enable an effective solution to the unsatisfying state of watercourses.

Within the river sub-basin management plans, six groups of basic measures have been identified to achieve good water status of rivers. In both sub-basin management plans, the greatest attention was paid to measures to prevent point pollution, followed by measures to improve hydromorphological properties of watercourses. These two groups of measures seem to be necessary to achieve good chemical and ecological status of watercourses. However, the number of proposed measures to improve hydromorphological properties of watercourses in both sub-basins can be described as insufficient due to the very small proportion of watercourses where good ecological status has been achieved.

The current legal regulation of watercourse protection provides instruments for the realization of all identified groups of measures. However, it can be described as insufficient in case of reducing consumption of water from watercourses through the minimum residual flow, and in case of improving the hydromorphological properties of watercourses by revitalizations. For the realization of revitalizations, the national legislation does not provide clearly defined instruments or procedures that could be applied. In this context, it should be emphasized that

the ecological status of the watercourses, to which these two measures are directly targeted, significantly affects their chemical status and thus the achievement of good water status according the Water Framework Directive.

Keywords: watercourse, good water status, river basin management plan, measures